

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

109

Grigore Leșe - 60

A vorbi despre Grigore Leșe în puține cuvinte nu este deloc ușor, pentru că personalitatea sa este una polivalentă, în care se contopesc organic interpretul de certă valoare, folcloristul, realizatorul de emisiuni TV, instructorul de formații artistice, dascălul de la catedră. Pe deasupra, interpretul este un neobosit trudit pentru promovarea valorilor autentice ale folclorului direct de la sursă. Colaboratorii și cei apropiați l-au văzut, nu o dată, colindând satele lăpușene, în căutarea de comori străbune, așa cum le-au zămislit moșii și strămoșii. L-am cunoscut în anii de început ai carierei noastre. Era dascăl la Lăpușul Românesc. Era într-un loc potrivit, într-o comună mare, veritabilă „gură de rai”, o vatră de străveche și perenă civilizație românească, unde folclorul era la el acasă. I-am urmărit Grupul folcloric al școlii și m-am convins, de îndată, că prinsese a modela talente, când i-am văzut pe toți cântând la fluier. Era vremea în care acest fiu al Țării Lăpușului, harnic și talentat, se pusese serios pe treabă, în instruirea de formații artistice, făcute cu pricepere și măiestrie.

Pamfil BILȚIU

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul X, Nr. 2 (109), februarie 2014.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan, Marcel
Lucaciu, Imelda Chința, Carmen Ardelean** - redactori asociați; **Györfi-Deák
György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean** - colaboratori.
Marius Soare - tehoredactor

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
"Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.

Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să
ne contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi
achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul Litera-
turii Române din București.

Sumar

- Ovidiu Pecican**, Altminteri. Parabole pp. 1-2
Viorel Mureșan, Colecția de călimări. Cercul literar
de la Sibiu/Cluj și modelul **Blaga** pp. 3-4
Poeme de **Maria Patricia Birtocan** pp. 5-6
Poeme de **Viorel Tăutan** pp. 6-7
Parodie de **Lucian Perța** p. 7
Marcel Lucaciu, Meandrele unei inimi p. 8
Imelda Chința, Spre Parnas – în surdină pp. 9-10
Ileana Petrean – Păușan, Cercuri pe apă. Să
cumpărăm măștișoare! p. 10
Carmen Ardelean, Viața ca un caleidoscop pp. 11-12
Alice Valeria Micu, Ne-amintiri despre cafeaua de
anul trecut p. 13
Marian Ilea, Diverse scopuri. Diverse fericiri.
pp. 14-15
Lucian Perța, Camelia Iuliana Radu, Printre culori
p. 16
Marian Horvat, File ale ortodoxiei transilvane p. 17
Eugen Evu, În grădinile semantice... p. 18
Alexandru Jurcan, O plantă de la Tulia. In memoriam
Rodica Mățiș p. 18
Poeme de **Dumitru Zdrengea**. Cu o prezentare de
Horia Bădescu p. 19
Mihaela Rotaru, Raptul miresei – file de viață
pp. 20-21
Augustin Mocanu, Bomboane de Cluj pp. 22-23
Boris Marian, Motto – Fără canabis, vă rog! p. 23
Marin Pop, Corneliu Coposu despre memoriile lui
Ion Gh. Duca pp. 24-28
Ioan Nistor, Romanul „Alberia” de **George Boitor** –
drama despărțirii, Poemul căutării... pp. 29-32
Marie Noël, Drumul Annei Bargeton (fragment),
traducere de **Maria Cordea** pp. 33-35
Ștefan Doru Dăncuș, Interviuuri neconvenționale.
Răspunde poeta **Dana Daea** p. 35
Pamfil Bîlțiu, La izvoarele valorilor folclorului
autentic. **Grigore Leșe** – 60 pp. 36-37
Grigorie M. Croitoru, Câteva gânduri despre
literatura română de dragoste pp. 38-41
Daniel Hoblea, Filosofia Sfântului Gerard de Cenad în
context cultural și biografic, coord. **Claudiu Mesaros**
p. 41
Edith Negulici, Parfum de Broadway la Teatrul
Mignon p. 42
Artemiu Vanca, Monografia satului Meseșenii de Sus
pp. 43-44, p. 48
Irina Goanță, Silvia Sumlas, Ștefan Goanță și
Sălajul. 2 pp. 45-48
Ioan F. Pop, Peripatetisme p. 49
Marcela Băbănaș, Interferențe, omul și artistului
Ioan Sima pp. 50-53
Gheorghe Moga, Cartea metaforelor pp. 54-55
Alice Valeria Micu, Don Vellant. Interviu cu **Dan
Pleșa** pp. 56-57
Biró József, Castelul din Jibou (1), traducere de
Györfi - Deák György pp. 58-59
Alice Valeria Micu, Despre crize și alte naivități p. 60
**Daniel Hoblea, Viorel Mureșan, Ileana Petrean –
Păușan, Viorel Tăutan**, Malaxor de februarie
pp. 61-63
Daniel Săuca, La centru, prin nord-vest (VIII) p. 64
Minerva Chira, Poem pentru „Caiete Silvane”. Dintr-o
gutuie, coperta IV

Ovidiu Pecican

ALTMINTERI Parabole

MUNTELE

„– Iar acesta să fie al tău” – îmi spusese bunica atunci când se hotărâse, nimeni nu prea înțelegea de ce, să împartă averea moșului.

„– Nu i-l da, maică, e încă prea tânăr și cine știe ce va face...”

„– Nu, rămâne așa. Muntele e al lui. Facă ce va face cu el, nu-i treaba nimănui”.

Ciudat dar. De câte zeci de ani e muntele acesta al meu? Mi-e și greu să mă gândesc. Unii mă invidiază, fiindcă nu oricine are un munte numai al lui.

Mie mi se pare pe dos. Bunica m-a zălogit munte-lui. Nu pot pleca nicăieri, n-am cum lua muntele după mine. Iar de vândut, nici nu încapе vorbă.

Am ajuns ca una dintre căprioarele care își fac veacul prin pădurile de pe costișă. Sunt al muntelui și el va fi aici și atunci când eu mă voi duce în aerul de deasupra culmii.

TRAFIC

La capătul străzii nu apăruse nici un semn nou, vreo inscripție care să prevină pietonii și automobilisții, așa că lumea trecea mai departe, iar trăsurile purtate de cai în galop se strecurau în fața sau în spatele autovehiculelor și a bicicletelor.

Nu se vedea decât când ajungeai mai aproape de ele că, din loc în loc, muncitorii săpaseră câte o groapă ori astupau cu cazmalele câte una.

Pe după perdelele unui faeton, o doamnă cu lornion surprinse chiar momentul în care un soldat îi trimitea de aproape glonte din țeava revolverului unui bătrânel cu chelie și ochelari, care se prăvălea inert în groapa din față. Imediat după aceea, fluierând printre buze, doi muncitori începură să arunce înapoi țărâna.

– Se fac lucrări de restaurare a drumului – explică bărbatul de lângă doamna din caleașcă.

– Nu anunță niciodată din vreme, să putem schimba ruta – pufni ea, agitând energic evantaiul.

Proză pentru „Caiete Silvane”

Consiliul Județean Sălaj
Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
Asociația Culturală JAD
Asociația Scriitorilor din Sălaj
Cenaclul literar „Silvania”
Colegiul Național „Silvania” Zalău

ORGANIZEAZĂ

LECTURILE PUBLICE susținute de

13 și 16

OVIDIU PECICAN

Joi, 23 ianuarie 2014

Joi, 23 ianuarie 2014, ora 13, la Sala festivă a Colegiului Național „Silvania” din Zalău și de la ora 16 în sala „Dialoguri europene” de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

SPONSORI: SARMIS • UJS CARTEL ALFA - FILIALA SĂLAJ
GRIFF HOTEL • TIME OUT • BASARAB IMPORT-EXPORT
Cu sprijinul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj

CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
Zalău, P-ța 1 Decembrie 1918, Nr. 11, Tel./ Fax: 0260 612 870
www.culturasalaj.ro

Aproape de cai și de boturile mașinilor, trecători solitari ori perechi își urmau plimbarea, atenți să nu fie striviți de vreun armăsar ori de roțile de cauciuc.

TIPSIA

În țara lor terenul era atât de plat, încât într-o epocă îndepărtată cineva îi dăduse un nume care în argou însemna, pe atunci, „tipsie”. Termenul se păstrase, golindu-se de sens și umplându-se de respectabilitate. Se păstrasera și grânele, canalele de irigație, râurile și pâraiele care asigurau fertilitatea pământului.

Venise însă moda turismului și, în vreme ce pretutindeni, turiștii se îngrămădeau gata să fotografieze, să filmeze, să își scrijelească numele pe arbori, să solicite trasee ghidate, în țara aceea nimeni nu căuta nimic.

Se votă, deci, o nouă politică. Artificierii au deto-

nat, în locuri trasate cu degetul pe harta națională, crevase adânci, consolidându-le la bază, nepăsători la întreruperea pânzelor de apă freatică și la noile probleme economice create.

Peste ingenios confecționate prăpăstii s-au construit poduri în trepte, cu arhitecturi ciudate, peste care bătea un vânt de „nu-s-a-mai-văzut-nicăieri-niciodată”. Se aduseră arbori exotici, dar compatibili cu clima locului, plantându-se pe pante abrupte cu grija de a le stabili și decora cât mai atrăgător.

Acum performanțele agricole erau deja de domeniul amintirii, teritoriul fusese fărâmițat, aducând a locuire pe platouri înalte. Dar turiștii continuau să se oprească tot la graniță.

Bine, cel puțin, că alpinismul a fost declarat sport național.

STATELE ADUMBRITE

Statele adumbrate se întind între două mări: Marea Maare și Marea Marrea. Unii cred că umbra care le alungește siluetele caselor urbane proiectate pe caldarâm se datorează fluxului și refluxului acestor întinderi de apă. Când briza bate, apele urcă în înalt câte doi trei kilometri, pulverizându-se difuz. În mod ciudat, stratul umed se risipește peste aproape toată întinderea celor două state care, văzute de departe, din înaltul cerului, par două limbi de pământ de o incredibilă lungime, legând două continente îndepărtate unul de celălalt, destul de mici, dar oarecum rotunde...

... Cu un secol în urmă s-a lansat și teoria după care efectele de adumbrire tradiționale, ca fenomene meteo și climaterice în Republica Telană și în Regatul Cutaniei, ar fi rezultatul permanenței norilor pe cerul celor două patrii. Nu este vorba de nori ostili, de ploaie – deși nici aceștia nu lipsesc (slavă Domnului, ploile asigură fertilitatea solului în aceste părți) –, ci mai ales de spectacularele formațiuni nimbo-cumulus, apreciate de pictorii olandezi de odinioară. Oricum, s-a constatat că oricare copac, clădire ori monument al țărilor menționate lasă trei-patru umbre în jur, deși nu sunt luminate, conform legilor știute ale fizicii tradiționale, de două sau mai multe stele diurne.

Nu este vorba aici însă de teoretizări. În statele adumbrate turismul asigură fluxuri financiare și o dinamică de invidiat. Dar el se datorează unei atmosfere unice, care ascunde sau scoate în evidență trăsături bizare ale reliefului, vegetației și expresiei fețelor, obligând la o altă gesticulație și obligând la alte ceremonialuri.

Îmi place în statele adumbrate. Aici umanitatea pierde din importanță și câștigă în adâncime. Eu însumi, când nu dispar în clarobscurul contextelor, mă

profilez mai enigmatic pe fundalul oamenilor care trec, cărându-și casele pe umeri și lustruind asiduu ghearele animalelor de pradă instalate prin piețe în fotolii răcoroase.

DISCURS DE FAMILIE

Mama a zis că tata a zis că bunicul a zis că eu am zis deși nu cred că am zis ce zice mama că a zis tata că a zis bunicul că am zis. Și chiar dacă am zis trebuia bunicul să îi zică tatii care i-a zis mării ce am zis? Eu n-am zis ce credea bunicul că am zis de i-a zis tatii care i-a zis mării că am zis. Acum că am zis asta n-are decât bunicul să-i zică tatii care să-i zică mării ce-am zis. Numai s-o țină pentru ei să nu poarte vorba.

HÂRTIA CU TREI FEȚE

... Și într-o zi inventă ceva cu totul nou. Amestecă pasta, o întinse pe tăbliile de lemn, deschise larg ferestrele și o lăsă la uscat.

Când veniră negustorii, se mirară.

– E nemaivăzut! Hârtia cu trei fețe... Inexplicabil...

– Nu că ai inventat-o, ci că ți-a venit în minte să o inventezi... La ce îi trebuie hârtiei trei fețe?!

– Pe una scrii, pe una continui, pe a treia o păstrezi pentru vise...

– Vise?! La ce bun visele?

– Pe una așterni dorința, speranța, obsesia... Pe cealaltă realitatea... Visele nu pot lipsi, nimeni nu-și poate completa biografia fără a-și scrie visele...

GRAVITAȚIA

De cum se năștea careva, deasupra capului său apărea o rocă delicată. Pe măsură ce persoana avansa dinspre copilărie către adolescență, iar apoi spre maturitate, pietricica se decolora, devenea masivă, creștea, întărindu-se și luând aspectul cenușiu cunoscut sau devenind fărâmicioasă și argiloasă, după caz.

Ni se explica la școală de timpuriu că nu avem de ce să ne facem probleme. Mai degrabă ne puteam mândri cu pietroaiele alea care, în cele din urmă, la cei cu mari merite, se măreau într-atâta încât, în cele din urmă, nu aveai cum să nu le cazi sub povară, strivit cu totul...

Nu mi s-a părut niciodată că ar fi în regulă, ce destin ingrat, să umbli cu o piatră suspendată deasupra capului până când ea ajungea să te nimicească. Dar pe planeta noastră, fără o rocă personală de felul acesta te ridici în aer, plutești și dispari în noaptea cosmică pentru totdeauna, însingurat...

Colecția de călimări

Cercul Literar de la Sibiu / Cluj și modelul Blaga

Viorel MUREȘAN

După o primă sinteză consacrată Cercului Literar de la Sibiu, în anul 2009, anticipată și urmată de ediții îngrijite din opera cerchiștilor, Dan Damaschin vine cu o nouă contribuție, impunătoare în primul rând prin indicele sporit de material inedit, în jurul aceluiași subiect: **Cercul Literar de la Sibiu / Cluj. Glosse / Restituiri / Corespondențe**, Editura *Ecoul Transilvan*, Cluj-Napoca, 2013. Subtitlul volumului redă chiar structura din sumar, adică trei capitole purtând aceste generice. **Glosse**, o secțiune de vreo șaptezeci de pagini, aflată în deschidere, cuprinde patru eseuri pe tema relației dintre Lucian Blaga și *Cercul Literar de la Sibiu*.

Primul studiu, **Cerchiștii și modelul Blaga**, își propune să lămurească influența profesorului asupra discipolilor și felul în care a funcționat ea. După ce mișcarea cerchistă a prins contur și a funcționat un timp în context literar și social-politic ostil, între Blaga și studenții săi a intervenit un moment de ruptură, începând cu **Manifestul și Scrisoarea către Eugen Lovinescu**, din 1943. Reorientarea estetică a tinerilor, distanțarea lor de o tradiție căzută în desuetudine, urmând îndemnul lovinescian, a provocat despărțirea de magistrul. Câțiva dintre membrii Cercului, cei mai apropiați lui Blaga, dau expresie în câteva articole dialogului lor cu profesorul, iar Dan Damaschin, în noua sa lucrare, întoarce pe toate fețele, într-un demers comprehensiv, aceste mărturii edificatoare. Dacă sistemul filosofic blagian a fost, uneori, privit cu rezerve de discipoli, un articol teoretic al poetului, intitulat **Critica literară și filo-**

Ultimul supraviețuitor al Cercului Literar, Nicolae Balotă împreună cu Dan Damaschin, la Centrul de Studii destinat grupării cerchiste

sofia, din 1943, a marcat decisiv evoluția scrisului critic al celor mai mulți dintre ei. Profilul de critici literari al cerchiștilor e cel schițat de Blaga: gustului estetic înăscut îi conferă autoritate și profunzime o bună cultură filosofică, asimilată de fiecare prin studiu. **Dialogul discipolilor cu magistrul** îl are în vedere pe Ștefan Aug. Doinaș, din aceeași perspectivă a raportului cu Blaga, orientat pe trei coordonate: opera poetică, eseistică, traduceri. Din rândul cerchiștilor, I. Negoieșcu constata primul o poziție răzvrătit-ironică a tinerilor poeți față de lirica blagiană, opțiunea lor pentru formule baladești. Pe tărâmul traducerilor, Doinaș a avut pe tot parcursul un dialog polemic cu Blaga, impunându-și un program riguros, după criteriile imuabile, pe câtă vreme magistrul traducea „poezii ce mi-au stârnit încântarea”, cum singur se exprimă. Ultimele două glosse sunt consacrate

lui Wolf von Aichelburg, exponentul german al Cercului Literar. Primul studiu a reprezentat prefața la volumul **Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești**, Editura Eikon, 2010, iar cel de-al doilea adâncește și nuanțează considerațiile lui Dan Damaschin pe marginea eseurilor cerchistului german, comorient membrilor români ai mișcării literare în discuție.

Capitolul de restituiri, cel mai important în economia cărții, e bazat în cea mai mare parte pe arhiva încredințată lui Dan Damaschin de către I. Negoieșcu, în împrejurările plecării acestuia din țară. De asemenea, e utilizat ca sursă, în unele cazuri, un dosar al Cercului Literar, întocmit și păstrat de Henri Jacquier, profesorul francez și protectorul cerchiștilor. Prima secțiune e consacrată lui Ștefan Aug. Doinaș, din a cărui operă Damaschin deține poeme scrise

în perioada 1945-1955 și publicate majoritatea, în volume. „Doar două din textele pe care le dețin, le consider inedite și, în consecință, mi-am propus să le aduc la cunoștința publicului cititor”, notează autorul la pag. 75. E vorba mai întâi de un poem, **Lucruri**, considerat de Dan Damaschin o artă poetică și totodată, ca anticipând cu o jumătate de secol dimensiunea religioasă a poeziei lui Doinaș. Aici, Dan Damaschin face critică de text, pe care o îmbină cu munca de istoric literar, lucrând pe manuscrise sau dactilograme inedite (sau pe variante, considerate astfel). Al doilea text, neinclus de Doinaș în volum, este **Secetă, ploaie ș.a.m.d.**, un poem care, începând chiar cu titlul, face loc ironiei și autoironiei în dezvoltarea lirică a unei teme grave, cum e dragostea. E acesta un semn de apropiere a poetului de spiritul baladesc, mai ales de varianta reprezentată de Ioanichie Olteanu. Observațiile pe marginea acestui poem sunt de o finețe filologică și o profunzime estetică remarcabile. Urmează câte o variantă inedită la două poeme, apărute în versiuni diferite, în presă sau în volum, în comentariul cărora Dan Damaschin exersează iarăși o remarcabilă critică de text. La poemele originale se adaugă și o versiune manuscris a traducerii **Cimitirului marin** de Paul Valéry. Observația esențială pentru traducătorul Doinaș formulată aici, ni se pare următoarea: „Pentru Ștefan Aug. Doinaș, actul traducerii echivalează cu un act hermeneutic” (p. 99).

Alte trei poeme inedite, de data aceasta ale lui I. Negoïtescu, ies la iveală din arhiva lui H. Jacquier. Ele reprezintă indiciul clar al solidarizării criticului-poet cu duhul baladesc al comilitonilor săi Doinaș, Stanca, Ioanichie Olteanu. Revenind la arhiva încredințată de I. Negoïtescu în septembrie 1980, Dan Damaschin identifică inedite, pagini cu notații reflexive despre artă sau filosofie. În același spirit al criticii de text, pe

baza unor sintagme din manuscrise, autorul circumscrie notițele publicate acum la două intervale de timp distincte: 1944-1945 și, respectiv, 1951-1953, marcate de lecturi și evenimente istorice și biografice diferite. Capitolul de inedite din opera lui I. Negoïtescu mai cuprinde un **Tablou de adevăruri privitor la un număr determinat de contemporani**, provenit de data aceasta din arhiva familiei Regman. Nesemnate, portretele cu aparență ludică ale câtorva membri ai Cercului îi sunt atribuite lui I. Negoïtescu pe baza unor indicii de genesă internă ale operei cu care Dan Damaschin e atât de familiarizat: perspectiva din care sunt executate efigiile de cerchiști, comparația cu unele tușe trasate deja în volumul epistolar Negoïtescu-Radu Stanca, vehemența cu care criticul respinge în istoria sa literară figuri și ideologii dominante în epoca de afirmare a Cercului. Sunt în total treisprezece stampe de cerchiști, având pregnanța unor gravuri, în relief sau în adâncime, fixate pe metal. Note de istorie literară scrise la cald, cu condei sprinten și spirit umoristic de către Ioanichie Olteanu, vin să încheie capitolul restituirilor. Paginile sale fac o radiogramă din interior unui fenomen literar aflat în plină efervescență, cu lecturi și boemă, cu micile certuri și împăcări, cu plecări, uneori definitive, chiar din literatură. Cu toată competența în materie de „Cerc literar...”, care îl recomandă, Dan Damaschin glosează pe marginea acestui articol, subliniindu-i calitățile și eventualele scăderi. Deși se mișcă pe un teren, cel mai adesea arid, comentariul său e percutant, eseistic, are pregnanța cea care-l saltă dintr-o lentoare, caracteristică istoricului literar de arhivă.

Ultima secțiune e rezervată unui mare număr de scrisori primite de Dan Damaschin de la Ștefan Aug. Doinaș, Cornel Regman și, mai cu seamă, I. Negoïtescu. Cele patru scrisori de la Ștefan Aug. Doinaș sunt expresia generozității

unui mare poet care se apleacă și asupra creației celuilalt, oferindu-i necondiționat sprijinul. Epistolarul doinașian e însoțit de o recomandare a cărții de versuri **A cincea esență** de Dan Damaschin, pentru editura *Cartea Românească*, în care aprecierea mai tânărului confrate, fără nici un fel de rezerve, vine cu gravitatea și prestigiul unei sentințe critice. De asemenea, Doinaș își însoțește una dintre scrisori de **Psalmul LX**, pe care-l dedică poetului Dan Damaschin, din a cărui **Cartea expierilor** recunoaște, onest, psalmistul că își trage seva. Opt scrisori de la Cornel Regman, trei din anul 1989, iar cinci din anii postrevoluționari, întregesc partea de epistolar a volumului. Scrisorile criticului se rezumă, aproape în exclusivitate, la solicitarea unor cărți sau reviste, la comentarea, nu lipsită de ironii, a vieții literare.

Corespondența primită de la I. Negoïtescu are o consecință aparte, cuprinzând douăzeci și nouă de texte (telegrame, scrisori, cărți poștale) până la Revoluția din 1989 și încă patruzeci și una de scrisori și cărți poștale, după evenimentele din decembrie. Criticul, cu un destin zbuciumat, călător pe meridianele europene și stabilit la München, are în Dan Damaschin un reper în țară, căruia îi solicită cărți, reviste, informații literare. O face de fiecare dată grijuliu, atent la cheltuieli, aproape protector. Corespondența din ultimii ani dă seama despre cum s-a scris **Istoria literaturii române**, cum s-a conturat volumul **Scriitori contemporani** și toate celelalte cărți de final. Cercetarea lui Dan Damaschin asupra Cercului Literar de la Sibiu / Cluj e nu numai monografică, e monumentală. O grupare literară de o asemenea consistență își merită exegetul, care, cu o discreție maximă, a putut cântări, în ani de studiu benedictin, orice petec de hârtie provenit de la careva dintre cerchiști. Iar epistolarul final nu reprezintă decât mărturia prelungirii spiritului euphorionic în contemporaneitate.

Poeme de Maria Patricia Birtocean

*

niciodată nu vom mai putea privi stelele împreună
din pământul tău toate se văd albastre din pământul
meu copacii își retrag rădăcinile și le înfig în cer
există în lume femei și bărbați cu toții sortiți unui soi
de moarte năprasnică

hăituiți de lumina care răsare întotdeauna de după
deal ca de un răsărit al unui soare veșnic bolnav
măinile tale sunt puternice poartă în ele pământul
meu greu de ploaie

măinile tale sunt frumoase ca o rană de văduvă care
trebuie legată la un capăt și sărutată
există în lume bărbați și femei cu toții sortiți pieirii
un soi de cădere a cerului din pământ
ca și cum groapa săpată cu daltă de os nu ar fi fost
suficient de mare

de aceea așezați astfel nu vom mai putea privi stelele
împreună niciodată

iar părul meu ca un anaconda flămând îți va încolăci
chipul

atunci când crezi nu e bine să ții ochii deschiși altfel
groapa din pământ se micșorează
și puținul cer care a rămas acolo ți se va rostogoli în
palme sfărâmat

tablou cu orașul minunilor

niciodată soarele nu va arde atât de sălbatic

la 22 totul se repetă

pământul e carne și sângerează

fumul se ridică înspre cer ca o jertfă

în valuri trupuri se prăbușesc peste oraș

sângele vă va aduce mântuire striga țiganca

florăreasă în timp ce banii i se topeau peste ochi

sângele vă va aduce lumină

singurătățile se transformă în picături și sapă în
adâncul pietrelor până când acestea devin albe

în mijlocul orașului fecioara se ghemuiește în stâncă
în pânțele ei un lup se zvârcolește cu oasele
crăpând

din coasta ei curge cauciuc încins

fecioara se ghemuiește în stâncă și tace

*

au încetat lucrările pe strada noastră
ne-am așezat
printre bucăți de pământ și de fier-beton ridicate ca
niște degete înspre cer
ca și cum mi-ar spune pe acolo mama a trecut pentru
ultima dată

pe acolo mama mamei mele a trecut pentru ultima
dată și pe acolo

mama mamei ei a trecut pentru ultima dată
ca într-o constelație mereu calmă drumuri trasate
pentru mântuirea lumii

pline de cuie de beton și sticlă pisată

măinile tale cern pământul cu grijă

acolo se va risipi pentru ultima dată bucuria

ca o haină de legat împrejurul trupului atunci când e
frig

au încetat lucrările pe strada noastră

ca într-o pictură suprarealistă becurile suspendate
de bețe îndreptate înspre cer

și acolo s-au cules pietre și acolo s-au aruncat
monștri peste copii să le devoreze lumina

și acolo am șezut și am privit stelele ca pe niste
constelații materne prin care a trecut dumnezeu
trăgând după el un om mort

*

bărbatul pe care îl țin în brațe nu e bărbatul meu
mirosul lui mă sperie

nu cunosc culorile vocii lui

o limbă mare se adună în jur și mă strânge alături de
bărbatul acesta care nu este al meu

o șuviță uriașă de păr ne acoperă capetele

se învâluie cu firele de iarbă

pământul arid se zvârcolește sub coastele noastre dar
nici acum

bărbatul pe care îl țin în brațe nu e bărbatul meu
suntem în vârful unui lanț de femei și bărbați

îmbrățișați care nu se recunosc

și după noi animale îmbrățișate care nu se recunosc
și plante privindu-se îmbrățișate nu se recunosc

mi s-a făcut frică

undevă în adâncul pământului zace femeia care îl
cunoaște pe bărbatul din brațele mele

undeva în adâncul pământului zace bărbatul meu

îmbrățișat cu o femeie pe care nu o cunoaște
al cărei miros nu îl știe și se sperie când părul ei
crește atât de tare înconjurând pământul

*

în afara orașului am un dulap în care
îndes haine murdare zilnic
toate fetițele de pe Turzii vin acolo să își ia câte ceva
și lasă la intrare noile amintiri cu bărbați
înalți, scunzi, grași, slabi, păroși, bărboși
cu buzunarele mici și poftele largi
toate amintirile lor cu copiii de acasă
pentru care nu mai au scutece și lapte praf
toate femeile din lume se adună în dulapul
de pe Dragoș Vodă își aruncă amintirile
la schimb pentru mizeriile de haine
se află câte una care mai ia o carte
atunci treaba devine serioasă
se apucă sa-mi zică despre bunicul ei mort
care ar lua-o de păr dacă ar vedea-o ce face
cu toți nespălații
își termină țigările în timp ce
cureaua i se strânge ușor pe după gât

*

tu ești bătrân dragul meu

și nu-ți place să trăiești decât în colivie
râul care susură și ploaia sfânta și nemiluita ploaie
ți se par frumoase pentru că le privești în tablouri
tu nu știi ce e noroiul și nici fumul pentru că în colivie
oamenii îți aduc doar grăunțe de aur
tu ești bătrân dragul meu
și părul meu negru ți se pare nerușinat
nu poți și nu știi cum să ții în brațe răsul meu
revărsat în cascade
nu poți să suporti adâncimea văilor și nici suplețea
unui nor pe cer
e un joc îmi spui e doar un joc tu nu știi ce înseamnă
pentru tine colivia e doar o fluturare de aripi

tu ești bătrân dragul meu
în miezul nopții te întorci pe partea cealaltă să nu
vezi
vocea mea scăldată în lumină
brațele ca niște cângi din care nu poate scăpa
singurătatea

în miezul zilei te așezi pe marginea coliviei
și de frică nu spui nimic

(Poeme citite în cadrul

Cenaclului literar „Silvania”, în 30 ianuarie 2014)

Poeme de Viorel Tăutan

VIATA MORTII

*** (Pe când loveam să-mi amintesc)

Pe când mă zbenguiam submersiv
prin marea intraplacentară,
mi se părea a-nțelege tot ce vorbeau
celelalte voci cu mama,
mă insinuum în conversație și,
pentru că nu eram auzit,
loveam cu picioarele și pumnii
pereții alunecoși ai închisorii materne
zdruncinându-i lumina
și tulburam somnul paznicului înaripat
acum încerc să-mi amintesc limba în care
dădeam binețe, proferam sudalme,
protestam fiindcă nu reușesc să emit
decât expresii fără sens,

O fi limba maternă cealaltă?

*** (despre întâiul an de viață)

Nu pot spune aproape nimic despre întâiul meu an
de viață
apetitul pentru rock și jazz mi-a fost grefat *avant la
lettre*
de bombardiere anglo-americane cântând în canon
cu mitraliere ale partizanilor sârbi din munții
semenic
un concert gratuit, acțiune caritabilă fără invitați,
banatu-i fruncea, mama plânge mereu când soțul ei
pleacă în misiune și se întoarce laudându-se fericit
că a trimis la judecata supremă doar frunzele
copacilor,
îi privesc senin și-mi țin fermecat

urechea răstignită de țâța dreaptă a Virginiei,
 fiica nașilor, cu degetele mâinii îi mursec sfârcul
 celei stângi – spre hazul tuturor,
 aflatu-le-am acestea ceva mai încoace printre
 chicoteli
 și apostrofe ștregărești din spusa ei, Dumnezeu
 s-o ierte, acum știu de unde mi se trage respectul
 atroce pentru femeia-obsesie cât de mult prețuiesc
 balansoarul roz din sufletul celui albastru.

*** (**taina perpetuării**)

Dragon sătul pare marfarul purtând
 înspre nord dreptatea de la viena,
 în sufletul martirilor ei
 rechemăți la vetrele părăsite în urmă cu ani,
 și prețioasa lor agoniseală de-acum,
 atât pot mărturisi ochii unuia copil sfios
 la doi ani doar, pomi înfloriți depun mărturie
 că primăvara venise mai devreme,
 în ochii lui soarele se ia la-ntrecere cu trenul
 printre munți și coline transilvane,
 misterul vieții mustește în fiecare detaliu,
 mă așează mâinile pufoase ale mamei
 pe leagănul sânelui să pot sorbi viață
 din izvoare gemene, prin apropiere
 sub foaia de cort
 instrumentele corzilor vocale amuțesc în icnet
 baritonal peste țipăt înecat sub feciorelnică palmă,
 voi fi început să-nvăț primele note
 din solfegiul perpetuării.

Se va opri, și unde, trenul acesta sătul?

*** (**locul comun**)

Cineva mi-a vorbit în timp ce dormeam despre
 activarea memoriei celeste când frânghii lichide
 leagă discret nori-marionete de pământul ba însetat,
 ba îmbibat, un loc așa-zis comun, truisme,
 stereotipic
 menținând inspirația la cote maxime și interesul
 pentru supraviețuire, precum dorința de-a clădi
 măcar un singur castel durabil de nisip
 pe maluri ce visează neîncetat oceanul
 cu toate mările sale de pe margini,
 (lacurile pier contaminate de virusul ranchiunei)
 secvențial – flux-reflux - în serile cu lună plină
 pești multicolori învață să-și târască fuselajele
 prin iarbă vreo câteva milioane de ani, până ajung
 să fie regizori bipezi de filme obscene
 toate au un început, nu-i așa?, mă încercă
 tata cu indispensabilul truism al existenței fade.

*** (**lçons dangereuses**)

mă îndrăgostisem de doamna educatoare
 încă din primele zile de grădiniță, nu-i știam
 prenumele, dar toți îi spuneau tanti
 Didi – ne învăța cum să descoperim sufletul
 în privirile celorlalți, și avea răspunsuri
 pentru toate întrebările inocente,
 mă ținea uneori pe genunchi și nu mai știu
 ce viclean m-ar fi împins glisând
 către ecuator la muntele tabu
 sub piele furnicile inventau mișcarea
 haotică și nu mai auzeam decât vocea ei
 intonând partituri din străvechi rapsodii.

Parodie de Lucian Perța

Ioan Nistor

Pe urmele iluziei
 (din **Caiete Silvane**, nr. 108/2014)

niciodată singur
 nu poți urca pe scara dintre cuvinte,
 cineva trebuie să țină, desigur,
 scara pe care tu, cuminte,
 mă rog, pe cât poate fi

un pui de oșean,
 get-beget –
 urci și urci
 pân` la granița cu Steaua Polară,
 an de an,
 încet-încet,
 în umbra ipotezei că ești locuit de un strigăt –
 nu te încurci
 să descifrezi haosul cultural din țară,
 numai câteodată stai
 să-ți evaluezi minunea
 și, privind în urmă, strigi
 și vertebrele strigătului tău înfioară Uniunea:
 hai țura și țurai,
 bine-mi taie condeiu`
 că l-am ascuțat amu`!
 hai, țura și țurai!

Meandrele unei inimi

Marcel LUCACIU

Într-o lume tot mai ostilă visătorilor incurabili, Florica Pop își continuă pasionala călătorie spre sine însăși (din *Șapte cu ecou*, 2011), publicând o nouă carte, la fel de sensibilă și fulgurantă: *Petale cu inscripții* (Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2013). E un titlu oximoronic, ce trimite deopotrivă la efemeritatea (și, uneori, eternitatea) unei iubiri transfigurate în creație artistică, la delicatețea (și, deseori, asprimea) unei vieți cu iz livresc; o viață dăruită, în mare parte, Bibliotecii.

Construit, inteligent și simetric, sub forma unui „dialog ce se frământă între *eul* pornit pe cale și vocea care, stând mereu de veghe, șoptește tâlcuri ale întrupării gândului în cuvânt sau acțiune”, volumul păstrează inefabilul parfum de femeie. Eroina acestei opere ingenue este o fostă adolescentă, Ina, „acum, ridată de timp”, chiar dacă „și-a selectat farduri din nuanțe de petale.” Dorind să spună „tot ce-a însemnat, ca inscripție, pe suflet”, ea își croiește drum prin meandrele inimii, despovărându-se de lacrimi, vise, doruri fără leac, iubiri, așteptări, cu o sinceritate frustă și dezarmantă. Astfel, mereu însetat de certitudini ale plenitudinii vieții, de naturalețea considerată drept o condiție *sine qua non* a frumuseții feminine, preaplinul sufletesc se revarsă în elanuri vitaliste ce parcă vor să lumineze fețele posomorâte, fie proclamând un *modus vivendi* („...trebuie să facem numai ceea ce ne bucură sufletul și să fim doar acolo unde ne îndeamnă inima”), fie elogiind o iubire nedisimulată: „Numai iubirea ne face fără cusur, în rest suntem comuni și fără sclipire, oricâte artificii am aprinde. Când suntem iubiți, doar atunci strălucim. Din toată lumea asta mare, uneori prea mică, alteori prea mare, dacă un singur om te-a iubit cu adevărat, ai fost... perfectă!”

În pofida melancoliei care străbate, rareori, tulburătoarea și pătimașa confesiune („...când plângi, nu-i nimeni prin preajmă, în acele momente sfâșietoare”), tonalitatea e una exuberantă și ea datorează mult bucuriei de a trăi clipa ce ni s-a dat, clipa aceea faustiană. Până la urmă, numărul zilelor și al anilor nu reprezintă, neapărat, o viață de om. Importantă rămâne trăirea cu frenezie a clipei; imortalizarea ei: „ – Tu, ca și ceilalți, îți numeri anii?! Chiar știi cum? Nu anii contează... încă unul, un pahar de șampanie, urări de ziua ta... cadouri nenumărate! De-ai ști măsura memoria a ceea ce nu se poate uita din șirul anilor tăi! Acestea sunt clipele ce nu mor!

Tu, ție, ce daruri îți oferi?! Pe câte clipe ai pus amprenta eternității!?” Altfel spus, „...nu contează anii tăi din viață, ci viața din anii tăi” (James Deane).

Cartea nu este, însă, o meditație asupra condiției umane (așa cum pare, la o primă lectură), deși ea nuanțează, în termeni metaforici, rostul omului pe pământ și reiterează necesitatea unei opțiuni existențiale: „Omidă sau fluture... depinde de vrei să-ți definești menirea sau rămâi în starea de somn!” Drumul spre sine (un drum „cu multe intersecții”) e abia un pretext pentru finețea și eleganța „așezării sufletului în oglindă”, pentru „lepădarea de măști”, pentru „aceeași nevoie de eliberare și destăinuire.” Prin urmare, scrisul devine o terapie (adesea, nocturnă) a sufletului și totodată oglinda propriilor trăiri, multe dintre ele contradictorii. Sunt trăiri ce se lasă, parțial, deslușite, numai dincolo de paravanul unor reflecții despre „oamenii perfecți”, despre „oamenii de bucurie” („acea pe care ți-e drag să-i întâlnești, să-i ascuți.”), despre vina tinereții „care crede tot, fără să pună la încercare...”, despre creatorii adevărați și despre veleitari (unii „își înscriu numele pe stele, alții, mult prea mulți, doar pe... liste efemere”).

Savoarea dialogurilor nu constă în multitudinea temelor și motivelor abordate (unele extrem de subtile, cum ar fi, de pildă, motivul „păsării ucise de propriul zbor”), ci, mai degrabă, în acest neobișnuit diluviu de sentimente pe cât de ezitant, la început, pe atât de pustiitor, spre final. În esență, intenția unei asemenea întreprinderi ni se dezvăluie într-o frază memorabilă și emblematică: „ – Aș vrea să pot cuprinde în cuvinte simple furtunile interioare...”

Fire romantică și contemplativă, autoarea și-a dorit, dintotdeauna, spargerea tiparelor și a încălcat, subversiv, granițele dintre genurile și speciile literare consacrate. De aceea scriitura ei incandescentă fuzionează, rând pe rând, poemul în proză, jurnalul, amintirile, celebrele maxime din Antichitate și acrostihul, preferând stilul baroc.

Tumultuoasă ca o ploaie de vară, *Petale cu inscripții* e o carte ce instituie un cult pierdut și cvasiuitat: cultul inimii ultragiutate de vremurile reci și mercantile, de comoditatea și indiferența celor mai mulți dintre oameni, de visele pierdute în vârtejul neliniștii metafizice. Permanentului dialog al minții cu sufletul i s-ar putea reproșa aproape orice. Nu și lipsa de autenticitate a trăirilor ardente.

Spre Parnas - în surdină

Imelda CHINȚA

O voce interesantă și prolifică a spațiului liric românesc se dovedește a fi Ioan Matiuț, un arădean prin excelență, în prezent redactor la revista de cultură **Arca**, deopotrivă membru al Uniunii Scriitorilor din România. Printre volumele publicate de autor menționăm *stâlpi de sare* (1996), *umbre* (1999), *priviri* (2003), *déjà vu* (2005), *între ceruri* (2009), *respiră să nu uiți* (2011), iar dintre premiile obținute spicuim: Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Arad (1997), Premiul pentru poezie la Festivalul Internațional de Poezie EMIA Deva (2005), Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România Filiala Arad (2010), și lista ar putea continua.

Ioan Matiuț ne surprinde cu un nou volum, *fuga din urmă*, apărut la Editura Tracus Arte, București, 2013, op acompianat de șase desene realizate de Laurian Popa. Ceea ce atrage atenția chiar în momentul răsfoirii este lipsa unui cuprins, dar și lipsa titlurilor. Autorul alege voit să nu individualizeze poemele, ele fiind o parte dintr-un întreg, alcătuit un holos reflexiv, deopotrivă esențializat. Volumul este unitar atât la nivel formal cât și ideatic, poetul comunicându-se, încercând să găsească un drum către sine și să exprime mișcarea internă a ființei. Ioan Matiuț este o voce discretă, aproape tăcută, trăirile sunt exhibate în surdină, iar poemul este de o simplitate monahală, căpătând o funcție compensatorie, terapeutică, fiind un echilibru între rațiune și afect. La o privire fugară, poemele par niște eboșe scrise în grabă, miniatural, alcătuit, în fapt, o culegere de micropoeme. În esență, poemele sunt căutări, devin amenințări ale ființei care vor să se materializeze, care pândesc în tăcere și vor să se nască neconținut. Astfel, *fuga din urmă* devine o călătorie spre interior, accentul se deplasează spre introspecția unor trăiri, privirea poetică este contorsionată de neliniști. Ni se relevă astfel un poem al tăcerii, o poetică a privirii, un lirism mut care transmite prin imagini. Pe imensitatea albă, poetul picură stări poetice, actul creației capătă valențe demiurgice, iar dimineața devine o „perpetuă reeditare a genezei cosmice”, așternând pe fiecare filă tristețea distructivă a ființei în univers: „dimineața așterne/ coala albă/ care-mi pândește/ sângele// să

scrie/ ziua de azi”.

Tonul micropoemelor este unul grav, profund, reținut uneori, privirea estompată, aproape ea nu mai există, ceea ce domină este componenta cognitivă, dar și perceptivă, poetică. Sincretismul univers-poem-ființă traduce stări poetice, amplificând singurătatea individului, discursul fremătând de înțelesuri: „fără să mă/ privești/ plec/ doar cu mine”. Sentimentul de autosuficiență, de plictis existențial, impregnează fiecare poem, fiecare discurs, în care poetul decameronizează devenirea: „în fiecare dimineață/ cineva/ mă trezește/ și mă trimite/ în viață// seara/ las ușa descuiată”.

Tonalitatea întregului volum devine sapiențială, pe alocuri reflexivă, o reflexivitate spontană ce evocă cecitatea, poetul exersându-și interiorizarea voită: „scapă/ sfâșie vederea”; „șterge lumea/ din ochii mei”, dar și o trăire abulică, insulară, incertă: „desfrunzit de / toamnă/ legănat de/ tine/ unde mă va duce/ noaptea care/ vine”.

Opul construit pe dialectica ascensiune-cădere, alteritate-identitate coagulează simboluri distincte. Muntele devine marcă a transcendenței, a hierofaniei care aglutinează lumi diferite, materială și spirituală, dar este conotat și ca o formă de inițiere. Inițierea însă este estompată de cădere pentru că lumea este compromisă la toate palierele ei, devine un bruion în care ființa este alteritate, nu se mai regăsește, nu se mai identifică: „acolo unde/se termină muntele/ începe muntele”, „aerul/nu ne mai ține/ cădem din lume în/ lume”; „alterarea/ sau fereastra/ dintre mine și /mine”; „de ce m-ai risipit/ Doamne/ în pulberea asta de lume”. Sub masca minimalismului, poetul își exteriorizează combustii, obsesiile care alcătuiesc o imagine a imediatului, a realului. Și iubirea este mimată, ea nu mai are valențe cathartice, ci thanatice: „ascultă facerea/ nopților ce or să vină/ să-ți picure/ moartea/ în somn”; „binecuvântată fii/ iubire/ care-mi sfâșii sufletul/ chiar dacă/ ești mai amară/ decât moartea”.

La Ioan Matiuț scenariul liric se realizează sub masca dedublării, a unui pseudodialog cu propriul eu, rezultând o poetică a sinelui, a unei scindări asumate, a unei căutări febrile și neputincioase. Poemul minimalist, expresia lapidară ascund, în esen-

ță, o stare de alienare, o pierdere a propriei identități: „azi am trecut pe lângă mine/ nu m-am oprit”; „ce-mi va zice/ dimineața/ în oglindă”; „după piele/ altă piele/ altă piele/ până la capăt// care e cea dintâi”; „las chipul în/ oglindă/ când mă bărbieresc/ dimineața/ și plec în căutarea celui alt// care vine/ mereu altul”; „o parte/ rămâne în somn/ alta pleacă”. Dezacordul interior, ruptura de propriul eu, atitudinea de frondă coexistă în poemul lui Ioan Matiuț, ele devin mărci ale infirmității și vulnerabilității ființei: „mă naști/ când nu vreau/ mă ucizi/ când învăț să/ trăiesc/ îmi arăți doar/ privirea/ prin care nu văd”.

Nu lipsesc din dialectica discursului liric finitudinea existenței, dezolarea și amărăciunea poetului față în față cu limitele lui; poemul devine, din această perspectivă, un testament cu valoare spi-

rituală: „ne despărțim/ de fiecare clipă/ de mame/ oameni/ iubiri/ ca și cum/ nu ne-am fi întâlnit”; „pentru atunci/ când voi trece/ nașterea/ moartea”; „singur în fața/ nașterii/ vieții/ iubirii/ morții”.

Tensiunea lirică în crescendo, fibra poetică de o forță inedită construiesc poemele lui Ioan Matiuț: „pe trupul meu/ crește pământ/ cu fiecare clipă/ iar eu/ nu am/ a mă teme”. Ludicul formal ascunde un ludic ideatic de factură tragică: „trăit/ văzut/ în nevăzutul/ care vede”.

Astfel, la nivelul stilului, poemele par a fi scrise din mers, într-o manieră voit liliputană, aglutinând stări, tensiuni poetice redate sobru, lucid, esențial. Dialectica negativului, a miniaturalului, a febrilităților viscerale, a tăcerii, caracterizează scrisul lui Ioan Matiuț.

Cercuri pe apă

Să cumpărăm măștișoare!

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Interesantă evoluția limbii, în legătură directă cu evoluția vieții, a societății!... DEX-ul din 1975 – a trecut mult timp de-atunci, e drept, aproape 40 de ani! – editat de Academia Republicii Socialiste România dă următoarea explicație cuvântului „voluntariat” (sensul acesta fiind acum revolut): „Angajare în armată ca voluntar; durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar”. DEX-ul (re)editat în 2009 îmbogățește sensul cuvântului, precizând la punctul 2.: „Activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material”. Am putea spune că voluntariatul este o materializare a compasiunii („Mila este înrudită cu dragostea” – spunea Thomas Goutheme), a grijii pentru cei năpăstuți, pentru cei neputincioși, pentru cei nevoiași etc. Pe un alt plan, putem înțelege voluntariatul ca o atitudine civică deosebită făcută din dorința de schimbare în bine a vieții comunității și a societății, în general. (Marjorie Moore afirmă că „Voluntariatul este cel mai bun exemplu de democrație. Votăm la alegeri, dar când te oferi voluntar, votezi în fiecare zi pentru comunitatea în care vrei să trăiești”.) Voluntarismul este, fără îndoială, un factor important în educarea tinerilor, confirmă psihologii. Este o dovadă că îți pasă de

cei din jurul tău, că înțelegi să te implici, că vrei să faci bine, în ultimă instanță, este o dovadă că ești un bun creștin, ne asigură și preoții. Voluntarii – fie ei de „Cruce Roșie”, ori cei care adună îmbrăcăminte și încălțăminte pentru nevoiași, cei ce confecționează și vând măștișoare și donează banii azilelor de bătrâni și caselor de copii, artiștii care cântă pe gratis în spectacole de binefacere, „furnicuțele” care strâng mizeriile lăsate de alții în spațiile verzi etc., etc. – „nu sunt plătiți nu pentru că nu au nicio valoare, ci pentru că sunt de neprețuit” (Sherry Anderson).

Din păcate, la noi, chiar dacă sunt puzderie de O.N.G.-uri, unele chiar direct numite „de voluntariat”, această activitate nobilă rămâne uneori timidă pentru cei ce o fac (de cele mai multe ori în campanii) și... exotice, pentru cei de pe tușă, dar fără îndoială este o mană cerească pentru cei ce beneficiază de ea. Cred că ar trebui să încercăm toți să trăim bucuria de a ajuta, de a face bine și de a fi împreună alături de cei care au nevoie de ajutor. Fără a aștepta măcar răsplata recunoașterii, a mulțumirii sau a laudei. Pentru că, spune un proverb grecesc: „O civilizație înflorește atunci când oamenii plantează copaci în umbra cărora nu vor sta niciodată”.

Viața ca un caleidoscop

Dmitri Miticov, *Dmitri: uite viața*

Carmen ARDELEAN

Ivit, la începutul perioadei optzeciste, în spațiul originar al cunoscutei Școli de la Târgoviște, autorul volumului *Dmitri: uite viața*, apărut în 2012 la editura Max Blecher, Bistrița, colecția *Plantații*, se dovedește un vrednic prestidigitator, jonglând derutant cu cele patru concepte-cheie ale predecesorilor săi: narativitatea, subiectivitatea, hazardul și ludicul. De altfel, unele poeme corespund, prin *oralitatea lejeră, împinsă până la familiaritate a expresiei, prin ironia, ludicul pervaziv de la nivelul jocului de cuvinte la cel al situațiilor dramatice* esteticii postmoderniste, așa cum a fost teoretizată de Mircea Cărtărescu.

Am putea fi tentați să pomenim și biografismul, atât de supralicitat dacă nu am ști că poetul și-a asumat, în 2010, odată cu publicarea volumului *Numele meu e Dmitri*, biografia ficțională a poetului basarabean din Dubăsari, născut pe internet în 2007. De fapt, dacă am lua în considerare și mărturisirile autorului, dintr-un interviu acordat în 2013 revistei *Ring*, în cazul lui se poate vorbi de o geografie interioară construită emoțional de memoria locurilor prin care a trecut, dar și de o eternă revenire la gesturile copilăriei cărora le găsește echivalentul în gesturile de mai târziu. Afirmția lui dovedește faptul că literatura, poezia funcționează pentru poet ca un dublu mediu de refracție; deși își asumă o biografie ficțională, poetul nu se dezice de propria biografie, ba chiar încearcă să privească prezentul ca pe un timp al reiterării scenelor de odinioară.

Dedicat tatălui, a cărui moarte reprezintă tema centrală, volumul are ca moto versurile lui Mircea Ivănescu: „și eu am umblat, deci, odată cu o amintire/în brațe - (și mă gândeam, cu un rânjet/rău, că într-o carte celebră, nu mai știu cine/ umbla cu propriul său cap prin infern, luminându-și /drumul), și parcă nu e tot una?” din poemul *dar sunt și amintiri adevărate*. E, de altfel, o formă indirectă de recunoaștere a descendenței lirice, deși, prin relațiile poveștilor de familie, prin realismul deopotrivă monolit, fals inexpressiv, se apropie de formula poetului de origine germană Johann Lippet. Nu e departe, prin temă și prin stranietatea evocării experiențelor funebre, nici de Ioan Es. Pop (mai ales de poemul *călătoria*), căci în poemele sale tot despre „puritatea excepțională a tragicului” (N. Manolescu) este vorba.

O lectură atentă dezvăluie structura bipartită a volumului, sugerată deopotrivă de inserția unor

imagini-simbol și de modificarea discursului liric după primul poem, construit ca o matrice care pare o fundamentare teoretică, tipică unor tratate științifice. Eterogen, aparent colaj al unor fragmente aleatorii ce amintesc de amplele poeme ale lui T.S. Eliot, textul e un poem-experiment ce înglobează posibile subiecte de examen, informații cu vădit caracter științific, amintiri nude, fine psihanalize, ce au ca punct comun cele două laitmotive ale volumului: amintirea și memoria. Concluziile au o doză năucitoare de dramatism, de tragism existențial, generat de dihotomia atunci-acum, acolo-aici: „Nu e nimic din evenimentele pe care le-am trăit,/ e dorința exageră de a corecta/ până și lucrurile pe care credeam că le-am uitat.// Acolo e normalitatea gesturilor/ lăsate în urmă lângă oamenii de care ne-a fost drag/ să ne apropiem,/ aici sunt fețele pierdute ale copilăriei, caramelizate/ de refracția tulburătoare pe care unii/ continuă să o numească nostalgie.// Ne prinde bine să strângem în pumn o piatră mică/ făcută din toate zilele în care ne-am/ înșelat crezând că fericirea se repetă/ ca istoria”.

Poemul 5, care încheie primul grupaj al volumului, explică, în limbaj pur denotativ, cu toate caracteristicile stilului științific, asumat obiectiv, titlul *PKM-zeta* și cele trei dimensiuni coordonatoare ale volumului: ideea de amintire falsă, implantată, cea de evaluare distorsionată a unei situații, care declanșează dereglări emoționale și conceptul de moleculă PKM a cărei inhibare ar permite atenuarea emoțiilor negative, ce provoacă amintiri dureroase. Aparenta culpabilitate a moleculei „Acum pot spune că totul are o legătură cu încăpățânarea/ corpului de a produce a proteină/ numită pkm-zeta pentru a recupera până și/ cele mai decolorate amintiri, dar atunci/ totul se derula pe lângă mine ca pe diafilm” (*Ușa deschisă*) e, de fapt, mijlocul de accesare a unui trecut fixat în baierile memoriei.

Partea a doua a volumului, pregătită de intermezzo-ul din debutul volumului, e un recviem liric despre ceea ce Ion Stratan numea atât de frumos „greul cu care eul își duce meul”. Figura unui tată devenit, pe catafalc, un obiect generator de sentimente confuze și de amintiri trunchiate: „De trei zile un obiect greu/ stă pe masa noastră din sufragerie./ Lumina se mișcă prin casă, obiectul/ e nemișcat.// De trei zile ne învărtim în/ jurul lui cu ochii fierbinți și când ne/ lovim unii de alții/ tresărim.[...] În copilărie îmi

încălzeam trupul/ de trupul lui, azi e un obiect greu/ pe masa din sufragerie/ de care nu te poți apropia/ decât în liniște.// Mai ales în pragul ușii/ de la bucătărie care dă în balcon/ mă aștept să apară./ Să ne salutăm ca după un timp lung,/ să-i strâng mâna mare și caldă/plină de vene umflate,/ cu unghii puțin îngălbenite de tutun” se transformă, cu fiecare poem, într-un axis mundi care amalgamează un trecut evocat cu nesfârșită, înfiorătoare nostalgie, grea de trăire și un prezent uneori stenografiat, alteori stimul al memoriei involuntare.

De altfel, primul poem introduce unul dintre laitmotivele temporale ale volumului, cele *trei zile* care devin, traversate într-o direcție sau în alta, simbolice treceri ale unui Stix ce permite accesul la un trecut de peste 20 de ani (al doilea reper care realizează conexiunea trecut-prezent), dar și la pendularea între masa amorfă aflată în sufragerie și ființa tatălui, rămasă vie în spațiul captiv, variabil al memoriei. Trecerea tatălui e resimțită deopotrivă organic, senzorial, mental: „În ultima dimineață, înainte de a duce mortul la groapă, i-am spus mamei că de trei zile un arici îmi crește/ în inimă, se foiește, se agită și pufoaie./ Se răsucesc și crește întruna” (*Ariciul*); „Timp de trei zile/ ne-am străduit să înlăturăm slăbiciunile omenești/ cu răbdare și atenție exagerată,/ dar și cu greața inevitabilă a unei munci/ migăloase.// Știi cum e: geamuri blindate făcute din toate/ încurajările noastre, ridicate silențios/ pentru momentele care să ne găsească lucizi,// și gesturile firești ale despărțirii./ Dar în realitate tot ce puteam să ne închipuim/despre lucrurile normale/ era departe când ne-am lăsat ușor/ pe vine, moi și neputincioși/ ca niște pungi pline cu apă/ spintecate de un cuțit” (*Timp de trei zile*).

Începând cu poeme precum *Memoria afectivă online*, *Nu am fost niciodată prea fericit*, *Ariciul*, *Oltcit* asistăm la o sarabanda a trăirilor, a secvențelor evocatoare ce reconstituie un traseu existențial anterior morții tatălui; evenimente retrase de pe paliere temporale diferite par să aibă o legătură placentară și amintesc de imaginea unui pește care a înghițit un alt pește. Dificultatea vine însă din a stabili dacă peștele înghițit e trecutul sau prezentul, căci între cele două planuri temporale există o relație sine qua non. Emoționant prin modul în care este camuflată ideea incertitudinii, a relativității existenței și a perspectivei personale asupra lumii e poemul *Nu am fost niciodată prea fericit*: „Nu am fost niciodată prea fericit departe de strada Radu Popescu/ unde tatăl meu a coborât spre ambulanță/ pe picioarele lui, cu inima dereglată./ Mama se ținea după el ca un copil.// Poate o bicicletă a trecut cu zgomot pe stradă sau câteva vrăbii/ s-au strecurat printre blocuri într-un fel anume,/ iar el le-a privit nedumerit și uite așa/ apare scepticismul.// Poate un mod cu totul nou de a privi lucrurile/ cunoscute, venit din

nesiguranță și din faptul/ că propriul corp a reușit să-l surprindă, / i-a provocat o îngrijorare particulară [...] Și tu ce faci acum, departe de parcare, acolo unde nu ai fost/ niciodată prea fericit - ai 26 de ani și ce a trecut/ e tot ce-ai avut mai bun”.

Toposul original, apartamentul de la etajul trei, e un alt pilon care permite evoluția în canon a imaginilor trecute cu cele prezente în poemele *Ușa deschisă* și *Avionul*. Vechiul Oltcit sau „mașina mea neagră” sunt construite pe același format, declanșând stări, senzații similare: flacăra de veghe trimite la aerul încins din Oltcitul familiei, chibritul scăpat de mamă, lângă cruce, de trei ori, amintește de „bețișoarele (care) s-au mișcat așa cum razele soarelui/ vibrează în oglinda retrovizoare, cu ani în urmă, când/ mâinile ei se strecoară prin spate și îmi acoperă ochii,/ iar eu o trag de degete, o ciupec, lasă-mă-n pace, îi zic”.

Suprapuneri dureroase trecut-prezent apar și în *Mașina mea neagră* sau *Soarele*. *Ultima frontieră* din care transpar, ca dintr-un colaj, imagini-autoportret, construite în manieră postmodernistă: „Sunt un om serios într-o mașină neagră./ Sunt ultimul semn pe care l-a făcut tata cu mâna/ prin aer, înainte să fie urcat în ambulanță”; „Eu aș conduce doar noaptea, o viață/ întregă. Ziua să bag somn, ferit de parasolare [...] Spre seară să alimentez la benzinării pustii și numai/ să întind banii - fără nici un cuvânt în plus,/ rugându-mă să mă-nțeleagă din priviri./ Mort de frică dacă vrea să mă-ntrebe ceva, orice”; „Suntem copiii zgribuliți lăsați în urmă,/ suntem copiii cu mâinile pe lângă corp/ și căciulițele mototolite în pumni,/ viitorul ne trece/ prin față/ ca o sanie/ goală” (*Copiii viitorului*).

Dragă tată, *Radu Popescu 23D ap.16* și *Ce-am mai făcut* sunt diferite, ca formulă, de celelalte poeme. Primul e o emoționantă epistolă adresată celui trecut Dincolo, continuată în poemul-dare de seamă *Ce-am mai făcut*. Nu prezența vie a tatălui înfioră, ci profunda infuzare a prezentului de trecut, autenticitatea discursului liric: „Sunt zile când nu mă gândesc la tine deloc,/ dar ele trec repede și imediat ești aproape din nou/ și atunci crește în mine bucuria/ celui care își mișcă degetele de la picioare prin aer/ când simte vântul dimineții înfășurându-le/ înainte de a deschide ochii/ să-și privească picioarele amputate”.

Imagini-fotografii, prezentul ca satelit al trecutului, copilul Dmitri ca avatar al adultului, imaginația ca alternativă a amintirii, timpul ca multiplicare a *unei zile*, ca succesiune de zile în care..., viața ca noțiune, dar și ca sumă a singurătății, a lacrimilor, a somnului, a disperării și a fricii și, mai ales, a memoriei străbat, meteoric, poemele care încheie volumul. O întrebare răzbate, fantomatic: sunt memoria și amintirea pradă sau prădător?

Ne-amintiri despre cafeaua de anul trecut

Alice Valeria MICU

Cu un ADN poetic traumatizat de elementul biografic, Carmen Ciumărnean și-a îmblânzit discursul din volumul anterior, **Lupii se vând la preț dublu**, fără să atenueze ori să altereze tensiunea și dramatismul situațiilor generatoare de flow creator în volumul ieșit în toamna anului trecut la editura bucureșteană Herg Benet și intitulat *Cafea de anul trecut*. Evenimentul și autoarea fac parte din mișcarea literară inițiată și condusă de poetul bistrițean Adrian Suci, **Dirrecția 9**.

Poemele care deschid volumul propun o vizualizare cinematografică a unor secvențe care o au în centrul atenției pe Ana. Dacă la Mircea Petean, Ana este soția, prezentă în volumul **Poemele Anei**, la Carmen Ciumărnean Ana este materializarea unui supra-ego. Ana pare, mai degrabă, reflexia autoarei, perechea ei dintr-o realitate paralelă, neatinsă, parcă, de cotidianul temporal și nici de cel afectiv, este o prezență hieratică, ce oscilează între o ipostază angelică: *Ana împachetează suflete în hârtie de ziar* și una panaceică: *lupii ar urma-o tăcuți, adulmecând mirosul cald de pâine*. Ea pare oarecum prinsă în capcana cotidianului derizoriu: *Ana mi-a cerut un bănuț de argint, Ana doarme*, chiar dacă cele mai multe dintre faptele Anei sunt investite cu valențe simbolice.

Carmen Ciumărnean nu renunță nici în acest volum la motivele preferate: tatăl, vulturul, șarpele, lupul și răstoarnă aforismul: *în șarpe mut mă voi preface să încălzesc la sân lupii cu blana fumurie*. Amănuntul este ornament la prima vedere și distrage atenția, ca o secvență de coșmar, de la discursul poetic, dar flashul are rolul de a readuce în atenție efectul traumatizant al parcursului.

Prin intermediul Anei poeta face incursiuni în realitatea unui trecut, al unei copilării posibile, fără a părea decisă asupra cărei lumi paralele să se oprească și să o adopte definitiv.

Volumul de față este organic legat de cel anterior nu doar prin traducerea poemelor făcută de autoare, de această dată și în limba italiană, nu doar în engleză, dar și cu poemelile prin care nu mai trece Ana și cu motivele simbolice precum oul sau pasărea nezbурată. Iată motivul în **Lupii se vând la preț dublu**: *slăbiciunile mele sunt fertile/ precum ouăle păsărilor nezburate și iată-l aici, în Cafea de anul trecut: e miercuri și mintea mea se încolăcește ca un șarpe în jurul oului nezburat*.

Cultivând o topică a suferinței gnoseologice discrete: *eu printre bolovani în virtutea inerției vorbesc liber despre umezeală*, ea contabilizează acut trecerea timpului și investește evenimentele vieții cu valențe harice și răscumpărătoare: *pieptul meu gol, năpădit de iedera otrăvitoare și Dumnezeu/răscolindu-mi părul la judecata de apoi*.

Carmen Ciumărnean nu pare copleșită de tot acest tablou halucinant și nu se sfește să-și dorească ieșirea din labirintul suferinței prin puterea vindecătoare a poeziei: *nu ți-am scris niciodată un poem de care să te*

îndrăgostești,/ pe care să-l dezbraci, să-l așezi în pat și să-l pecetluiești cu ceară.

Senzația de coșmar este amplificată de trăirile puternice: *Și-n jurul meu viața mea se trăiește pe sine la voia întâmplării/ fără îndoieli,/ fără concesii. o insomnie, o aventură, o sterilitate sau nu pot să iubesc și să respir în același timp*. Ele se rotesc, precum o mandală a neputinței în jurul vocii auctoriale, semnalată în versuri între paranteze, ca niște cumplite stări de conștientă și capătă adeseori accente suprarealiste: *cerbii dau târcoale trupului meu renumit pentru înțelepciunea/ cu care se prăbușește în gând sau noaptea, în lumina roșie, se nasc prunci cu pietre de gât. Moașele-i trec pe rând prin miere*.

Semne și alte suferințe pare pe alocuri cărtărescian, pentru ca finalul să aibă rezonanța afirmațiilor gălăgioase și memorabile ale lui Adrian Suci: *sexul e grozav dacă îl faci cu propria ta viață*.

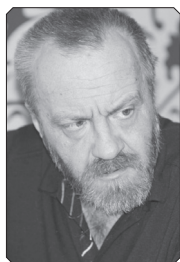
Dacă poemelile pornesc, în general, cuminte, fără să atragă atenția, prelungind starea de cădere în gol, finalurile sunt mai mereu strigăteperate, încercări de ieșire din capcană: *e mult prea cald la Tine-n suflet, Doamne! ori o, moarte, strig, tu ești mai tristă decât cana mea de ceai!*

Poemul *Irina* este ca o străfulgerare a unei realități paradisiace, în totală opoziție cu întregul context al volumului, pentru ca senzația anterioară de vârtej, *(mi-am pierdut șirul gândurilor prin vița de vie)*, de universuri paralele care preiau pe rând conducerea, să revină cu finaluri aforistice în poemelile următoare: *vămile se deschid și Dumnezeu ne lasă la îndemână ochiul Său drept, ori în simple consemnări: cobor să-mi iau țigări*.

Dialogul cu amintirea tatălui pierdut pare mai mult un refugiu, o mantră salvatoare, decât o răsfrângere indiscretă a trecutului: *hai, tată, să plecăm! A născut mama. În poemul Tata găsim, de altfel, versul care dă titlul volumului: poate ne vedem, tată! Cred că mai am cafea de anul trecut./ mi-e dor de tine*.

Finalul volumului este grefat pe o morfologie a renașterii afective prin scris, întâlnită pe alocuri pe parcursul volumului: *la ultima cină cu mine însămi îmbrac miezul tuturor și mai încolo (sunt singura femeie care a măsurat vreodată distanța /dintre cuminecătură și terapie intensivă/cu firul de păr despicat)* așa cum a consemnat anterior: *(când scriu e ca și cum aș iubi doi bărbați în același timp)*. Prin *Poemul crucii* autoarea prefigurează finalul coșmarului prin iubire: *voi albi și-ți voi săruta întunericul/ într-o ultimă noapte de dragoste cu toate becurile aprinse*.

Pentru că avem aici a doua etapă a scrierii unei singure cărți de poezie, conform teoriei atât de îndrăgită de critica literară, nu pot spune decât că aștept continuarea ori încercarea de a răsturna situația și a da murtă bătaie de cap celui care se va încumeta să prezinte următorul volum semnat Carmen Ciumărnean.

Diverse scopuri. Diverse fericiri.

Marian ILEA

Am căutat un adăpost. De trei luni. Că și ceilalți fac la fel. Acuma îs proaspătă. Ilona Suczs. C-așa îmi zice după buletin. Fiecare avem o soartă. Și Ilona are. Da-s neplăcute amintirile. E și un frate bolnav. Și o mamă. Și banii adunați care s-au scurs către doctori. Și-un cămin de nefamiliști. Zece ani la un cămin de nefamiliști. Am supraviețuit. Am grijit de frate-meu. Am grijit de mama. Inexplicabil. Apoi m-am apucat să caut bătrâni. Îi luam în grijă. Mu-reau. Căutam alții. Dacă nu găseam, nu mai puteam plăti chiria. Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs care a făcut școala de cofetar universal la Târgu-Mureș. Care a lucrat zece luni la cofetăria din oraș. Până a venit SANEPIDU s-o închidă. Tocmai Ilona Suczs care s-a transferat la domnul Balog, la tovarășul Balog, la laboratorul lui unic unde a tras douăzeci de ani în calitate de cofetar universal. Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs care lucra natural. Fără melasă. Fără zaharine. Cu rețete vechi. Cu frișca-frișcă.

Făceam naveta.

Altă viață.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs. Nu prea ieșeam din casă. Doar fugitiv. Munceam mult. Schimbam două autobuze. Veneam pe jos. Pe sub podul de la gară. Era greu. Serviciu obositor. Salariu era salariu. Totuși nu era rău. Totuși era mai bine. Concediu era concediu. La Poiana Brașov în '88. După muncă și răsplată. La Marea Noastră cea Neagră în '78. La Peștera Urșilor în '85. A fost greu, dar mi-am trăit clipa.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs cea care și-a trăit clipa. Cea care a avut așa... o liniște sufletească. Îmi plăcea munca și beneficiam. Cofetar universal cu școala în limba maghiară la Târgu-Mureș. A fost minunat.

Așa a zis tata. „Ilona eu îs ungar. Tu faci școala în ungurește”. Nu copilul comanda. Așa că tata a comandat și Ilona Suczs a executat.

Fabri Jenó, nevastă-sa Iuliana, doamna Cereghy. Dascăli. Fabri Jenó era bătrân și sever. Am învățat foarte bine. Eram prima la alergare. M-am specializat în aruncarea greutăților. Mă antrenam cinci ore pe zi.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs a învățat disciplina. Eram încurajată de către dascăli. „Ilona să faci și înotul”. „La bazin”.

Încă de mică am simțit că voi fi sprijinul familiei

Sucz. Deși aveam doi frați mai mari. Pe undeva nu toți suntem la fel. Unii mai lucizi. Așa. Am simțit că trebuie să mă întorc de la Târgu-Mureș în orașul meu. Niciodată nu m-am gândit la căsătorie. Așa ceva nu. Pentru Ilona Suczs n-a existat decât viața liberă. N-avea rost. Dacă nu te atrage ceva, mai bine nu te încurci.

Ei și a venit Revoluția. Munceam la patiseria Stibina. Acolo unde a fost Gospodina. Douăsprezece sortimente de foietaje. Trimiteam marfă până la Cavnic. Începeam munca la cincidecimineață și trăgeam până la zece seara. Simțeam o dragoste. Simțeam o liniște sufletească. Știam că tot ce se mucea la patiserie era în folosul orașului meu.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs știa că muncește pentru fiecare femeie din oraș. Nu era o povară. Ilona Suczs era cofetar-patiser. Fetele mergeau acasă. Torturi la comandă. Savarine cu drojdie, făină. Savarine crescute. Pufoase. Totul natural. Se fierbeau ouăle. Laptele. Fără prafurile de acum. Savarinele erau preferatele mamei.

La revoluție nu m-am bucurat. Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs avea în ziua aia colaci și cozonaci în cuptorul patiseriei Stibina. Tăvi de colaci și tăvi de cozonaci.

Toate fetele au fugit în oraș. „Ilona-neni, mergem că e revoluție”. „Ilona-neni, mergem să-l dăm jos pe Ceaușescu”. „Ilona-neni, am venit de la revoluție, că poate vine armata și trage în oameni”.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs i-a spus lui Vincz: „Tovarășe, bagă fetele în beciul de la patiserie că e revoluție”.

Și tăvile cu colaci au rămas. Și colacii dospeau. Și cozonacii erau în cuptor.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs a rămas la datorie. Că după ziua de revoluție femeile din oraș aveau nevoie de produsele alea. Că după ziua de revoluție erau sărbătorile de iarnă.

În ziua aceea Vincz a zis: „Ilona-neni poate că e otrăvită apa, că umblă zvonul”.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs a dus o ladă de apă minerală acasă. La blocul de pe Aleea Minerilor. Că-n ziua aia cu revoluția poate era nevoie.

Apoi au apărut baruri. Garaje în care se făceau pufuleți. Toate s-au stricat în oraș.

Grecu care era șeful peste patiserie și care-i de-acuma mort ne-a adunat într-o ședință. „Au scăzut comen-

zile, oare sunteți invalizi că nu vă puteți căuta altceva de lucru. Oare sunteți invalizi că nu puteți merge altundeva”.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs s-a simțit jignită de către șeful Grecu. După douăzeci de ani de muncă.

„Nu m-am gândit că tu o să pleci cu tot cu cartea de muncă. Niciodată nu m-am gândit. Da ai să te întorci”, așa i-a spus Grecu, Ilonei Suczs.

Am plecat la o brutărie din oraș. Salariul era dublu. Furam de la brutar mișcările cu care băga pâinea în cuptor. Șapte luni. Atâta a ținut brutăria. Și a venit falimentul.

În comuna Bârsana am pornit o brutărie la Petrea.

„Ilona de ce e defect malaxorul. Ilona de ce nu crește pâinea”. Da treaba a mers. Banii veneau.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs, nu se mai putea întoarce la patiseria Stibina. Grecu-șefu asta își doare. Grecu-șefu de abia aștepta.

În comuna Boinești am deschis altă brutărie. Din cofetar universal am ajuns brutar-șef. Făceam cornulețe pentru școlile unde era directoare femeia aia din Boinești. Proprietara aia de brutărie care pleca prin Israel și mă lăsa singură cu fetele alea care munceau la cornulețe.

Mi-a dat și-o casă.

Și brutăria aia s-a prăbușit. A venit și pe-acolo falimentul.

M-am angajat la un italian. Îmi pare rău. Am muncit. Conducea el brutăria aia. Conducea și doamna Tamara brutăria aia. Rău. Auzeam strigăte. Nimic nu era statoric. Era stres. „De ce ai făcut aia, de ce ai făcut asta, Ilona”, zicea italianu care mă respingea.

Doamna Tamara mă aprecia.

Aveam unsprezece luni de muncă. Meritam un șomaj. Șomaj nu mi-a dat italianu ăla.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs nu era sprijinită de către nimeni. Fratele era în comă de trei luni. Accidentul ăla de la podgoria Miniș.

Doctorii ăia lucrau cu creierul. Fratele a rămas cam nelucid. Era așa cam mai la stânga decât la dreapta.

Mama murise de cancerul ăla la cap. În anul 2006. „Îți promit mamă că-l voi îngriji pe fratele cel bolnav”, așa a zis Ilona Suczs.

Tocmai eu.

Am mers la muncă la o croitorie, în construcții. Pe nicăieri nu-mi funcționa cartea de muncă. Munceam la pendulă.

Tocmai Ilona Suczs care era cofetar universal.

Douăzeci și șase de ani și patru luni munciți. Fără pensie.

Tocmai eu.

Din iunie și până-n noiembrie am dormit lângă o apă. Simțeam pământul.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs simțeam că-s băgată în pământ.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs am simțit și o mare putere, am luptat.

Dormeam. Mi s-a rupt patul. Fratele era la spital. În cincisprezece noiembrie, în acel an, am primit o bucătărie.

Unu din oraș mi-a zis: „Ilona nu-ți pot pune ușă la bucătăria asta pentru că n-ai poloboc”.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs, am pus ușa de la bucătărie fără nicio unealtă.

L-am adus pe fratele Feri. I-am spus fratelui Feri: „Îmi pare rău, dar pe grătarul ăsta acoperit cu pături poți dormi. Că altceva nu avem”.

„Nu-i bai, Ilona. Zicea fratele Feri”.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs cofetar universal, cu școala de specialitate la Târgu-Mureș, care am avut sub comandă patiseria Stibina din oraș, care am ajutat fiecare femeie de aici cu cozonaci, colaci și savarine, munceam la câmp, la vaci, la cucuruz, pentru mâncare și o sticlă de Fanta care-i plăcea fratelui Feri.

Tocmai eu care ziceam: „Feri, amintirile rele mai bine le ștergi sau le scrii pe o hârtie și le lași în plata Domnului”.

Tocmai Ilona Suczs simte că era fain când trăia mama. Tocmai eu simt că mama era o scumpă prietenă. Accepta orice ziceam eu. „Ilona, tu ai o educație bună și eu sunt mama ta”.

Era o zână pentru mine.

Tocmai eu ziceam: „Ești o zână pentru mine, mamă, și te voi îngriji și îți voi arăta bucuria și fericirea pe care le meriți”.

„Io-s fetița ta, Ilona”, spunea mama.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs în '78 era la Marea Noastră cea Neagră. Era minunat. Acolo mi-am trăit clipa. Acolo am știut că după muncă a venit și răsplata.

Tata era polițai. „Ilona, eu sunt polițai de vamă”, îmi zicea răstit.

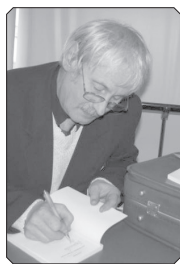
Orașul acesta îmi e foarte drag. Simt că-i al meu. Simt că am muncit pentru el. Simt oamenii. Mi-a plăcut să lucrez pentru el.

Sincer, trebuie să accepți tot ce ți se întâmplă.

Simt că am nevoie de o vacanță. Aici unde stau de trei luni și am grijă de gospodăria domnului primar e foarte bine. Om rar acest domn care a făcut un gest așa de frumos.

Fericirea e în felul ei, da de mai multe soiuri. Eu dacă am un scop îs fericită. Am avut diverse scopuri și diverse fericiri.

Tocmai eu. Tocmai Ilona Suczs.

Camelia Iuliana Radu

Printre culori

Lucian PERȚA

Camelia Iuliana Radu este, de mai bine de un deceniu, un nume suficient de cunoscut iubitorilor de literatură din România. Tânăra ploieșteancă, licențiată în psihologie, cu master în științele educației, a impresionat încă de la debut, din 2001, cu volumul de proză scurtă, prezentat de regretatul poet Ion Stratan, *Pasărea curgătoare*. După mai multe încercări de *Regăsi-re de sine*¹, în proză, urcând pe *Muntele inițiaților*² și ajungând *Pe muchia prezentului*³, în 2009 Camelia Iuliana Radu își împlinește destinul literar, întâlnind Poezia.

Volumul de versuri *Floare mică* din 2009 a fost bine primit de critica literară și de cititori, și iată că în anul 2012, în cadrul proiectului „Întoarcerea poetului risipitor” al Editurii SINGUR, poeta revine pe val cu volumul de versuri *Tangerine Tango*. Titlul aceasta, incitant și exotic pentru neinițiați, înseamnă culoarea oranj, de fapt o nuanță de oranj, stabilită de Institutul internațional Pantone, ca fiind culoarea anului 2012, culoare reprezentativă atât în tendințe, cât și ca suport psihologic. Formatul amintitei colecții în care s-a publicat volumul nu a permis însă publicarea tuturor poeziilor pregătite în volum, și de aceea, iată că editura clujeană GRINTA, cea care are drept deviză „respectul pentru CUVÂNT”, ne-a oferit acum ediția a doua, revizuită și adăugită, a volumului „portocaliu”.

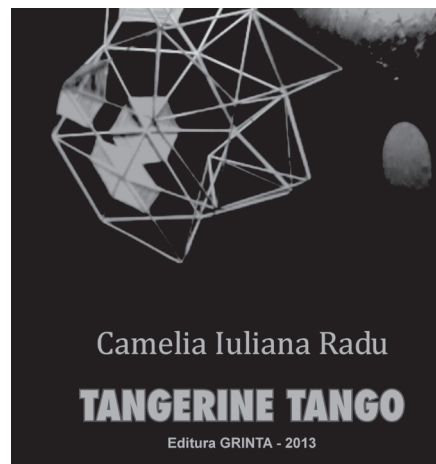
Dintru început, ținem să atragem atenția cititorilor că volumul acesta nu are nimic de-a face (cum s-ar părea după titlu) cu portocaliul vieții noastre politice, nici ca intenție și nici ca realizare. De altfel, în paranteză fie spus, în 2012 portocaliul nostru politic căpătase deja nuanțe verzi și era din ce în ce mai puțin vizibil pe scena politică.

În „Cuvântul înainte” al volumului, poetul Ștefan Doru Dăncuș, binecunoscutul „diriguitor” al Grupului Media SINGUR, devenit acum și

un pertinent și inspirat critic literar, observa că poeta „ne propune o viziune asupra emoționalului colectiv la ora fixă: cum arătăm azi, care sunt nevoile noastre acum și aici, făcând o radiografie internă a imaginării contemporane ca exteriorizare de sine”. Observația este pe cât de pătrunzătoare, pe atât de cuprinzătoare, în contextul în care viziunea integratoare o reprezintă chiar culoarea, oranjul, „tangerine tango”, văzut ca o „metaforă a vindecării **corpurilor noastre succesive** prin care suntem în legătură cu universul inconjurător”, cum mai spune Ștefan Doru Dăncuș. În „Invocația” de la începutul volumului este exprimată poetic, dar și suficient de explicit, această viziune oranj-roșiatică ce influențează și cutreieră lumea:

„Vânt oranj-roșiatic/ Tangerine Tango/ culoare cu privirea dreaptă/ tu, care săruți orice piele/ și-ai ajuns în prezicerile Pantone/ influențează,/ cutreieră lumea.”

Tendința de a deveni o poetă a culorilor, sau cel puțin predilecția pentru culoare, pentru pastel, este una dintre caracteristicile Cameliei Iuliana Radu. Nu întâmplător, volumele *Floare mică* (2012), apoi *Caietul roșu* (2013) și volumul în pregătire *Negru de iarnă* pun până și în titlu culoare, ingredient nelipsit din bucătăria poetică a acestei poete surprinzător de incitantă prin „noutatea și actualitatea discursului”, cum remarca același Ștefan Doru Dăncuș, și prin desăvârșita tehnică a mozaicului, a asamblării metaforelor, aș zice eu. Iată numai cât de firesc sună aceste versuri: „Nu fac nimic altfel decât în fiecare zi/ nimic să te surprindă. Diminețile au gustul de piersică/ pe care îl sorb cu poftă de copil/ umerii mei au puterea salciei între vânturi/ pregătesc masa,/ îngrijesc sălbăticiunile din pădurea Sfintei Vineri/ pe care le aduci în casă odată cu privirea ta.// Umplu vasele cu hrană pentru cer/ și cobor uneori

pe furiș, în cămărilor ascunse/ de unde aduc vin parfumat și soarele verii/ rostogolit în zăpadă.// Nu fac nimic altfel,/ astăzi este una din zilele mele/ pe care le iubesc. Dacă te-ai hotărât/ să ai una anume, în care să-ți fiu sărbătoare,/ voi ști că le vrei pe toate” (*De ziua mea*).

Este aici, de fapt nu numai aici, o adevărată „ars poetica”, programul poetic, spus explicit pentru ca nimic să nu surprindă, reușind astfel contrariul, să surprindă, desigur, plăcut, prin tot și prin toate. Era o vreme, spune frumos poeta, „în care poetul ieșea în piață/ și striga tare/ cât mai tare,/ pentru ca vocea lui să fie auzită/ de Lună și de Dumnezeu/ de fiecare singuratic ascuns după perdea.// Avea încredere, poetul, în vocea lui,/ o ridica atât de sus,/ încât regii construiau piramide s-o ajungă. [...] Hai, spune ceva, poet ciufut,/ lasă-mă pe mine,/ cititorul tău,/ să te visez noapte de noapte,/ nu te mai ascunde savant” (*Popcorn*).

Parafrazând, pot spune și eu, fără teama de a greși, că, dacă poeta își păstrează cel puțin, dacă nu-și îmbogățește, registrul acesta poetic enunțat, va veni o vreme când criticii vor construi piramide s-ajungă la poezia ei, în timp ce cititorii îi vor visa poezia noapte de noapte.

NOTE: 1, 2, 3 – volume de proză apărute în 2008, 2003 și 2009.

File ale ortodoxiei transilvane

Marian HORVAT

Articolele-evocări ale tânărului Iuliu-Marius Morariu, adunate în volumul „Stări, momente și personalități ale Ortodoxiei transilvane” (Târgu-Jiu, Editura Academica Brâncuși, 2013, 181 p.), sunt centrate pe figurile câtorva personalități ale vieții ortodoxe intra-carpatică, aflate în plin conflict cu presiunile confesionale și naționale, dar și pe unele momente-cheie ale șovinismului maghiar din timpul dualismului și regimului hortyst.

Iuliu-Marius Morariu s-a remarcat deja prin publicarea volumului „Istoria Mănăstirii «Izvorul Tămăduirii» Salva” (Editura „Astra”, Blaj, 2013, împreună cu prof. Ana Filip), dar și prin participarea sa la fondarea și conducerea revistei de istorie și cultură „Astra Salvensis” din Salva, apărută anul trecut.

Este urmărită îndeaproape pilda lui Tănase Todoran, fost soldat în armata austriacă, pildă puțin cunoscută în istoriografia românească. Acesta, în contextul răspândirii greco-catolicismului și al înființării regimentelor de graniță românești, se răscoală la Salva împotriva înregimentării (1763), acuzând lipsa de drepturi a iobagilor români și nerespectarea promisiunilor făcute de autorități. Centuagenarul Todoran și circa 20 de răsculați au fost arestați și parte din ei executați. Inițiatorul răzmeriței a fost tras pe roată (la fel ca Horea și Cloșca peste 22 de ani), însă sacrificiul lor nu a fost în zadar: la mai puțin de un an, împărăteasa Maria Tereza emitea o patentă prin care erau recunoscute unele drepturi și dezrobirea românilor grăniceri. La 10 mai 2008, la inițiativa mitropolitului Bartolomeu al Clujului, a

avut loc canonizarea lui Todoran și a celor executați împreună cu el.

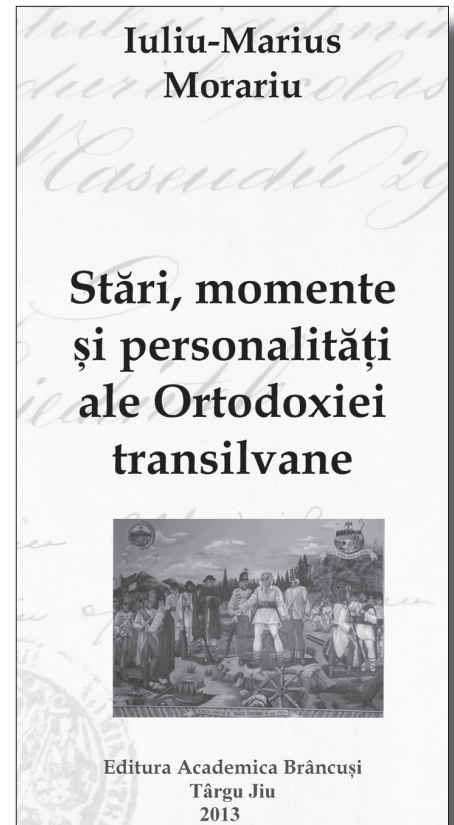
Autorul insistă pe importanța acestor răsculați în memoria colectivă locală – prezenți chiar și în baladele populare, urmărind traseul istoriografic al evocărilor privind aceste evenimente. Printre cei care au remarcat această răscoală se numără și istoricii Silviu Dragomir, David Prodan și Carol Gollner, dar și unii exegeți locali.

Într-unul dintre capitole, Iuliu-Marius Morariu face o schiță a situației românilor transilvăneni în perioada 1894-1918, evidențiind legile de maghiarizare emise la Budapesta, dar și importanța școlilor, Bisericii, băncilor, gazetelor, revistelor și diverselor organizații (în special *Astra*) în menținerea și dezvoltarea specificului românesc transilvănean.

Protopopul Aurel Munteanu (1882-1940), „model de cleric și patriot”, se bucură de o mare atenție din partea autorului, care semnaleză lipsa unui studiu temeinic privind viața, activitatea și moartea tragică a acestui părinte. După o muncă rodnică, devotată culturii și spiritualității românești, protopopul de Huedin este ucis de hortyști la 10 septembrie 1940, în timp ce asista la înmormântarea unui soldat român.

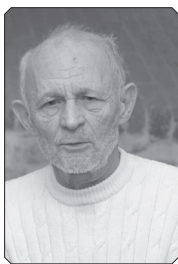
O altă figură care nu scapă atenției autorului nostru este cea a protoiereului astrict Grigore Pletosu (1848-1934), primul critic literar al operei lui George Coșbuc, meticolos profesor, delegat de drept la Marea Adunare de la Alba Iulia, vicepreședinte al Despărțământului năsăudean etc.

Ultimul capitol este dedicat di-

ficultăților prin care a trecut Biserica Ortodoxă din Maramureș în timpul ocupației hortyste, restricțiilor, confiscărilor, execuțiilor și convertirilor forțate (cazurile de trecere forțată la confesiunea reformată, consemnate la Baia Mare, Sighet, Vișeu de Sus și Borșa).

Volumul este menit a scoate de sub tirania uitării câteva figuri exemplare ale vieții spirituale și culturale transilvănene, a elogia faptele acestora și de a reda un crâmpel din zbuciumul românilor intra-carpatici în timpul administrației austriece, dualismului și ocupației hortyste. Astfel se schițează imaginea Bisericii și școlii ortodoxe, care, prin câțiva dintre exponenții săi, au contribuit la supraviețuirea caracteristicilor românești ale Transilvaniei moderne.

În grădinile semantice...

Maria Bonea - *Ca un copil inspirat parfumul din grădină*

Eugen EVU

*Naviga-vom poate-n vise/ Păziți de speranțe-n zare,
Pe-un târâm ce teamă n-are,/ Îndrăznind precum Ulise/
Dorind ținte neînvinsse? (Navigând).*

Am avut plăcerea de a citi două dintre cărțile acestei venerabile autoare, prof. universitar cu o vocație certă, consacrată de operă, din stirpea rară a clasicismului didactic românesc - rezonant desigur și cu al altor literaturi indoeuropene - însă minunat venind la impactul cu noua direcție pedagogică; cred că această nouă carte, anume dedicată nepoatei, este a stării sufletești celei mai minunate, mirabile, testamentare, venind din patosul unic al maternității și înseminarea spirituală, ca sorginte, a iubirii materne, față de generația căreia i-am încredințat Viața, noima continuatoare, devenitoare. Ce poate fi mai sfânt decât acest mod de „descântec” în paradigmă modernă, al rostirilor potrivite „arghezian”, de către Bunică, Mama Mare, nepoatei-nepoților? Maria Bonea imprimă și în acest nou volum destinat mai ales noii generații, pragmatic, dar și cu simț autentic filologic, propriile ziceri - de leac și încurajare, sfătoșenie, cu flama dulce a

senectuții... Pledoariile sunt aproape de tip religios, iar motto-urile sunt trimiteri holistice, ca niște deschideri și îndemnuri la marile lecturi din patrimoniul universal... (Sunt sigur că și versiunea engleză e pe măsură).

*Să nu-ți uiți casa părintească/ Fiindcă-i loc sfințit de dor,
E locul tău dintotdeauna,*

*E darul sfânt, nemuritor./ Când drumurile-ntortocheate/
Găsesc târâm necunoscut/*

Retrage-te-n căsuța sfântă/ Și-o ia mereu de la-nceput.

Cartea de cultură - școlară - redevine una de cult. Obiectul ei este de a comunica-cumineca valorile sufletești esențiale și recursul necesar mereu la condiția „darului sfânt”, legând cuvântul DOR de cuvântul geamă DAR. Iată cum conceptul tehnologic de „navigare” pe internet, se înviează cu înțelesul de călătorie, prin carte, prin vers, a stării Inocenței, așa cum Iisus însuși cerea; nepierderea în profan a stării inocenței paradiziace.

Maria Bonea devine dragă nu doar nepoților, ci și... bunicilor!

O plantă de la Tulia

In memoriam Rodica Mătiș

Alexandru JURCAN

Prietena mea Tulia e înnebunită după flori. Mi-a dat vara trecută o plantă cu frunze lucioase, într-un ghiveci maroniu. Zicea că ea pleacă în concediu și că planta respectivă avea o sensibilitate stranie. Nu suporta singurătatea.

După câteva luni, Tulia mi-a scris un mail dintr-o stațiune unde își... repara sănătatea - chiar așa s-a exprimat. I-am răspuns, vorbindu-i despre floare. Într-o zi, prietena Tuliei mi-a dat o veste morbidă: boala ei, a Tuliei, era vicleană, perfidă, totală. Ajuns acasă, am observat câteva frunze ofilite. Unele aveau pete galbui, ge-

latinoase. Am udat planta cu apă stătută, am înlocuit pământul, am așezat-o într-un loc mai luminos. Degeaba. Frunzele păreau tot mai leșinate, blegite. Atunci mi-a venit ideea cu muzica și am pus Mozart. O lumină dureroasă venea din concertul pentru clarinetă. Mi-am dat seama că planta trăia într-o legătură fatidică și sublimă cu Tulia. Deodată am auzit soneria. La ușă a apărut o arătare palidă, doar piele și os.

- Am venit după plantă...
- Dar... cine ești tu? - am șoptit speriat.
- Sunt eu, Tulia... am slăbit

puțin...

Am poftit-o în casă. S-a prăbușit moale lângă fotoliu. Am auzit o bubuitură vătuită. Vasul maroniu al plantei explodase subit, aruncând bucăți uleioase de frunze pe pereții încremeniți.

Poeme de Dumitru Zdrenghea

„Este o căutare a lui Dumnezeu extrem de evidentă în poezia lui Dumitru Zdrenghea, a acelui suport care este ultim pentru cineva care are în mână inima, motorul nostru biologic, căruia noi, oamenii, i-am încredințat în același timp și sarcini mult mai importante, sarcinile sufletului nostru. Dumitru Zdrenghea îl așteaptă pe Dumnezeu cu lăcomie, el face parte din

categoria de poeți care constată nu că Dumnezeu nu există, ci că Dumnezeu este absent din lume și vrea să-l vadă. Îl caută pe Dumnezeu cu diavolul de mână. În această căutare, singurul pandant – pe care îl regăsim cu toții, nu numai profesorul Zdrenghea – este iubirea”.

Horia BĂDESCU

ZIUA FĂRĂ MINE

Unde oare mă vor duce,
Când va veni clipa aceea,
Tăcută, mult prea tăcută,
Când pașii mei vor deveni păsări
Ce se vor pierde niciunde,
Când nu vei mai fi cu mine
Să mă aperi de șerpi și moluște.
Unde oare mă vor duce,
Când lumina nu va mai tremura
Strivită pe buzele tale,
Când calea va deveni amintire
Și răsuflarea mea flori de gheață,
Când florile își vor pierde
culoarea,
Prea triste sub ploaia de rouă.
Unde oare mă vor duce,
Când nu va mai fi loc de mers,
În ziua aceea fără tine,
Fără plâns și fără iubire,
În ziua aceea fără nume,
Și chiar fără mine.

PUSTIUL CĂMILELOR

Eram în pustiul cămilelor,
Înfrățit cu cocoașa de dromader,
Cu burca aruncată pe umăr,
Cu pumnalul înfipt în cer
Și în mine.
Eram doar nisip,
Alergam cu nisipul, pală de vânt,
Înspre veacul de ieri să mă nasc,
Curgeam peste oase
Și blând peste tine,
Îți ardeam mâna și tălpile,
Când mă mângâiai
Pe mine,
Nisip fără stele.

TRUP DE VÂNT

Cum poți să mă iubești
Atât de departe plecat,
În pulberi de vise,
Fără platoșă, fără trup,
Cu suflet murdar de păcate.
Cum poți să mă iubești
Căzut, sub frunze de toamnă,
Cu iz de rugină, pe umeri
Și noroi pulsând în artere.
Cum poți să mă iubești
Cu gânduri plecate niciunde,
Pierdute într-un cer prea înalt.
Cum poți să mă iubești
Când nici nu mai sunt,
Și altul se-ascunde,
În trupul de frunze și vânt.

TRECEREA STYXULUI

Plecasem deja înspre Styx,
Trebuia să fim acolo toți
La șapte fix.
Luntrașul nu putea să aștepte,
Căci până la cer mai erau
Multe trepte.
Eram mulți și nu eram frumoși,
Curgeau din noi răni și boli multe.
Dumnezeu se ascunsese undeva
Și nu voia să ne asculte.
Noi voiam să mergem spre rai,
Luntrașul ne trecea doar spre
moarte,
Cerule cădea în cioburi peste noi
Cu lumi stinse și sparte.

CENUȘĂ

Atunci când macii sânge înfloreau,
În rug aprins ce-alergă pe coline,
Prin mine mari iubiri cutreierau
Și mă opreau și întrebau de tine.

Le-am spus că nu-s aici, nu ești
aici,
Nu-i rug, e doar cenușă pe coline,
Poți doar s-o vânturi și în cer să o
ridici,
Să cadă-n ploi, cu picături de tine.

VAN GOGH

Iriși,
Corbi,
Pălărie de paie,
Barbă nerasă,
Nevolnicul gând,
Ureche tăiată,
Toamnă și ploaie,
Van Gogh,
Prin vreme curgând.

TOTUL ȘI NIMIC

În ochiul meu stâng plângea
nimicul,
În ochiul meu drept se răsfața
iubirea,
În ochiul stâng se gătea de
mâncare,
În ochiul drept era răstignirea.
Veneau lupii tineri să muște
pământ,
Să-l înghită halcă cu halcă,
Stele curgeau în râuri de foc,
Cu balauri ascunși într-o barcă.
Toate erau adunate în ochiul
stâng,
Și ura, și uitarea, și iubirea,
Ploua și ninge prin ochiul meu
stâng,
În ochiul drept murea omenirea.
Toate se amestecau cu toate prin ochi,
Întunericul și nimicul și vina,
Dumnezeu fugea pe undeva,
Să ocrotească visul și lumina.

Raptul miresei – filă de viață

Mihaela ROTARU

Una din secvențele demne de menționat din ceremonialul (pre)nupțial, atât de complex și de fascinant (deconcertant pe alocuri) este aceea a *fugii fetei cu băiatul ales*, nesocotind povețele și voia părinților. Da, filă de basm, în aparență, dar atât de vie, în esență, atât de reală și de... actuală. Materialul de teren abundă în informații și date care ar trebui consemnate în cărți, câte cărți?! Vom selecta doar câteva idei esențiale, menite să concentreze în puține cuvinte multul ideatic a ceea ce înseamnă fascinația nunții și a spectacolului nupțial. Aici se înscrie și spectacolul perioadei prenupțiale..., cu tot ce presupune pregătiri, pețit, pregătirea zestrei ș.a. Vom îndrepta privirea acum spre unul din aspectele *delicate*, să zicem, anume acela al fugii fetei, furtul fetei, mai bine zis.

Nesocotirea voinței părinților, recursul la fugă al tinerilor, dacă nu primesc încuviințarea acestora, deteriorează echilibrul în societatea tradițională. „Dacă fata-i fujită”, mirele poate pretinde o zestre mai mare pentru a consimți la căsătorie sau „fata rămâne nemăritată, că ce aruncă altu de rău, mai greu iei tu de bun, tare blegoman trăbă și hi” (Topan Ioan, Cernuc).

Se impune să amintim remarca lui Constantin Eretescu potrivit căreia, în conflictul dintre alaiul mirelui și cel al miresei, care prilejuiește rostirea unei orații ample, la poarta socrilor mici, este o confirmare a tradiției, „într-un trecut mai îndepărtat a existat obiceiul raptului miresei. O fată furată și apoi adusă înapoi la părinți avea mai puțin șanse de a se mărita, așa încât mirele, pentru a o consimți la căsătorie, putea cere o zestre mai mare decât se obișnuia. Este posibil ca textul orației, ca și rezistența pe care o pun nuntașii miresei – ambele devenite astăzi ocazie de petrecere și glume – să păstreze amintirea acestor practici. Reminiscente ale obiceiului au fost atestate în folclorul multor popoare europene. Furtul fetelor, determinat mai ales de motive economice (lipsa mijloacelor materiale pentru organizarea unor nunți), s-a întâlnit până nu de mult în zonele de câmpie din sudul țării. În desfășurarea ceremonialului nunții pot fi surprinse vechi situații conflictuale convertite astfel în momente de spectacol. Vădrăritul, adică plata în vin a miresei de către nașul mirelui în schimbul permisiunii de a lua fata, putea fi un asemenea moment. Un număr de piedici, cu valoare simbolică azi, însă reale în trecut – refuzul de a da mireasa, stricarea sau legarea podurilor pe care urma să treacă alaiul mirelui, instalarea de capcane pe drum etc. – evocă situ-

ații de aceeași natură. Comportamentul autoritar al solilor mirelui față de reprezentanții miresei ilustrează cu mijloace specifice realitatea socială a inegalității dintre sexe în societatea tradițională țărănească, de tip patriarhal, care valorizează exclusiv bărbatul. (...) Manifestările de superioritate ale solilor mirelui sunt acceptate de nuntașii fetei, fapt ce atestă recunoașterea statutului tradițional de dependență a femeii față de bărbat” (Eretescu, 2004: 95).

Statutul social era intens valorizat în mediile folclorice tradiționale, de unde decurge în mod firesc o altă realitate și anume faptul că la baza constituirii familiei stătea zestrea. În cazul în care aceasta era obstacol în realizarea căsătoriei, tinerii recurgeau adesea la fugă cu expunerea inerentă la blamul public, obicei care nu a putut fi înlăturat nici de autoritățile bisericești, nici de cele laice. „[Era la mare preț cinstea femeii] amu numa la țăgani mai contează s-o ieie curată. Mai forța mâna [părinților, dacă nicum nu cădeau la învoială], o fura și să vedeau nevoiș să accepte căsătorie [să șteargă rușinea, mai ales dacă fata era și însărcinată]” (Bonțe Maria, Ban). În această situație, nunta se făcea într-o manieră mai puțin complexă, cu simplificarea vizibilă și a galeriei actanților cu rol în buna desfășurare a ceremonialului, astfel nunta era mai restrânsă, chemătorii, însoțitorii mirelui lipseau de regulă, chiar și starostele și stegarul, rămân ca personaje principale, în ansamblul ceremonial, părinții și nașii. Alaiul nupțial se răstrângea, se reduceau și unele obiceiuri precum acela de a se arunca cu grâu în biserică sau după cununie, sau cele ce țin de confecționarea steagului, de pregătirea unor mâncăruri „sarmale și zupă, băutură mai puțână [fără pachet nuntașilor] cu mai puțână teltuială”, sau de angajare a muzicanților, „să face nuntă tăcută, liniștită, numa cât să nu zăcă că n-o făcut-o, să vie și să treacă” (Bonțe Maria, Ban).

Nu am cules niciun indiciu cum că raptul putea fi și simulat, motive precum scutirea părinților de cheltuielile nunții, de organizare a mesei sau de acordare a zestrei fetei sunt total necunoscute informatorilor noștri. În memoria lor, dăinuie cazuri concrete de rapt real, și nicidecum fuga fetei cu învoirea părinților (această ipoteză i-a consternat pe cei anchetați). Fata era luată cu sau fără ajutorul altor persoane, plătite sau nu, fie din pricina refuzului fetei, fie a împotrivirii din partea părinților. Impedimentele invocate au fost de natură economică, zestre, neam, religie, alte cauze – anumite defecte sau infirmități, vechi răfuieți, an-

trenând neamul întreg. Răpirile în vederea căsătoriei (nu am primit nicio informație primitoare la existența altor motive) nu se mai practică azi, dar rămâne în memoria interlocutorilor noștri momentul hotărâtor al ritualului religios în care „fetilor fujâte nu le pune balț și cunună”, așadar o consecință evidentă în desfășurarea ceremonialului nupțial. Informatorii ne-au relatat cazurile de furt cu un oarecare amuzament, măcar că odinioară acestea erau intens condamnate de opinia publică. „Dacă la părint, la fată nu i-o plăcut din ce familie să trăje, băutoriu, ori el ori părinți, sau la băiat, invers sau că ea îi pe tânără, băga de dină, o lua și fuje cu ea la neamuri, înt-altu sat” (Drule Florica, Ban).

Următoarele mențiuni sunt capabile să ne pună în lumină unele semnificații vrednice de interes: „să ieu și să duc, trec păstă voința părinților. «Să cinstești pă mama și pă tatăl tău», așe-i o poruncă. Leje mai mare nu este. Niciun preot nu-i cunună, poate mai sunt care fac păntu bani, da nu cred. (...) Aleg să steie așe [necununați], până să satură de ea și o țâpă ca p-o cârpă” (Petran Rujica, Strâmba). „Așe să numesc dară, «feti greșiti». [Ele cad întâtdeauna] de dină, îs blăstămate. Dacă nu și-o păzât cinste îi bai mare, numa dacă nu-și află pă unu să-l celuiască [apelează la preoți vrăjitori pentru a se căsători]” (Both Maria, Popteleac).

Așa cum reiese din informațiile care ne stau la îndemână, această realitate se ancorează puternic într-o mentalitate folcloric-tradițională, impregnată de un acut sentiment al respectului față de părinți, peste încuviințarea cărora nu se poate trece decât plă-tind un prea mare preț, eșecuri, neîmpliniri, suferință sub varii forme, „blăstămu di la părinți aducător di moarti” (Both Maria, Popteleac). Sunt indicii sigure care vin să sprijine prezumția că normele de conduită se cereau respectate și că abaterile erau stigmatizate, cu efecte uneori neașteptate. Vechiul cod al moralei se supune azi unei reabordări, așa cum se degajă din afirmațiile celor prezenți la interviu. Sunt numeroase situațiile – ne asigură informațiile de teren, în care unii tineri preferă să stea înainte de nuntă, „multă vreme necununaț, [nu-i nevoie s-o fure], mere ea de bunăvoie, triesc laolaltă ai buni, până să gânesc și ii să să ieie” (Petran Nina, Popteleac). Ne întemeiem comentariul pe răspunsurile din care se desprind sensuri profunde și care confirmă faptul că vechii rigori i s-a substituit o anume maleabilitate de gândire și de abordare a moralei, bănuită a fi derivată din modele comportamentale orășenești. Dezonoarea fetelor nu mai are un așa

mare impact asupra colectivității sătești, cum avea în anii din urmă, totuși, informatorii au ținut să accentueze statutul incert, prin urmare vulnerabil al celor care „nu știi ce-i, fecioară sau nevestă” (Petran Nina, Popteleac). „Amu stau laolaltă ani buni. Probolesc dacă să potrivăsc sau nu, dacă vujește ceva o mnică. Ia așe, o țâne încurcată o câțâva ai, o lasă, o ie pă alta, întâtdeauna să găsește una mai cu calități. [Ea rămâne nemăritată], mnirare dacă mere după unu mai bătrân sau dint-altu sat” (Rus Rozalia, Deleni).

Puritatea miresei era profund valorificată, macularea putându-se constitui într-o piedică greu surmontabilă în fondarea unei familii. Obligația ca băiatul să-i „plătească rușine” a fost de mult părăsită, în accentuarea celor participanți la interviu. Preotul îi cerea băiatului și din partea familiei fetei, să o ia de nevestă, iar, dacă nu vroia, înțelegerea consta în a plăti acestora o sumă de bani sau alte bunuri materiale, „ca o compensare că o lasă. Ea rămâne de căruță, nu să leagă la cap nime. Își poate face rânduiele și praznicile cuvenite, ca după mort, gata ptita ii” (Topan Mariana, Ban).

Conchidem evidențiind faptul că vechile tipare de gândire sunt fascinante, cadre în care poate noi, cei de azi, nu ne mai regăsim, dar în care pătrundem cu interes, cu lăcomia omului modern care vrea să cuprindă și să știe totul, să nu-i scape nimic, da, să știe totul și să știe bine.

BIBLIOGRAFIE

- ANGHELESCU, Șerban, *Agon. Tensiunea fundamentală a riturilor de trecere*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1999;
- ARGATU, Ioan, *Despre căsătorie. Sfaturi pentru tineri*, Ed. Mila Creștină, Fălticeni, 2007;
- BODIU, Aurel, *Trecerea prin metaforă*, Ed. Vremi, Cluj-Napoca, 2006;
- BONTE, Pierre, IZARD, Michel, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ed. Polirom, Iași, 1999;
- ERETESCU, Constantin, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Ed. Compania, București, 2004;
- SUIOGAN, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Ed. Paideia, București, 2006;
- VAN GENNEP, Arnold, *Riturile de trecere*, Ed. Polirom, Iași, 1996;
- VĂETIȘI, Șerban, *Noile teorii etnografice și conceptul de descriere a culturii. Cu o evaluare critică și contribuții la dezvoltarea etnografiei în România*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2008.

Bomboane de Cluj

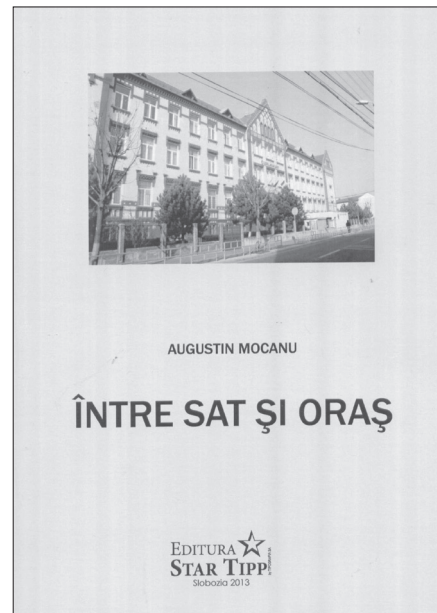
Augustin MOCANU

Copil fiind și mișcându-mă numai în mediul limitat al satului meu, când ascultam povești sau auzeam vorbindu-se despre oameni și diferite întâmplări petrecute în alte locuri, cuvintele mă determinau prin puterea harului lor să percep de la distanță și să-mi reprezint în minte involuntar o seamă de aspecte ale vieții evocate prin forța magică a limbajului, chestiune inexplicabilă pentru mine atunci.

Când părinții mei, mai ales mama, trebuia să plece în altă localitate - Cluj, Turda, Câmpia, Cojocna, Mociu etc - căci aveau de rezolvat câte ceva, eu și ceilalți frați ai mei ne închipuiam că acolo totul e bun, frumos și curat și, mai presus de orice, se află de toate pentru copii și, când se va întoarce acasă, ne va aduce neapărat ceva plăcut și bun. Toată ziua eram cu gândul către locul acela, ne imaginam momentul în care părintele nostru se va întoarce acasă, se va așeza pe talpa târnațului, va desface băierile desagilor, își va băga amândouă mâinile și le va scoate pline cu turte colorate frumos în albastru și roșu, având în mijloc o oglinjoară rotundă ca un nasture și tot așa de micuță în care, dacă te uiți, abia îți poți vedea vârful nasului, un ochi holbat sau cei patru dinți din față, primii apăruți, mai mari și mai puternici decât toți ceilalți; apoi scoate un măr roșu ca para focului, și, de avea numai unu, după ce-l ștergea de colb, lua cuțitul și-l crepa în patru să guste fiecare; adesea, însă, nu prea aveam de ce să ne bucurăm prea tare, fiindcă mama ne aducea doar un tioc mic cu niște bomboanele mărunte ca sămânța de cânepă, pe care nu le prea simțeam în gură și multe fugeau pe jos, luncând printre degete, și săreau

puii de sub cloșcă la ele, dar nu le clonțaneau, că nu erau pe placul lor. Câteodată, ce-i drept nu prea des, dezamăgirea noastră era mare de tot. Toată ziua așteptam: ba ne duceam după casă și ne uitam prin gard la cărarea cea oblică ce cobora pe Râpa Șipoțelului să vedem că nu mai sosește odată, ba toată ceata de copii mergeam până la Șipoțel, ne opream lângă butea cea mare plină cu apă de stricat, ne aplecam capetele puțin către umărul drept și ne uitam pe râpă cum se uită rațele la cer, dar n-o vedeam pe mama; nu venea încă; mai tândăleam pe-acolo ce tândăleam privind bolovanii, șiroaiele de țârfă care curgea încet, dar neconținut către apa din părau, tufele de spinărai, de urzici și de pelin de-ăla mare și gros, fără niciun miros, care împodobeau buza de sus a râpii.

Știam noi bine că deasupra Râpii se află un fel de Rai - grădina popii plină de strugurei copti, roșii ca sângele, agreșe mari ca niște prune bistrițe, căpșuni, colo lângă gard, și câțiva vișini tocmai în marginea de către țintirim. Ne-am fi strecurat noi batăr v'o doi printre pelin pâș-pâș până la strugurei, sub care, dacă stai pe spate ești bine ascuns și nu te vede, nici te simte popa care treblăuiește la albine acope rit pe obraz c-un strecurător de drod subțire, poate chiar ala cu care doamna preuteasă strecură razalăii, când fierbe de-ăia mărunți de tot. Nu de popa ne temeam, de dumnealui ne-ar fi fost tare rușine și gata cu spoveditul la dânsul. Cum să mergi când te vede furând chiar din grădina lui? De albini ne era frică. Popa, umblând prin adăposturile lor, le enerva, le răscolea și mai toate ieșeau din stup la lucru. Multe se învăteau numai prin grădină, căci pe marginea ei,

de către râpă erau în floare și miroseau puternic o mulțime de tufe de urzici moarte de cele cu flori albe ca clopoței de pe agăți, care aveau o aromă foarte plăcută și miere puțin gălbuie, tare dulce. De aceea noi ne învățasem de smulgeam clopoței, îi așezam între buze și-i sugeam cu plăcere. De asemenea, pe marginea de către curte a grădinii, chiar lângă postata de căpșuni coapte, doamna semănase un strat lung cu mac de grădină, pe florile căruia albinile năvăleau cu grămadă, din care pricină noi nu ne puteam apropia de mustoasele căpșuni roșii-gălbui.

Dacă vedeam și vedeam că nimica nu ne iese, gândurile ne zburau din nou la mama care trebuia să ajungă ea cumva, cu toate că nu știu ce oameni erau în Clujul acela, că mereu se băteau între ei și, de-aia mama n-avea de unde să ne cumpere nouă miere... că odată se băteau evreii, al'dată toți domnii și se băteau și armenii și țiganca aceea care vindea *puiuți* dintr-o coșarcă pe care o căra după ea, sprijinindu-și-o pe foale, și striga mereu:

douăzeci de-on leu bomboane ș-una-n gură, s-a făcut nevăzută, temându-se să n-o scarmene bine și pe ea careva; da' noi știm că mama tot trebe s-ajungă, că, uite, îi aci ojina, și-a vini seara și musai să vie acasă, că n-are cine mulge vaca, tata fiind plecat la șut, și trebuie să închidă găinile, să sloboadă cloștele în tindă și să facă mămăliga, că ce-om mânca de cină?

Gândind astfel, prindem curaj: ieșim dintre buruieni, trecem pe la badea Gligor a' Perșii, pe la Pișta Ciurighii și ne trezim în drum lângă crâșma nănașului Pop Iuân, unde vreo trei oameni vorbeau cu mare înflăcărare sub un șopru la umbra unor salcâmi bătrâni. Facem pe *N-aude, nu vede,/unde-l pui*

acoalea șede și mergem înainte pe drumuț, trecem peste Podul Giuroaii și îndată suntem în Deal, unde amu nu se vede zăranie de om. Ne apropiem de Răstignire, ne zgâim la un Cristos de pleu ruginit, cu picioarele bătute-n cuie și cu fruntea împodobită cu tătași uscate, legate acolo împreună cu un mic mănunchi din spice de grâu, poate, de pe la Rusale când satul a ieșit în Țarină la sfințirea apei și a holdelor.

De după casa lui cea joasă, acoperită cu paie și întoarsă cu spatele către drum, badea Pantelimon Iclozan, zis Pantica, iese și, văzându-ne, se apropie de gard, prinde o creangă de la nucul lui cel mare, ce-i acoperă jumătate grădina, o

trage în jos și o scutură un pic s-auzim, zicând:

- Da' voi ce faceți aici, măi copiii?

- Stăm un pic, ne uităm la *chip* și apoi merem. Da' dumneata nu ne spui unde-i Podu' Morășanului? Vrem să merem până acolo înaintea mării, că vine din Cluj.

- Ia amu mereti voi acasă, dragii badii, că îndată vin ciurzile și vă lovește v'on cal ori taurul cel de bivoliță, ala bolund de la Nașu' Popului, de vă prinde în drum vă iè-n coarne și-i gata cu voi.

Când auzim așa ceva, o luăm la fugă, de numa' colb se ridică după noi...

(Din vol. *Între sat și oraș*, Slobozia, 2013)

Motto – Fără cannabis, vă rog!

Boris MARIAN

Mă scol la cincii, din morți, mă dezmoțesc, deschid calculatorul ca pe-un templu, privesc tâmpește ultimele vești, apoi scriu un poem, mănânc, contemplan, discut, mănânc, discut și iar mă culc, ah, stopul cardiac de ce nu vine, să fac economie de un glonț? Dacă oricum murim atât de bine? ... Necunoscut îmi sunt eu mie, ajuns aproape de nimicnicie, simt nodurile dureroase de copac, urmarea unui vechi atac. Scriu pe o foaie biblică, subțire, ca Patriarhii cei bătrâni din fire, le sunt toiag și sprijin, înger, poate, trăiesc și mor în brațe cu Renate. Poemul e o spermă cu speranțe, auzi cum nervii țărăie în tălpi? Pământul sângerează-n slăvi, minutul cât un secol se întinde când nu iubești și frigul te cuprinde, ai grijă, norii-s gingași, ca sărutul, dar grei ca aurul, când îi absoarbe lutul. Iar capul meu va zace-n iarbă, căci iarna-i lungă, iarna vrajbei, vrajbă. Ascultă, Eli, cred că ești frumoasă. Mi-ar place să spun ceva adevărat, ca o casă. Îi aud vocea, totul se schimbă. Șacalul puse mâna pe telefon, ca o limbă. Te place Nae, se aude în receptor. Trebuie transcrise aceste cuvinte de dor. De ce nu? În pauză mă trage deoparte și-mi face vânt de la etajul șapte. Arăt mohorât. Oi fi pe moarte? Întrebă un trecător, alergând mai departe. Cred că a încercat să facă starea lui spastică. Ploaia se

oprește. A doua zi ciocănesc la ușa academicianului Pi. Se deschide, după o zi și o oră și ies o hârcă și o minoră. Din expresia feței nu poți deduce nimic. Cum te cheamă? Soare dulce. Păsările ciri - ciripesc, în cameră intră un bulldog omenesc. Carolică îl cheamă, se săpunește, în timp ce-mi spune de țara lui Pește. Părerile sunt împărțite, prietenia s-a stricat ca și piftia. O javră din vecini mă anunță că nu mai publică un manuscris fără puță, trimis de mine, deoarece proprietarul editurii a plecat în PC. Adică la Poarta Albă pentru documentare și crime la centru. Intră microbul și-n lumea scriitorilor, citesc dezolat dicționarul simbolurilor, scriitorul este ca abanosul, negru și alb, cum pare bossul. Și eu sunt negru și roșu și alb, precum e steagul tiranului Grab. Abanosul alungă frica, rușinea, simbolizând intrarea-n piscină. Adică-n infern, ceva este rău, apare uneori un monstru, un fals dumnezeu, el poartă haine albe, o funie și o seringă lungă cu unghie. Încerc să nu o iau razna, deviez. Sufletul nu are busolă, nici miez. Sub ochii uluiți ai motanului, șoarecii joacă o piesă a Sheridanului. Cum vezi orbirea? Vezi și nu vezi. A te privi în interior e cam Quez. Să-ți pierzi vocea, abia atunci gândești o lumină aurie aruncată pe preș. Resentimentul și regimentul au fost înfrânte de nero dementul.

Corneliu Coposu despre memoriile lui Ion Gh. Duca

Marin POP

În anul 1981 apărea la Munchen, sub îngrijirea urmașilor săi, în colecția „Memorii și mărturii” a lui Ion Dumitru-Verlang, volumul de memorii ale fostului prim-ministru al României, Ion Gh. Duca, intitulat „Amintiri politice”. Apariția volumului a generat puternice pasiuni politice în rândul fruntașilor politici ardeleni național-țărăniști care mai erau în viață, datorită modului cum erau „zugrăviți” ctitorii Marii Uniri, Iuliu Maniu sau Alexandru Vaida Voevod și descris marele eveniment istoric de la 1 Decembrie 1918.

Revenind la memoriile principalilor actori politici, credem că ele reprezintă o importantă sursă pentru istorici, mai ales atunci când lipsesc sursele primare, adică documentele de arhivă. Însă, amintirile politice sau memoriile trebuie coroborate și cu alte surse. Marele dezavantaj al memoriilor constă în subiectivitatea lor. Ca martor al unor evenimente există tendința din partea celor care le-au scris de a-și aroga un rol mai important decât l-au avut în desfășurarea lor. De asemenea, exista posibilitatea de a lovi în foștii adversari politici și a-i caracteriza în fel și chip. Renumite, în acest sens, sunt memoriile celui mai mare traseist al vieții politice interbelice, Constantin Argetoianu.

În arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) am descoperit și recenzia, extrem de bine documentată din punct de vedere istoric, după părerea noastră, fără ură și fără părtinire, a lui Corneliu Coposu, care încearcă să repare „denaturările regretabile” descrise de Ion Gh. Duca în memoriile sale referitoare la fruntașii politici ardeleni amintiți și la Marea Unire.

Înainte a lui mai făcuseră observații pe această temă Zeno Draia și Ionel Pop, nepotul lui Iuliu Maniu. Câteva din fragmentele observațiilor făcute de Zeno Draia au fost publicate în revista „Flacăra”. În schimb, observațiile lui Ionel Pop și Corneliu Coposu au fost respinse de la publicare, ei fiind „reacționari” recunoscuți ai regimului comunist, în special Corneliu Coposu, pe care, conform documentelor pe care le-am consultat la CNSAS, atât foștii național-țărăniști rămași în țară, cât și cei plecați în Occident, îl vedeau, încă din anii 70, ca pe urmașul lui Iuliu Maniu la președinția Partidului Național Țărănesc, partid care mai activa în clandestinitate și în țară, cu toate riscurile și considera ilegală desființarea sa din 1947.

În prezenta recenzie descoperită în arhivele CNSAS, Corneliu Coposu apreciază la justa valoare politica liberală și a marelui om politic Ionel Brătianu în realizarea Marii Uniri, de asemenea, consecvența

„sectară” cu care Ion Gh. Duca a activat în Partidul Național Liberal. El a încercat să se erijeze în continuator al politicii lui Ionel Brătianu, dar „marele Brătianu era de neînlocuit”, spune Corneliu Coposu.

Nu este de acord, însă, cu afirmațiile lui I.Gh. Duca, care „își îngăduie afirmația că România Mare ar fi făcută de guvernul liberal”, ceea ce minimaliza lupta națională de veacuri a românilor transilvăneni pentru unire începând cu „Suplex Libellus Valachorum, continuând cu răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, Revoluția de la 1848, Memorandumul de la 1892, luptele politice ale deputaților români din Parlamentul de la Budapesta între anii 1906-1910 etc.

Corneliu Coposu subliniază, apăsător, că Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 s-a făcut, după cum se stipula în Decretul din 13/26 decembrie 1918, prin hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia, respectiv prin semnăturile celor 1228 delegați aleși din toată Transilvania. El amintește faptul că I.G. Duca era membru în guvernul care a elaborat textul Decretului amintit mai sus.

Afirmațiile pe care Corneliu Coposu le consideră cele mai grave sunt cele legate de Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod. I.G. Duca afirmă că cei doi fruntași politici ardeleni au venit la Alba Iulia cu ideea unirii pe bază de autonomie. Corneliu Coposu subliniază că cei care au ridicat problema autonomiei au fost fruntașii politici social-democrați din Transilvania, iar Iuliu Maniu, prin intervenția sa categorică, a spus că Unirea se face fără condiții. El a primit însărcinarea de la Iuliu Maniu, pe vremea când îi era secretar, să aranjeze și structureze tematic arhiva de la Bădăcin. Aici a găsit anteproiectul de rezoluție al Unirii trimis de Vasile Goldiș lui Iuliu Maniu, care cuprindea 12 puncte. Trei din ele, spune Coposu, au fost eliminate de Iuliu Maniu, tocmai pentru a nu da impresia că se pun condiții.

În contextul în care în anii 80 emigrația maghiară pornise o amplă campanie de revendicări teritoriale, visând la refacerea Ungariei Mari și nu recunoștea sistemul tratatelor de pace de la Paris, Corneliu Coposu sublinia faptul că afirmațiile publicate în memoriile fostului prim ministru I.G. Duca referitoare la Ardeal și fruntașii săi politici români care au realizat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, „stârnesc amărăciune și dăunează intereselor românești”.

În continuare redăm scrisoarea pe care Corneliu Coposu o adresează bunului său prieten și colaborator Ionel Ciobanu, personalitate sălăjeană marcantă mai

puțin cunoscută, precum și denaturările regretabile din memoriile lui I.G. Duca.

București 20 iulie 1986

Dragă Ionel,

Observațiile lui Zeno Draia, pe marginea „Amintirilor politice” ale lui I.G. Duca (publicate în 1981) sunt foarte judicioase, juste și bine simțite. Sunt întru totul de acord cu toate observațiile și apreciez, în mod deosebit, realismul, dar și indignarea întemeiată cu care sunt cenzurate aserțiunile calomnioase, prin nimic justificate și înțepăturile veninoase ale fostului prim-ministru, strecurate împotriva adversarilor politici. Răposatul I.G. Duca era cunoscut ca om ranchiunos, subiectiv, și chiar lipsit de scrupule, evidențiat prin talentul și pasiunea lui pentru intrigă și delațiune (Vezi memoriile lui Marghiloman și Argetoianu, scrierile lui Bacalbașa!). Dacă anumite ieșiri necontrolate, determinate de asprimea unor polemici sau de incisivitatea unor contradicții pot fi explicate și scuzate, în nici un caz nu se poate admite ca în însemnările destinate posterității să se prolifereze calomnia, injuria, denaturarea evenimentelor și răzburarea postumă meschină, împotriva unor oameni care nu se pot apăra.

Câteva fragmente din „Amintirile” comentate de Zeno Draia, au fost publicate anii trecuți în „Flacăra”. Am adresat, atunci, redacției respective o punere la punct a însemnărilor malițioase făcute de I.G. Duca pe marginea marelui Uniri de la Alba Iulia, și a frunțașilor ardeleni („încondeiați” de autor) – care în chip revoltător lăsa să se înțeleagă că artizanii unirii, dușmani neîmpăcați ai „regășenilor” ar fi intenționat să încorseteze în „condiții inadmisibile”, - spontană, entuziasta de atâta timp visată integrare a Transilvaniei la România. Observațiile mele nu au fost publicate. Așa cum s-a refuzat și publicarea unor precizări și rectificări, făcute cu același prilej de Ionel Pop.

Te rog să transmiți lui Zeno Draia felicitările mele sincere pentru intervenția lui binevenită, cu care este de acord întreaga opinie publică onestă din Ardeal. Publicarea respectivelor memorii ale lui I.G. Duca este dăunătoare intereselor perene ale României, și aruncă o umbră păgubitoare peste memoria lui I.G. Duca, livrând în același timp argumente „românești” pentru campania revizionistă maghiară.

Cu vechea prețuire și simpatie, te îmbrățișează,
Corneliu Coposu

MEMORIILE LUI I.G. DUCA

Denaturări regretabile

Ion Gh. Duca, frunțaș al partidului național-liberal, ajuns (la 5 noiembrie 1933) președinte al partidului, fost ministru în guvernările liberale și prim-ministru al României (noiembrie-decembrie 1933) a lăsat un bogat material documentar, privitor la evenimentele politice antebelice și interbelice din țara noastră. Urmașii lui au avut inspirația (nefericită) de a le publica

nerevizuite, în trei volume, însumând aproape 1000 de pagini (în editura Ion Dumitrescu – Munchen, 1981), deci în străinătate, sub titlul: „Amintiri Politice”.

Fragmente din respectivele „amintiri” au apărut, într-o selecțiune arbitrară și în presa din țara noastră („Flacăra”).

Întrucât în unele pasaje ale respectivelor fragmente erau denaturate și mistificate evenimentele legate de Unirea de la 1 Decembrie 1918, în relatările consemnate de memorialist, - Dr. Ionel Pop, fost ministru și fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia a trimis, la epoca apariției, publicației care găzduia „amintirile” o punere la punct. Din respectiva intervenție rezultă că unele însemnări ale lui I.Gh. Duca sunt eronate, unele afirmații sunt lipsite de acoperire iar parte din aspectele înfățișate de autor sunt falsificate. Gazeta nu a dat urmare rectificărilor și precizărilor pe care le-a făcut unul dintre puținii supraviețuitori ai marelui eveniment, cu rol de frunte în organizarea și desfășurarea plebiscitului crucial al românilor din Transilvania.

Un participant cu rol activ în desfășurarea Marii Adunări de la Alba-Iulia, cunoscutul radiolog emerit și luptător național de prestigiu, Dr. Ion Jovin, indignat de deformarea pătimășe a unor circumstanțe privind preliminariile unirii de la 1918, al căror martor fusese, așa cum au apărut în „Amintirile Politice” ale lui I. Gh. Duca, a elaborat, la rândul său, succinte dar bine întemeiate rectificări, prin care a subliniat carențele din documentarea memorialistului și a demonstrat adevărul asupra unor momente de căpetenie, nesocotite cu animozitate, ori omise cu premeditare, de către respectivul.

La rândul lui, eminentul om de cultură Dr. Zeno Draia, într-o recentă „Notă” binevenită denunță lacunele „Amintirilor Politice”, dar că lipsa de loialitate, malițiozitatea și necuviințele autorului, inadvertențele sale, întârâtarea cu care lovește pătimăș în adversarii și rivalii lui și semnaleză consecințele nocive ale materialului publicat, pentru prestigiul și interesele țării și pentru memoria marilor oameni de stat contemporani. Mai mult, Domnia sa învederează împrejurarea că jurnalul lui I.Gh. Duca ar putea fi utilizat de către dușmanii țării noastre, în justificarea campaniei lor anti-românești de defăimare și în sprijinul unor teze revizioniste maghiare, de altfel lipsite de orice fundament.

Ion Gh. Duca nu a fost un gregar anonim, ale cărui porniri îndârjite, născute din aversiune personală sau politică, ar putea fi trecute cu vederea, ale cărui resentimente etalate în pagini apărute postum și împărțite marelui public după cinci decenii, ar putea fi nesocotite. El a făcut parte din supra-structura societății românești dinaintea celui de al doilea război mondial. Calitățile lui de om politic abil, inteligent, expansiv, de orator de seamă și scriitor remarcabil, de negociator iscusit, cu vastă experiență politică, - nu pot fi contestate. Fidelitatea dovedită față de marele Ionel Brătianu și față de interesele partidului liberal,

au fost remarcate și recunoscute. Sfârșitul lui tragic și nedrept, care l-a găsit la datorie, în fruntea unui guvern fragil, pe care-l prezida de abia două luni, nu a făcut decât să sporească substanțial considerația pe care a acordat-o opinia publică românească, memoriei lui. Ion Gh. Duca a fost socotit martir al străduințelor de obstaculare a fascismului, chiar dacă acele străduințe făceau abstracție de la practicile democratice).

Istoria României înregistra, cu oroare, pe al doilea prim-ministru asasinat (trecuseră șaptezeci de ani de la împușcarea lui Barbu Catargiu) fără ca cele șapte decenii de frământări să fi înregistrat atentate mortale. Din nefericire anii care au urmat au amplificat faima nefastă a țării, în ce privește asasinatele politice, pe lista blestemată a premierilor suprimați înscriindu-se Călinescu, Iorga, Argeșanu (fără a menționa pe cei care au sucombat în închisori). Duca a fost omorât de către o echipă de trei legionari (din care făcea parte și un fost membru al tineretului liberal, N. Constantinescu).

Ion Gh. Duca a activat, cu consecvență dar și cu pasiune sectară, în cadrul partidului național-liberal. „Liberalismul nostru, afirma el (în 1924) reprezintă singura idee de progres în România!”. Convingerile lui statornice îl onorează. Din păcate, consecvența partinică dovedită, nu a avut echivalență în consecvența morală a fruntașului politic. Exemplul cel mai concludent este oferit de cele două ipostaze contradictorii în care s-a complăcut la începutul deceniului patru. La 8 Iunie 1930, atacând cu vehemență rar întâlnită pe Carol al II-lea, el nu s-a dat îndărăt să afirme solemn: „Să-mi sece mâna dacă o voi întinde vreodată acestui aventurier!” Dar exact peste trei ani (Iunie 1933) a întreprins eforturi susținute, prin interpuși, pentru a se reconcilia cu Carol și cu Lupeasca și după câteva întrevederi secrete de împăciuire a reușit să obțină, prin compromis moral, investirea ca prim-ministru al țării (14 noiembrie 1933).

Nici adversarii lui politici, dar nici colaboratorii lui apropiați, nu s-au sfiit să denunțe, în cuvântări, articole de presă, comentarii intime, dar mai cu seamă în memorii, unele scăderi, mai puțin aparente, ale lui Ion Gh. Duca (Argetoianu, Marghiloman, Carp, Burileanu, Al. Constantinescu, Jean Th. Florescu, Văitoianu plus reporterii politici contemporani). În conformitate cu caracterizările (unele necruțătoare) și destăinuirile (unele surprinzătoare) făcute de către aceștia, trăsătura fundamentală a lui I.Gh. Duca (necunoscută marelui public) ar fi fost „Punica fides” (cu alte cuvinte reaua credință, înclinația spre intrigă și bârfă, îngustimea sufletească). Tendința lui de a-și defăima nu numai adversarii afară, dar și rivalii din partid, a fost cu prisosință evidențiată de cuvântările și elaboratele lui. Într-adevăr, puțini au fost oamenii politici care au scăpat de incisivele lui pamflete verbale și decapitari stilistice și de ostilitatea considerațiilor sale, pe drept sau pe nedrept înverșunate, sarcastice sau veninoase. În același timp, foarte puțini au fost cei care, fără motive de oportunitate, au beneficiat de aprecieri favora-

bile din partea sa.

Ion Gh. Duca, „elevul diligent” cum l-a botezat P. Carp, a râvnit cu asiduitate la calitatea de continuator tenace al acțiunilor și principiilor lui Ionel Brătianu și din orgoliu personal a refuzat cu ostentație să accepte adevărul că marele Brătianu era de neînlocuit. Ambiția lui nemăsurată nu s-a bucurat de apreciere. Chiar în cercurile liberale a fost uneori socotit „suspect”, „nesigur”, „capabil să sacrifice interesele mari, unor veleități personale” („Opinia”, 4 ianuarie 1932).

„Amintirile Politice” de care ne ocupăm abundă de reproșurile întemeiate, de persiflări, de afirmații gratuite, de inadvertențe, de învinuiri iluzorii, de concluzii injuste, - care se împletesc în chip insolit cu incontestabilul talent literar al memorialistului, cu stilul său înaripat, cu accentele lui lirice, cu pitorescul descrierilor, cu frumusețea imaginilor prezentate.

„Amintirile Politice” ale lui I.Gh. Duca au tendința de a preamări activitatea partidului liberal, de a scoate în relief meritele incontestabile ale fruntașilor lui. Nu se poate reproșa memorialistului această onorabilă tendință, care nu aduce prejudicii și care poate fi apreciată ca exemplu de loialitate și ca probă apreciabilă a unor tendințe partinice de apologie.

Ceea ce i se poate reproșa este superficialitatea cu care - în dorința de a descalifica oameni, pune în discuție permanențele istorice ale neamului românesc.

Propaganda revizionistă maghiară, de la 1919 încoace, nu ostenește să repete, în cele patru vânturi, aserțiunea calomnioasă că Transilvania, pe care o reclamă, ar fi fost ocupată în mod injust de armata română, că populația Transilvaniei nu ar fi dorit să se unească cu România, ci ar fi dorit să rămână sub sceptrul maghiar, sau în cel mai rău caz ar fi militat pentru „autonomia” provinciei și în subsidiar, că fruntașii politici transilvăneni ar fi elaborat „condiții” de colaborare, care învederău „rezervele” lor. Această propagandă fondată pe minciuni și mistificări, care a năpădit Occidentul, aprig susținută de o emigrație maghiară solidară, dar și cu binecuvântarea tacită și sprijinul clandestin al Budapestei, nu vrea să țină seama de realitățile istorice, etnice, geografice, economice, politice ale Transilvaniei; nesocotește dorința unanimă a populației, care după secole lungi de așteptare și-a manifestat un entuziasm neegalabil vrerea de a se uni cu populația - soră a României, în adunarea plebiscitară de la 1 Decembrie 1918; această propagandă face uz de toate metodele de inducere în eroare a opiniei publice pentru a câștiga, prin fraudă, simpatia celor neinformați.

Ion Gh. Duca în „amintirile” sale, nu-și amintește de lupta milenară pentru unire, a românilor de peste Carpați, de visul lor neîmplinit, de martirajul prelungit peste veacuri al artizanilor neobosiți ai reînegrării, de superba unanimitate cu care transilvănenii, uniți „în cuget și simțiri” au militat pentru „unire cu Țara” și parcă pentru a servi un argument nou la îndemâna revanșarzilor ce stau la pândă, își îngăduie

(vol. I. pag. 9) afirmația că România Mare ar fi făcută de guvernul liberal! Nu există român care să conteste meritele nepieritoare ale lui Ionel Brătianu, realizările guvernelor liberale, - dar afirmația citată este cel puțin indecentă. (Ne amintim scandalul provocat în Adunarea deputaților de o afirmație făcută în 1920, de Constantin Stere care pretindea că România Mare a fost făcută de Dumnezeu!). Dacă ar fi să ținem seama de opinia înscrisă în jurnalul lui Duca, ar însemna să atribuim o însemnătate minoră luptelor naționale, celor trei revoluții ale românilor transilvăneni; să considerăm drept momente ne semnificative „Suplex libellus valachorum”, Memorandumul de la 1892, activitatea Partidului Național, Adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj, acțiunea deputaților români din Dietele Ardealului și din Parlamentul de la Budapesta, martirajul lui Inocențiu Micu, jertfele de viață ale lui Antonie Mare, Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu și ale tuturor celor care s-au sacrificat în timpul războiului; să diminuăm importanța „Școlii Ardelene” și străduințele mărețe ale lui Bărnuțiu, Barițiu, Papiu Ilarian, ale conducătorilor de obște românească Ilie Măcelaru, I. Mocioni, V. Babeș, Dr. Ion Rațiu, Gh. Pop de Băsești, Iuliu Maniu și ale celor din generațiile acestora, ale scriitorilor, poezilor, gazetarilor antrenați de idealul unirii, și să fim de acord cu memorialistul că unicul autor al marilor realizări este partidul în care s-a evidențiat în mod strălucit Ion Gh. Duca! Dar ne întrebăm cum se împacă temerara concluzie a memorialistului cu Decretul din 13/26 Decembrie 1918 (Monitorul Oficial pag. 3749) de „recunoaștere” a unirii: „Luând act de hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia” ... și cu expunerea de motive (din 29 Decembrie 1919) a legii de unire, care „...se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care de aproape 2000 de ani, în mijlocul vitregiilor vremii, a știut să păstreze neatins caracterul de conștiință națională” ... (La data respectivă, Ion Gh. Duca era membru în guvernul Brătianu, care a elaborat textul).

Ion Gh. Duca a avut neascunse resentimente (ale căror justificare este greu de reconstituit) împotriva fruntașilor ardeleni. Se presupune că ele ar fi fost generate de eșecurile repetate (1918 și 1922) de tendințele de înglobare a acestora în masa partidului liberal. (Ionel Brătianu a știut să se ridice deasupra acestor nereușite). Poate că detestarea respectivilor fruntași ardeleni, de către Duca, să se fi datorat unui nemărturisit semnal de alarmă, declanșat de perspectiva unei primejdii, pe care intransigența, popularitatea și inflexibilitatea viitorilor adversari politici, o reprezenta pentru partidul de guvernământ al lui Brătianu, rămas în România întregită fără formațiuni rivale.

S-ar putea presupune că Ion Gh. Duca, mare iubitor de „bârfă” (categorisit în materie, la același nivel cu colegul său de cabinet, Constantin Argetoianu) s-ar fi grăbit să consemneze, în vremea când își elabora jurnalul, - zvonuri de culise, răutăți de cafea, minciuni și calomnii (care-i făceau o plăcere deosebită!), despre adversarii săi politici sau despre rivalii

săi potențiali; că după înregistrarea lor, nu ar mai fi avut vremea să le elimine din cuprinsul „Amintirilor Politice”; că datorită morții sale intempestive și a vieții politice agitate care a premers-o, ar fi lăsat neretușate anumite texte, cu intenția de a le revizui. Editorii recenți ai memoriilor sale le-au lăsat, dintr-o condamnabilă superficialitate, să apară așa cum au fost ticluite inițial, fără să țină seama de umbra pe care o aștern peste memoria autorului și de prejudiciul cauzat intereselor naționale. (Oare se poate invoca în astfel de cazuri „probitatea editorială?”) – Din păcate, memorialistul însuși înlătură cu bună știință această posibilă circumstanță atenuată și atestă (cu sau fără voie) că notele scrise, nu sunt contemporane cu data consemnării, ci ulterioare și posteroare evenimentelor înregistrate. Astfel, scriind (după jurnal, în Decembrie 1918) despre „pertractările” din ajunul Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia se grăbește să acuze pe fruntașii Partidului Național de „tendințe de autonomie” și scrie textual, despre Maniu și Vaida: „Acești doi fruntași, crescuți într-o atmosferă unguerească, ostilă Vechiului Regat, au venit la Alba-Iulia cu ideea unirii pe bază de autonomie” (Volumul III, pag. 152). Iar mai departe: „Zecile de mii de oameni adunați acolo începuseră să-și piardă răbdarea, fiindcă domnii continuau să pertracteze. Martori oculari (!) îmi afirmă că fără presiunea mulțimii, Maniu și Vaida ar fi stăruit în pretenția lor” (autonomia Ardealului, n.n.)! În continuare: „Din această bănuitoare, nenorocită, nedreaptă și nefrățească stare de spirit au pornit, în urmă numeroase greutăți, care au stârnit fără rost, consolidarea unității noastre naționale!” (Vol. III., pag. 153) Oare prevedea genialitatea lui Duca în 1918 greutățile care vor decurge din așa-zisa atitudine „autonomistă” a fruntașilor ardeleni? O fi inserat el această absurdă concluzie mai târziu, după ce a văzut – chipurile, ce fel de consecințe a generat pretinsa atitudine? Dar asta ar însemna că și-a scris notele mai târziu decât lasă să se creadă. Și ar însemna că a lăsat notele necorectate chiar și după ce s-a convins că toate aceste presupuneri sunt determinate de baliverne, că cei doi fruntași ardeleni, acuzați pe degeaba, au fost adversari categorici ai „autonomiei” și „condițiilor”. Să vedem ce stă la temeiul afirmației calomnioase despre „tendințele de autonomie” și de „unire condiționată” de către I. Gh. Duca învinovățește (post mortem) pe Maniu, Vaida și ceilalți fruntași din Partidul Național. Toate scrisorile despre unire menționează că în ședințele preliminare ale Comitetului Național și ale Consiliului Național, s-a discutat, în cadru restrâns, ante-proiectul proclamației de unire. (Procese verbale redactate în ședințe, au consemnat în mod riguros discuțiile). Este adevărat că au avut loc „pertractări”. Aceste „pertractări” au fost determinate de anumite propuneri (care nu-și aveau locul), făcute de delegații social-democrați, care au ridicat și problema „autonomiei” și a „condițiilor de unire”. Discuțiile însă au fost întrerupte și încheiate, prin intervenția categorică a lui Iuliu Maniu, care a

spus: „Marea Adunare este chemată să decreteze uniunea tuturor românilor și să nu pună la cale chesiuni mărunte. Noi suntem o corporație legislativă, numai într-un singur punct: al unirii!” (Vezi problema unirii în lucrările scrise de Silviu Dragomir, Ion Clopoșel, Tiron Albani etc.).

Cel care scrie prezentele precizări a avut în mână și a citit cu mare atenție, anteproiectul proclamației de la Alba-Iulia, scris (pe foi de caiet școlar, cu cerneală neagră) de mâna lui Vasile Goldiș, document păstrat în arhiva personală a lui Iuliu Maniu (acum dispărută fără urme). Anteproiectul, în redactarea lui Goldiș (din însărcinarea conducerii Partidului Național) avea 12 puncte, din care Iuliu Maniu (cu cerneală violetă) suprimase 3 puncte, care aveau un text ce putea fi socotit că înserează condiții. Pe pag. 1 a textului inițial, Maniu scrisese, cu mâna lui, în diagonală, pe locul gol din capul paginii: „Unirea se face fără nici o condiție. I. Maniu”. Textul astfel retușat a servit ca bază de discuție a proiectului (având nouă puncte).

Se pune întrebarea: pe ce teme a fost zămislită nota lui I.Gh. Duca, despre „tendențele de autonomie” ale fruntașilor transilvăneni sau despre intenția de a se insera „anumite condiții” ale unirii?

Ziarele vremii au relatat pe larg fazele unirii. Debaterile au fost publicate. Nenumărate scrieri obiective au analizat și comentat tot materialul documentar. Actorii principali ai unirii au făcut declarații publice despre desfășurarea evenimentului. Nicăiri în această vastă literatură nu există vreun indiciu care ar putea să explice ineptiile apărute în „Amintirile Politice”, referitoare la unire, sau vreo referință din care s-ar putea trage concluzia că Maniu, Vaida și ceilalți fruntași din Partidul Național ar fi avut tendința de a „condiționa” unirea ori de a tinde la „autonomia Transilvaniei”. Atunci? Cui folosesc născocirile din jurnal? În nici un caz ele nu servesc nici adevărului nici onestității istorice, nici intereselor naționale! Poate aduc apă la moara militanților revizionști maghiari, care probabil că se vor grăbi să ponteze „concluziile obiective” ale unui fost prim-ministru al României (care nu poate fi bănuț de simpatie pentru maghiari) și care a înregistrat, în jurnalul său că „fruntașii politici transilvăneni, în frunte cu Maniu și Vaida au militat pentru autonomia Transilvaniei” (Printre cele patru soluții pe care mișcarea revizionistă maghiară din Occident le preconizează pentru soluționarea litigiului româno-maghiar este tocmai autonomia Transilvaniei!).

„Amintirile Politice” ale lui I.Gh. Duca reproșează lui Maniu că „prezența lui pe frontul italian” nu a fost de folos cauzei românismului (Vol. I, pag. 206). De altfel, pentru Duca nici prezența lui Goga și a celorlalți ardeleni trecuți în România, nici atitudinea lui Nicolae Iorga nu ar fi servit acestei cauze. Te întrebi, cu îndreptățire, dacă în afară de partidul liberal, a mai fost cineva sau ceva care să servească obiectivul reîntregirii? – Dar, Ion Gh. Duca a fost un om politic bine informat. El cunoștea perfect presiunile pe care le-a exercitat Contele Tisza asupra lui Maniu, pentru

a-l determina să semneze „declarația de loialitate față de patrie”, după izbucnirea primului război mondial. După eșecul acestor presiuni, care au fost întâmpinate de refuzul categoric al lui Maniu de a da urmare invitațiilor insistente ale guvernului maghiar, s-a dispus imediată „recutare, încorporare și instruire” a „intransigentului agitator valah” și trimiterea lui pe front. (Maniu avea 42 de ani și era „neinstruit” din punct de vedere militar, mobilizat pe loc în calitate de juriscult al Mitropoliei de la Blaj). Prin urmare atitudinea patriotică exemplară, cu care Maniu a refuzat compromisul oferit de Tisza, a avut drept consecință trimiterea lui pe front. Această împrejurare a fost cunoscută de toată suflarea românească din România și din Transilvania (probabil în afară de I.Gh. Duca). Poate că I.Gh. Duca nu a înregistrat nici articolul de mare senzație scris de Octavia Goga și apărut în presa românească din București: „Pleacă și Maniu!” și trage concluzia că Maniu, cu prezența lui pe front, nu a fost de folos cauzei românești. Poate că, după opinia lui Duca „nu a fost de folos” cauzei, nici împrejurarea că locotenentul de rezervă Maniu, a dezertat de pe front și în calitate de responsabil cu problemele externe și cu problema războiului, conform mandatului încredințat de conducerea Partidului Național, s-a prezentat la Ministerul de Război din Viena și a cerut generalului Storger-Steiner, ministrul austro-maghiar de război, „să-i pună la dispoziție o aripă a respectivului minister (construit și prin contribuția cetățenilor de origine românească), pentru a organiza o armată națională românească, alcătuită din militarii români încorporați în armata imperială care intrase în descompunere”. Organizând regimente cu compoziție exclusiv românească, Maniu a asigurat ordinea în Viena, a dat concurs cehilor la Praga și a asigurat protecția Marii Adunări de la Alba-Iulia. Nu însă înainte de a pune capăt, cu autoritatea și prestigiul lui, la tratativele purtate de ministrul maghiar Jászi Oszkár la Arad, cu Partidul Național Român, prin cuvintele istorice: Vrem despărțire totală de Ungaria!” (Telyes elszakadas!). Oare nici această acțiune nu a fost de folos „cauzei românismului?”

Se poate oare presupune că omul de vastă cultură, politicianul înzestrat, care era la curent cu evenimentele politice, pasionat pentru istorie și actualitate, care a fost Ion Gh. Duca, să fi fost în așa măsură lipsit de posibilitatea de a se documenta, încât să-și limiteze informația la mizerabile scorneli răuvoitoare, lipsite cu desăvârșire de bază reală și să găzduiască într-un jurnal destinat posterității doar șoapte netemeinice de cafenea și colportări răuvoitoare făcute de intriganți și clevetitori? Sau avem de a face cu faimoasa „Punica fides”, care apasă asupra vieții și memoriei ilustrului politician!

Denaturările regretabile care abundă în „Amintirile Politice” ale lui Ion Gh. Duca stârnesc amărăciune și dăunează intereselor românești.

Corneliu Coposu

Romanul „Alberia” de George Boitor – drama despărțirii, Poemul căutării...

Ioan NISTOR

Volumul postum al lui George Boitor, **Alberia** (Editura Citadela, Satu Mare, 2009), este în același timp un roman și un lung poem de dragoste. Pare simfonia unei pasiuni dramatice cu aspirații spre iubirea ideală și a eșecului unui cuplu măcinat din interior de orgolii și din exterior de agenții unui mediu dizolvant.

Romanul nu are un fir epic limpede, dar pe parcursul lecturii distingem evoluția relației dintre George și Alberia, ruptura și încercările de regăsire a încrederii, de stopare a alunecării în mediocritate, de evitare a uniformizării spirituale. Inițiativele îi aparțin personajului central, George, iar interesul lecturii este întreținut de încercarea sa de a decontamina frumusețea sentimentelor de tot ce este artificial. Evoluția celor doi nu este însă conformă idealului. Femeia este treptat „virusată” de efuziunile lirice ale partenerului, iar bărbatul devine captiv în mediocritatea vegetativă în care iubita sa retardează.

Paginile romanului amintesc de lirica lui George Boitor

La baza textului stă dialogul, romanul putând fi cu ușurință dramatizat pentru a fi prezentat pe scenă. Se stabilește un record în materie de replici vii și antrenante, de întrebări și răspunsuri sau de întrebări fără răspunsuri. Este un joc de micropoeme care se derulează într-o risipă parcă nesfârșită, materia lirică depășind-o pe cea epică. De altfel, romanul incorporează și câteva poeme, în tonalitate de **Cântare a cântărilor** (pp. 61, 62, 73). Dar avertismentul, rostit de George, nu lipsește: „Tonele de lirism pe care ai vrea să le răstorni pe masă, nu pot clarifica nimic, nu mă pot reda mie însumi” (p. 9).

Nucleul epic este restrâns. Cei trei, George – poetul, pictorul Rudaru și studentul Mihai – confesorul lor iscoditor, sunt un fel de crai de Curtea Veche, bo-

emi într-o realitate prozaică, pe care n-o stăpânesc. Ei evocă, dezbat, caută să înțeleagă misterul Alberiei. George și Rudaru iubesc și sunt, pe rând, soții aceleiași femei, Alberia, o frumusețe exotică, ciudată, „nebună”. Conversațiile acestora sunt asistate de mai tânărul Mihai, care încearcă să aducă pacea în viața lui George și a Alberiei. Accentul cade pe rememorarea și explicarea întâmplărilor trecute. De aceea lectura apare inițial derutantă, romanul evitând o logică narativă obișnuită. Este un caleidoscop de imagini, de senzații și reverii. Sunt felii de timp amestecate și extrase pentru a alimenta foamea de explicații a protagonistului, rememorări juxtapuse aleatoriu pe care numai finalul le ordonează dându-le coerență. În plus, eposul e mereu fracturat de alunecările în lirism, toți se exprimă în metafore, contaminați liric de personajul principal. Iată cum poetizează Alberia, casierita care-și începuse într-un chip domestic existența: „*Bunica mi-a răspuns că mămica e foarte departe acum... Dar dacă voi fi bună, într-o zi, mămica va veni acasă, mă va lua în brațe, și mă va duce cu ea acolo departe, unde se aude apa Neajlovului bătând în crusta de pământ a lumii!*” (p. 120).

Fără o intrigă așezată strident la locul ei, luăm târziu cunoștință de ruptura dintre cei doi parteneri. Resorturile intime ale incompatibilității dintre ei se lasă treptat deduse. În capitolul al douăzeci și patrulea apare, ca o lamă înroșită, cauza dramei, rostită din perspectiva spiritului comun al străzii: „*Ești tâmpit! Te înșală pe toate drumurile, iar tu stai aici și vinzi bilete pentru cursa de Războieni!*” (p. 61). Idealul iubirii lui George se dovedește a fi, în fond: „*iapa asta nouă*”, „*curtezana*”, nebuna „*ce sărea dintr-un pat în altul*”. Urmează trezirea din vis, din poezie, dar acestea sunt viziunile „lumii”, adevărul pur nefiind la îndemâna lui George. Incapabil sau refuzând să accepte realitatea, el devine vindicativ la nivel verbal ori alunecă în reveriile mediocrității. Răscolirile sufletului sunt mai dureroase decât adevărul. Dar, deși aflăm drama, nu cunoaștem toate tainețele sufletului

graiul
Ziarul cu cel mai mare tiraj din județ

Sălașului

GS

RADIO

TRANSILVANIA

ZALĂU 94,6 FM

ale protagoniștilor, sondarea adâncimilor se lovește de ziduri. Sugestia transmisă de autor ar putea fi aceea că răceala intervenită în viața unui cuplu e un dat, o fatalitate, într-o evoluție care nu poate fi evitată. Răspunsurile nu vin. Doar întrebările își găsesc, interminabil, albia: „Poate că Alberia avea dreptate. Din ce se naște un sentiment? Dintr-un presentiment? Dar un presentiment? Poate dintr-un act de contemplație? Dar contemplația? Dar observația? În fond, din ce se naște viața adevărată, cu toate uimirile și izbânzile, cu lacrimile și bucuriile ei?” (p. 42). Sunt frânturi de gânduri, de dialoguri reale sau imaginare, încercări de a reface în memorie cristalul sfărâmat.

Fluxul memoriei e bruiat cu întretăieri de secvențe. Combinația de planuri, de dialoguri, fracturile dintre secvențe sunt incitante. Prolixitatea textului e voită, sugerând însăși viața întortocheată a cuplului, superficialitatea multor momente, eșecurile repetate ale celor doi în dragoste. Senzația este de labirint și, dacă ieșirea nu e de găsit, căutarea este singura care generează puțină lumină în bezna acaparatoare.

Alberia este romanul unei iubiri chinuite, cu parteneri derutați: „Tragedia vieții noastre este că ne iubim, că ne iubim și totuși ne-am despărțit” (p. 149). Cei doi nu-și pot în fond explica sursele nefericirii, aflate în propriile aspirații și opțiuni. Un singur exemplu. Recăsătorit, George nu o acceptă nici pe Alina, cu tot cu defecte și calități. Dar oamenii sunt așa cum sunt, a-i schimba e greu, dacă resortul lor intern nu le impune o schimbare și nu simt chemarea. Când oamenii visează perfecțiunea, adevărul, poezia iubirii, depășirea condiției etc., și când compromisul nu e posibil, atunci începe drama. Și încă ceva. Confesiunile lor sunt mai mult judecăți filozofarde, aplicate lumii decât autoradiografii sufletești, eventual penitențe.

Romanul „Alberia” – o litanie a iubirii pierdute, devastate

Personajul principal este un *alter ego* al poetului George Boitor care a trăit drama unei rupturi familiale nedorite. Și nu este exclus ca numeroase pagini de jurnal sau de trăiri lirice să fi fost absorbite de țesătura romanului. Este în fond un roman despre viața în doi, despre misterul feminin, despre singurătate și orgoliu și vom accepta convenția că personajul, în pofida identității onomastice, nu poate fi egal sută la sută cu autorul, fiind în mare parte un produsul al ficțiunii. Paginile oferă o meditație pe tema cauzelor iraționale care duc la stingerea sentimentelor de iubire. George și Alberia sunt doi îndrăgostiți îmbolnăviți de prea multă iubire. „Suntem doi oameni slabi, încovoiați de întâmplări, pe care viața ne-a aruncat aici” – spune la un moment dat George și repetă, în final Alberia (p. 173).

Drama este rezultanta imposibilității partenerilor de a se dărui total unul celuilalt, în condițiile în care iubirea este mai puțin cuvânt („limbariță”) și mai mult gest, faptă. De altfel, teoretizarea iubirii este mai abundentă decât dovezile de iubire, iar limbajul pare uneori inadecvat mediului, profesiei celor doi. Visele lor sunt în altă parte și, într-un mediu prin excelență prozaic, eșuează. Naratorul este conștient că metaforizează prea mult (p.27), ceea ce nu se potrivește cu atmosfera societății. Aceasta este opresivă, incompatibilă cu poezia, cu frumosul, și pune bariere absurde între oameni, între membrii familiei, cum e aceea a imposibilității transferului pentru apropierea de familie. Greutățile nu solidarizează cuplul. Pe de altă parte, dialogul dintre cei doi pare scăpat de sub control, Alberia fiind contaminată nu de idealurile, ci de lirismul partenerului, de aceea explicațiile ei sunt artificiale, prea grave pentru condiția ei de femeie cu țeluri precise. Întâmplările sunt plasate în „grădina” CFR-ului, familiară autorului. Atmosfera e sufocantă, cu aspirații de schimbare însă: „În casieria noastră a intrat aer”, cum va constata George la venirea Alberiei cu serviciul în mediul său închis. Cei doi vor deveni două suflete comprimate într-un univers apăsător, nefiresc manifestării libertății, cu reguli cazone, cu dictatori. Aspirațiile, într-un domeniu aproape militarizat, sunt imposibile, de aceea cei doi vor deveni, la fel ca liniile de cale ferată (un motiv invocat foarte des) două drepte paralele, iar sufletul lor nu se va deosebi de cartoanele din ternionul de bilete. Conflictul e amplificat de tentația stăpânirii celuilalt. Conștient de alunecarea iubirii lor pe o cale fără întoarcere, George identifică la un moment dat cauza crizei și i-o comunică iubitei: „omul își dorește lucrul, nu simbolul lui, atât de fragil și trecător. Eu te doresc pe tine, nu imaginea ta” (p. 45). Credința că i-am putea cunoaște și „subjuga” deplin pe cei din jur, mai ales pe cei pe care-i iubim, este doar o iluzie. Nu ne cunoaștem îndeajuns nici pe noi înșine. Tot ce putem face este să nu renunțăm la autocunoaștere și de aici poate veni înțelegerea celuilalt. Ceea ce spune la un moment dat George despre cealaltă femeie din viața lui, Alina („Orgoliul și singurătatea îi sterilizează toate sentimentele”), i se potrivește și lui. De altfel, multe din replicile personajelor par rostite de George într-o oglindă în care însă nu se uită cu toată intensitatea.

George aleargă indecis fie după femeie, fie după o femeie. Idealul său nu e ferm. În aceasta constă drama lui: nu știe exact ce vrea. El confundă o femeie cu femeia. Și invers.

Alberia este femeia reală, ușor de găsit în definitiv. Dar cealaltă, ideală, este de negăsit. Pe de altă parte, iubirea lui nu e flacăra, ci jar. Sacrificiul de sine, în numele unui ideal, include și compromisul, iertarea.

Alberia – un personaj derutant

Dacă în prima parte a romanului, perspectiva este a bărbatului care evocă femeia iubită, pierdută, regăsită și pierdută din nou, viziunea femeii se lasă așteptată. Vine însă și ea mai târziu, când Alberia îi explică lui George motivele deciziilor și rătăcirilor sale: „În ultimă instanță, voiam să-mi demonstrez mie însemi că sunt femeie, că sunt om și pot dispune de mine cum vreau, că nu sunt numai o păpușă bună de mânuit la ocazii festive, duminica și seara!” (p. 90). Din acest moment, percepția personajului se schimbă. Aflăm că Alberia trăise o derută interioară și o teamă de real. Pentru a se descoperi, își părăsește repetat și absurd partenerul. Pentru a se cunoaște, oamenii își asumă drama. Ideea pare a fi aceea că prezența partenerului ucide iubirea și doar lipsa lui o întetește. Ea refuză statutul de obiect al plăcerii bărbatului și pare că se va schimba în momentul când va deveni conștientă de sine. Este o experiență care lasă prea multe răni și constatăm treptat că Alberia este fascinantă doar în ipostaza construită de fantezia lui George. În rest, prea des e doar femeia fără profunzime, fără orizont.

Revolta Alberiei împotriva bărbatului dominator e justificată și interesantă pentru sondarea sufletului feminin, dar explicațiile ei sunt simpliste, acțiunile ilogice. Iubirea pentru George se stinge când înțelege că el este posesiv, dar se reaprinde în momentul când ea se află în „posesia” altuia, a lui Rudaru, pe care-l acuză de aceeași boală.

În drumul evadării spre Sulina, spre mare, George și Alberia au un interesant schimb de păreri despre „misterul feminin”. Acesta s-ar afla doar în așteptările partenerului. Femeile sunt un mister pentru că „jumătate din acțiunile lor sunt inexplicabile”. Disputa pare încheiată simplu de aserțiunea bărbatului („e mai frumoasă lumea așa, cu aceste mici enigme”), dar vine și replica femeii, un adevăr posibil: „Ideal ar fi ca și femeia să se poată arăta așa cum e, fără teamă. Dar ele adoptă poza catedralelor. Vor să pară mărețe și nu sunt decât impozante” (pp.155-156). Cu alte cuvinte, dominând, devin distante.

Cu un trecut emoționant, cu strămoși misterioși, de vișă, Alberia, cea din evocările lui George,

este idealizată. E mai mult un produs al dorinței de a cuceri iubirea totală, fericirea pentru care merită să mori. În realitate faptele, gesturile femeii contrazică, deseori sunt frivole, sunt capricii. O anumită superficialitate o pândește mereu. A fugi de partener pentru a vedea dacă nu te uită, iată proba adolescentină și păguboasă prin excelență. Este egocentrică, incapabilă de sacrificiu, atunci când afirmă că idealul ei e să-și rămână sieși credincioasă (p. 45). Acuză faptul că drumul nu i-a fost „luminat de veghea părinților” (p. 144), dar nu avem date pentru a intui că, la rândul-i, dacă va deveni mamă, va face altfel...

În sfârșit, e de spus că Alberia devine un simbol al iubirii imposibile. Spre finalul romanului, naratorul (în care distingem și scriitorul, și personajul, și poetul) descrie o imagine edificatoare: „Retrăgându-se, valul crea împrejurul Alberiei un spațiu purificat, proiectând-o pe țărnișii unei Elade renăscute din memoria mea” (p. 158). Numai visele pot purifica realitatea.

Finalul tentativelor de refacere a cuplului este unul deschis, mai mult incert decât fericit.

Romanul include mai multe povestiri în ramă

Textul romanului conține mai multe povestiri în ramă, mici narațiuni convergente ideilor care-l frământă pe personajul principal despre fidelitate în dragoste, despre suferință și singurătate. Închegate, acestea dau romanului epicul de care duce lipsă. Sunt istorii ale unor destine. Impresionantă e drama Hortensiei – femeia din Sulina care moare singură pe plajă, marea luându-i trupul (p. 153-156). La fel, a nebunul clujean care și-a pierdut soția în timpul bombardamentelor și pentru care timpul s-a oprit. Alta se referă la suferințele mamei care-și așteaptă copilul. În sfârșit, dintr-un fragment retrospectiv aflăm drama Alberiei și a familiei sale, cu ecouri ale reprimărilor instaurate de regimul totalitar de după al doilea Război Mondial. Unele sunt drame cumva exterioare cuplului și observăm că George și Alberia se află în neputința de a intra în intimitatea sufletească a respectivelor personaje. Pentru cei doi, ele nu devin pretext de meditație. Motivul, sim-

plis, este exprimat de Alberia: „Nu mai știi ce e realitate și unde începe fabulația” (p. 157).

Aceste retrospectivități în fond vor să ilustreze o concluzie amară: dramele sunt individuale, se consumă la nivel personal, nu pot fi cunoscute, exprimate, explicate. Poate că nici indivizii nu și le pot explica lor înșiși. Iar cuvintele nu pot exprima adevărul. Nu întâmplător, cei doi vor fi atrași de Sulina, de singurătatea litoralului aflat sub zodia necuvântului.

Retrospectiva înseamnă în viziunea naratorului „o cârpăceală” a vieții

Romanul are o construcție simetrică. Începe și se încheie cu motivul drumului (de asfalt sau de fier) ca simbol al căutării, semnificând aspirația dramatică a lui George de a recuceri inima Alberiei, iubirea sa ideală, fata-morgana... Aceasta scapără mereu la orizont, nu pentru a-i astâmpăra setea, ci pentru a întreține ideea de sete. Nu întâmplător, încă din primele pagini ale cărții, apare o cumpănă a fântânii, un simbol descifrabil în cadrele lirismului. Fântâna „se desenează” peste drumul căutării, peste șoseaua care ar trebui să-l ducă spre femeia iubită. Cumpăna și fântâna anunță cheia în care trebuie citit romanul. Nu e o fântână pur și simplu, ci o oglindă: „În timp ce beau, îmi văd chipul în ciutură, ca un semn de întrebare” (p. 6). Cuvintele acestea ale personajului-narator sunt avertismentul că vom avea în față nu un roman de acțiune, ci o confesiune interogativă cu imagini, din frânturi, ale unei frământate povești de iubire.

Despre tehnicile utilizate în roman găsim indicii în explicațiile pe care George i le dă studentului Mihai atunci când îi relatează relația sa cu Alberia și când acesta îi reproșează incoerența evocărilor și abundența citatelor după care se ascunde. Observațiile par a-l liniști pe lectorul nedumerit: „Eu nu vreau să explic la un moment dat un lucru. Dar cum argumentele mi se par insuficiente, fac o paranteză, apoi o paranteză la paranteză, și uite așa, ți se pare că sunt incoerent pentru că nu urmăresc cu strictețe discursul. Incoerența nu e capacitatea discursului verbal și nici incapacitatea lui. Este, dacă vrei să admiti, incapacitatea urmăririi, a înlănțuirilor logice, imposibilitatea urmăririi unei idei.”. Sau: „ (...) într-un discurs arid, eu îmi organizez expunerea discontinuu, punctând numai datele ce mi se par esențiale!” (p. 162).

Așadar, necesitățile reconstituirii și hazardul structurează capitolele romanului. De aceea accentul e pus pe idei și senzații, pe frământările lui George. Autorul a ales un fel de monolog interior, dar reparatizat și pus, pe fragmente, în gura celorlalte persona-

je. Așa se face că replicile seamănă deseori între ele, par rostite de aceeași persoană, fiind mai degrabă judecări în oglindă.

Romanul „Alberia” este unul din cele șase volume pregătite de George Boitor pentru tipar

Închei aceste note, prin care am încercat o scurtă zăbavă în universul „Alberiei”, cu precizarea că romanul a fost finalizat, pregătit pentru tipar și trimis la Editura Eminescu din București cu puțin timp înainte de moartea autorului. Este posibil ca el, la sugestia editorului, să-și fi dorit unele intervenții, dar acestea n-au mai fost făcute. Timpul și timpurile și-au impus voințele absurde. George Boitor (născut la 1 noiembrie 1934 în Supuru de Jos) moare tragic la 18 mai 1976 sub roțile unui tren, după numeroase tracasări, violențe și anchete suportate din partea autorităților comuniste represive.

În scrisoarea de adio adresată fiului său, poetul enumeră șase volume finalizate, risipite pe la diferite edituri (Cf. Ștefan Haiduc, **George Boitor – un menestrel decapitat**, Ed. Lamura, Negrești-Oaș, 2000, pp. 99-100). Unul dintre acestea, romanul **Alberia** a ajuns, iată, după mai multe decenii, la judecata cititorului, care va avea surpriza unei scriituri captivante, demne de interes, cu reale valențe estetice, în nota prozei din deceniului șapte când a fost redactată. Întârzierea editării, regretabilă, a fost acum reparată. **Alberia** se alătură poemelor publicate în volumele de versuri **Scara de apă** (1969) și **Testament provizoriu**, fiind într-un fel cel mai frumos „poem” al lui George Boitor. Romanul completează, dar nu întregeste opera gândită de autor să fie dată publicității.

În structura protagonistului George se intersectează atât personajul cât și autorul „năvalnic și risipitor” cum l-a definit Nae Antonescu (în revista „Discobolul”, 37-38, 2001). Omonimia pare deliberată. După Wolfgang Kayser, în relația dintre operă și autor, subiectul se naște din raportul scriitorului cu lumea și din evenimentele în miezul cărora acesta s-a aflat: „...în materie de subiect, operele literare sunt dependente de viața autorului” (**Opera literară. O introducere în știința literaturii**, București, 1979, Ed. Univers, p. 90, trad. H.R. Radian).

Romanul **Alberia** este o privire în oglinda tremurată, cu cercuri mici și concentrice, a „apei din ciutură”, o încercare a personajului George de a preschimba trecutul purificându-l prin filtrul lucidității.

Drumul Annei Bargeton

- fragment -

Marie NOËL

Crăciunul a venit cu repeziciune. Peste cinci zile va fi aici. Un Crăciun ciudat, care dă impresia, anul acesta, că-și râde de lume. Crăciunul în natură. Cerul este foarte albastru peste oraș și, de la zece dimineața până la orele trei după masa, bătrânul soare încălzește pereții!

Dimineața, către ora zece, domnișoara Bargeton, cu sacoșa pentru provizii și cu lungă sa listă, a plecat la cumpărăturile de Crăciun. Urcă pe strada Scării pe unde n-ar fi trebuit să meargă niciodată pentru că, la jumătatea ei, întotdeauna i se oprește inima și o obligă să gâfâie puțin. Dar azi a luat-o totuși pe aici, nu știe pentru ce, poate pentru că e timp frumos și strada Scării se cațără către oraș printre ziduri de grădini și ramuri verzi care au un aer primăvărat. Se zărește chiar un liliac îmbobocit. Să nu-ți vină să crezi!

Bun! Se sufocă. Trebuia să se aștepte la asta. Și atunci de ce a apucat-o pe această străduță? E timpul să-și consulte lista ca să nu uite nimic sus, când va ajunge la prăvălii:

Castane: doi litri (gâsca o va cumpăra vineri, la piață);

Să comande un pateu: o livră și jumătate (îl va aduce mezelarul);

Bretele pentru micul Jacob;

Păpușă pentru micuța Ramillon;

Șal de lână pentru bătrânul Poterlot;

Praline de ciocolată pentru mama;

Surpriză pentru Bice (un iepuraș sau o oaie);

Surpriză pentru Lucienne (o umbrelă);

Să mă spovedesc;

Întăritură pentru juponul Pierronnei;

Trufe: o jumătate de livră;

Melci (de Bourgogne): o sută;

Bile și bomboane învelite în hârtie, cu pocnitori, pentru copiii care trec pe la noi.

„De unde să încep cumpărăturile?”

Anna se gândește:

„Mai întâi, de pe Strada Mare, bretelele micului Jacob, jucăriile... apoi biserica (acolo, mă voi spovedi, încă nu va fi prea multă lume)...a poi alimentele, la coborâre pe strada Sfânta - Catherina, apoi...”

Un pas neregulat sună pe pavelele străduței. Cineva care coboară din oraș. E un domn înalt în par-desiu negru cu guler de blană.

- Oh! Domnișoara Anna!

Anna înalță capul: doi ochi limpezi... acest surâs unic în lume...

Șchiopul s-a întors.

- Oh! Murmură Anna dintr-o suflare.

Strânge cu amândouă mâinile geanta de cumpărături pentru a se ține de un lucru real.

Toată căldura frumoaselor zile îi îmbujorează obraji. Richard spune:

- Tot tânără, Anna! - uită să-i spună domnișoară - tot proaspătă, mereu aceeași, cu aerul tău de frunză care tremură înainte ca vântul să o sufle.

- Nici dumneavoastră nu v-ați schimbat, domnule Richard.

Imposibil să vezi dacă a avut mari necazuri, dacă a fost odată un bărbat sfâșiat din care fiecare apuca o bucată. Este tot el, același: un copil radios. Dar părul i-a albit la tâmplă și, cum a luat în greutate, pare a fi devenit mult mai scund:

- Și bătrâna doamnă, Anna? Mai trăiește?

- Da, domnule Richard.

- Voi merge să o văd... nu tremura. Va fi flatată și dacă n-ar fi, ei bine! Puțin îmi pasă, draga mea! Nu mai sunt unul din acei bieți băieți pe care îi sperii. Am călătorit mult, Anna. Vin din Spania. Ai tot aceeași voce? Nu este pe tot pământul una la fel. Sper că mai cânti.

- Deloc, domnule Richard, sunt prea bătrână. Totuși, câteodată, ca s-o liniștesc pe Bice...

- Ah! o linișești pe Bice... Anna, vreau să te aud, am revenit aici doar pentru a te mai auzi încă o dată. Voi merge... Dar nu! Nu vei fi pedepsită. Ah! nu tu ar trebui să fii. Dar știi măcar răul pe care ți l-a făcut?... Bineînțeles, vei veni sâmbătă la liturghia de la miezul nopții?

- Aș vrea mult, domnule Richard, dar cu oamenii în vârstă nu se știe niciodată.

- Să vii. Voi cânta la liturghie o melodie pe care am compus-o și am adus-o de la capătul lumii pentru tine.

- Pentru mine anume?

- Așadar, Anna, pentru mine care vin de atât de departe, poți foarte bine și tu să vii de foarte aproape. Le vei lăsa pe bătrânele tale doamne în patul lor cu o buiotă la picioare, vei merge în vacanță pentru o seară, tu care nu ai mers niciodată și-l vei întâlni în sfârșit pe vechiul tău camarad care de atât de multă vreme...

Este puțin emoționat și se întrerupe.

- Trăiască vacanța, Anna!

Anna râde cu un râs ușor, cristalin, delicios, pe care nu și-l cunoștea și care o miră. Iar Richard râde că o aude râzând, astfel că un băiat care coboară străduța în viteză îi privește cu stupefacție pe acești oameni atât de veseli.

Și Anna roșește ca un trandafir: domnișoara

Bargeton a fost surprinsă la colțul străzii vorbind pentru prima dată în viața ei cu fostul tânăr pe care, în urmă cu treizeci de ani, mama sa i-a interzis să-l frecventeze. Nu este foarte sigură că e bine ce face, și poate, *mon Dieu! Mon Dieu!* Când se va spovedi, imediat...

- Ne revedem de Crăciun! zice Richard. Pe sâmbătă, Anna. Să vii!

Face câțiva pași, se întoarce, zâmbește. Dacă mai are o soție undeva, moartă sau vie, nimeni nu se gândește la ea și nici nu este necesar.

- Vei veni?

- Voi veni, promite Anna.

Își reia sacoșa și lista.

La drum, pentru bretelele micului Jacob!

Cele trei zile care au trecut atunci au fost oare zile sau un timp infinit care dansa pe malul Paradisului?

Trei zile: joi, vineri, sâmbătă; piața, menajul, bucătăria, ca de obicei. Dar nimic nu mai era, „obișnuit” și dovada e faptul că Anna devenise, dintr-odată, gurmandă, că, dintr-odată, îi plăceau pateul și găscă umplută pe care le pregătea pentru festinul celor trei doamne.

Începând de sâmbătă dimineața, nu ieșise din bucătărie. Cu șorțul ei cel mare de un albastru proaspăt, cu mânecile suflecate până la cot, avusese toată ziua aerul că amestecă în sosuri și frământă în prăjituri o floare de veselie care va face să crească întreaga sărbătoare în mâncărurile bune de a doua zi. Și acum, odată cu venirea serii, la lumina lămpii, tăia laolaltă, ficatul de găscă, slănina, pătrunjelul, hașmele, aruncându-le câteva bucățele lui Tom și lui Minouche, cele două animale din casă, atente. Lucienne decojea castanele, iar doamna Bargeton căreia îi plăceau atât de mult pregătirile din bucătărie, trebăluia de la masă la dulap, gusta umplutura, adăuga cu autoritatea sa un cățel de usturoi, un bob de piper, când, către ora cinci, apăru Pierronne.

Era o femeie sârmană care locuia într-o cocioabă în afara orașului și care trăia din tot felul de lucruri în funcție de anotimp: păpădie, valeriană, scânțeiuțe pentru calmare, ierburi pentru ceaiuri. Vindea de asemenea măhuri din lemn de mesteacăn.

În fiecare an, în Ajun, venea la familia Bargeton să-și ia darurile și îi aducea Annei o ramură de ilex, o tufă de vâsc sau câțiva trandafiri de Crăciun. În acea seară, scoase din paporniță un buchețel de viorele cu codițele foarte scurte:

- Au ieșit viorelele, domnișoară Anna. Nu știi ce le apucă. Timpul se înșeală. Cât sunteți de frumoasă, domnișoară! S-ar crede că și dumneavoastră veți înflori iarna... Mulțumesc, doamnă Bargeton, mulțumesc mult! Juporul este călduros. Ce fericire pentru bătrânele mele picioare! Ah! doamnelor, vom avea un Crăciun frumos. Dar liturghia de la miezul nopții nu va fi așa de frumoasă cum credeam. Trebuia să cânte un muzician - vă amintiți fără îndoială de un Merry? - Dar nu va cânta, s-a îmbolnăvit.

- E foarte bolnav?

Anna se retrage în umbră, se dă înapoi până la perețe. O forță neagră, ostilă, implacabilă merge drept înaintea călcând peste ea.

- Va muri, domnișoară: o criză de uremie, aseară, acolo, singur, la *Calul Alb*. Nu și-au dat seama decât dimineața. Julliette, bona...

- Cine îl îngrijește, întrerupe Anna, cine îl veghează?

- Sora Theotiste s-a dus acolo, dar înțelegeți, în ajun de Crăciun, are multe alte lucruri de făcut: biserica, staulul, ornamentele, copiii care se spovedesc. Din timp în timp, se întoarce acolo ca să vadă în ce stare mai este. Asta nu-l ajută cu nimic de altfel, pentru că nu mai este conștient. Domnul pastor l-a cuminecat.

- Trebuie dus la spital, zice doamna Bargeton.

- Prea târziu, s-a sfârșit. S-ar prăpădi pe drum. Ah! acești bieți bărbați singuri, doamnelor! Atâta timp cât sunt tineri, merg, vin după cum îi taie capul, circulă la dreapta, la stânga, câteodată de-a curmezișul. E perioada bună a vieții. Dar când sosește sfertul de oră cel rău și când nu ai nici casă, nici soție nici copii care să te ajute să mori, ești foarte pedepsit doamnelor, foarte nenorocit. Haide, o să-mi zic rugăciunile pentru el. Un Crăciun fericit, doamnelor!... Totul e bine, tot așa?

Cu o privire nesigură, inspectează, departe de lampă, ușile care sunt închise, pe Anna, pe Lucienne, figurile slab luminate, colțurile întunecate ale bucătăriei ca și cum ar vrea să descopere undeva un pericol tăcut.

- Totul e bine! Adio! scurtează doamna Bargeton.

- Cu atât mai bine! Era o idee... Dumnezeu să vă aibă în pază! O să veniți la noapte la liturghie, domnișoara Anna?

- De ce nu s-ar duce? Aș vrea să știu..., răspunde doamna Bargeton cu același ton bănuitor cu care, în urmă cu treizeci de ani, a zis: „Aș vrea mult să știu de ce vine și ce face el aici”.

„Aș vrea mult să știu...” dar nu știe acum mai mult ca altădată cine intră, nu știe cine trece.

- Voi merge la liturghie, zice Anna. O să-i însoțesc pe Lucienne și pe logodnicul său care vine să ne ia.

Trebuie să fi trecut un moment deja de când a sunat de ora zece. Anna se așează singură în salon, lângă focul care aruncă reflexe roșietice. Doamna Bargeton este culcată, Bice doarme, Lucienne și amozul ei râd la bucătărie. Ce oboseală stranie! Dar a făcut tot ce trebuia. Anna și-a umplut ziua, a aranjat-o în patul ei pe doamna Bargeton, i-a tras plapuma peste picioare, i-a pregătit paharul cu apă îndulcită pe noptieră. Și-a terminat treburile.

Și acum, Richard...

Richard e pe cale să moară singur în timp ce ea, Anna, veghează singură, inutilă, cu mâinile goale și disperate în această casă închisă asupra ei - închisoarea ei - când, la această oră, ar trebui să fie aplecată peste chipul ultimului ei prieten pentru a-l iubi până la ultima clipă și pentru a-l însoți cât poate de departe în umbra dinafara lumii în care el

se îndepărtează. Dar ea nu are dreptul să fie altundeva decât aici.

Aici...

Pentru prima dată în viața sa, se privește. Și se zărește ca pe o călătoare pierdută foarte târziu, la capătul unei lungi călătorii, într-un loc trist unde pământul urmează să se sfârșească și unde se aude deodată urcând din adâncimi neștiute plânsul unui iaz pe care nu - l văzuse, un iaz de lacrimi adânc și incolor. Ea a ajuns acolo, nu știe pe ce drumuri, sărmană, copilăroasă, despuiată de tot ce avea. Era o fetiță atât de mică, atât de neajutorată, încât i-au luat totul pe drum: dragostea sa de la douăzeci de ani călcată în picioare ca un animal dăunător - și acum, dacă ar fi avut o casă veche, liniștită - și copilași, ai săi, pe care i-ar fi legănat la pieptul său; și casa sa, a sa, cea în care l-ar veghea pe Richard care este al său mai presus de

orice. I-au luat? Nu, nimeni nu i-a luat nimic. Nu, bineînțeles! Nu este vina nimănui. Nimeni nu te știe. Nimeni nu te vede. Nimeni nu are ochi decât pentru sine, pentru binele propriu. Dar ea, pentru ce n-a avut niciodată ochi pentru ea însăși, pentru a-și vedea propriul său bine? Prea târziu, a venit noaptea. Nu mai e nimic.

Ba da.

Anna se ridică. Îi va însoți îndată pe logodnici la biserică, își va spune rugăciunea, va ieși din biserică, va merge să-l găsească pe Richard în camera străină în care el moare. Atâta timp cât va trăi, ea va fi acolo cu el. Va rămâne acolo până la sfârșit.

Traducere din limba franceză:

Maria CORDEA

Interviuri neconvenționale - răspunde poeta Dana Daea

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

Dana Daea: Nu mă consider un mare scriitor. Cred că pentru aceasta trebuie parcurse niște etape. După părerea mea, există două tipuri de scriitori: cei cu impact imediat și cei cu efect întârziat. Primul mă duce cu gândul la Charlotte Bronte, cel de-al doilea - la Nichita Stănescu, poate Mircea Cărtărescu. Pe mine nu mă vizează încă nici una dintre categorii.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din scris?

Dana Daea: Nu mare lucru... Pe o carte tipărită la o editură din provincie la maxim 6 lei/ exemplar...

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența dintre un scriitor din America și unul din România?

Dana Daea: Cred că deschiderea. Autorii din America au o deschidere mult mai largă pe piață, sunt mult mai vânduți. În România lucrurile nu stau așa. Sunt câțiva, foarte puțini, care rămân în memoria publicului din alte țări din diverse - ca să le spun astfel - motive. Depinde ce au surprins în cărțile lor, starea tânărului în postdecembrism fiind cea mai pertinentă.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Dana Daea: Probabil că internetul, cartea fiind din ce în ce mai dezapreciată. Acesta nu este, cred eu, un lucru rău, pentru că atunci, cartea virtuală va avea un public mult mai larg și cu diverse ocupații, de la oameni de afaceri la politicieni. Blogul e acum cea mai accesată formă de lectură virtuală și din ce

în ce mai mulți oameni se comentează reciproc în aceste spații. O carte tipărită nu poate fi comentată decât cu un public restrâns.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Dana Daea: Nu prea știu ce să răspund. Încă mă mai surprinde talentul pe care mi l-a dat. Există de nenumărate ori în mintea mea întrebarea de ce eu și nu altcineva? De ce eu, cu atât de puține șanse (provin dintr-o familie de ingineri) să am aplecare spre scris și nu știu, altcineva? Cunosc multe persoane care chiar iubesc domeniul, dar nu au scos până acum nici o carte.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început: Vreau să spun că...

Dana Daea: ...Am avut odată un vis despre sfârșitul Pământului. Iarba, tot ce era verde, se dezintegră în mici particule, niște franjuri, până când nu rămânea nimic. Vedeam totul dintr-o fortăreață construită de - ziceam eu - o fată cu ochelari, care eram tot eu. Era ceva spuneau oamenii geniali. Și știu că erau mulți copii, iar toți aceia fără credință erau aruncați prin geamul oval de plasmă, să sfârșească împreună cu lumea. Simplu vis...

Ștefan Doru Dăncuș: Câteva cuvinte pentru cititorii Revistei CAIETE SILVANE...

Dana Daea: Le doresc să fie deschiși, mai toleranți cu ideile, stilul sau modul de gândire al altcuiva, să nu se plângă de sărăcie (că oricum nu le aduce pâinea pe masă) și să creadă în vise. Pentru că, dacă trăiești într-un vis, el poate deveni în scurt timp realitate.

La izvoarele valorilor folclorului autentic.

Grigore Leșe - 60

Pamfil BILȚIU

A vorbi despre Grigore Leșe în puține cuvinte nu este deloc ușor, pentru că personalitatea sa este una polivalentă, în care se contopesc organic interpretul de certă valoare, folcloristul, realizatorul de emisiuni TV, instructorul de formații artistice, dascălul de la catedră. Pe deasupra, interpretul este un neobosit truditor pentru promovarea valorilor autentice ale folclorului direct de la sursă. Colaboratorii și cei apropiați l-au văzut, nu o dată, colindând satele lăpușene, în căutarea de comori străbune, așa cum le-au zămislit moșii și strămoșii.

L-am cunoscut în anii de început ai carierei noastre. Era dascăl la Lăpușul Românesc. Era într-un loc potrivit, într-o comună mare, veritabilă „gură de rai”, o vatră de străveche și perenă civilizație românească, unde folclorul era la el acasă. I-am urmărit Grupul folcloric al școlii și m-am convins, de îndată, că prinsese a modela talente, când i-am văzut pe toți cântând la fluier. Era vremea în care acest fiu al Țării Lăpușului, harnic și talentat, se pusese serios pe treabă, în instruirea de formații artistice, făcute cu pricepere și măiestrie. Așa a luat naștere Grupul vocal din Rogoz și a reînviat, sub bagheta lui, Corul bărbătesc din Libotin, dar a reluat și Corul din Lăpuș. Ca membru al juriului, evoluțiile formațiilor sale, toate de nivel artistic ridicat, ne-au determinat să-i acordăm note maxime. Și Grigore Leșe s-a trezit cu mai multe premii I, spre nemulțumirea unora dintre instructorii-concurenți, care m-au întrebat cum de-a obținut Grigore atâtea locuri unu? Le-am răspuns că este un fenomen cât este de talentat.

În materie de instruire de formații Grigore Leșe s-a dovedit un inovator, dacă avem în vedere că a introdus, și a fost de mare efect artistic, mișcarea scenică la grupurile vocale și formațiile corale. La o repetiție la Rogoz m-am convins cât era de meticolos în cizelarea vocilor și omogenizarea formațiilor. M-a atenționat: „Ascultă, Pamfile, cât de frumos sună!”

O vreme Grigore Leșe a îndeplinit funcția de director al Casei de Cultură Tg. Lăpuș. În vizitele pe care i le-am făcut, m-a întrebat mereu ce comori am mai descoperit pe teren. I-am cântat unele hori și colinde, pe care le-a valorificat mai târziu. M-am convins cât de mult ținea la folclorul luat direct de la sursă. Fredonându-i un frumos cântec de nuntă, i-am propus că este cu mult mai important să interpreteze hori autentice, care, în simplitatea lor, transmit o bogată gamă de sentimente. L-am mai sfătuit

că este important să interpreteze hori și jocuri la instrumentele arhaice, care oferă nebănuite valențe artistice și care îi pot cuceri și pe străini, ceea ce s-a și întâmplat. La spectacole l-am văzut cu trusa din care făceau parte fluier, tilinca și, alături de ele, toaca. Fluierul a devenit instrumentul lui de suflet, de care nu s-a despărțit niciodată. El îi ostioiește sufletul. Îl poartă la el și ori de câte ori simte nevoia îl ia și cântă doine și jocuri de mare frumusețe. Și prin ele se duce la obârșii, cum îi place să spună.

Deși absolvise Liceul de Arte, era convins că valorificarea cu adevărat a folclorului necesită temeinice cunoștințe de specialitate. Drept urmare, a părăsit Lăpușul lui drag, țara de obârșie, și s-a dus la Cluj, orașul-amiral al culturii transilvănene, unde a urmat Conservatorul „Gh. Dima”, împreună cu soția sa Voichița. Mereu îmi spunea că învață bine și că pune accent pe etnomuzicologie. O vreme l-am vizitat la Cluj, la Centrul Creației Populare, unde a condus secția de muzică. Apoi a luat drumul capitalei, un loc unde personalitatea sa să se poată împlini deplin. Și s-a împlinit Grigore Leșe, devenind unul dintre cei mai îndrăgiți interpreți de muzică populară, cu un repertoriu strict autentic. Aceasta a generat răsunarea vocii lui, o voce unică, puternică, de esență țărănească, într-o serie de țări, precum Franța, Elveția, Germania, Spania, Italia, Austria, Ucraina, Iugoslavia, Japonia, Republica Moldova, S.U.A. În străinătate și în țară, Grigore Leșe a cules succese de răsunet, pentru că truda sa artistică izvorăște din pasiune, dăruire, perseverență și pricepere, la care se adaugă proveniența repertoriului său de la izvoarele autentice ale satelor.

Se zice că unui interpret de folclor îi trebuie pârghii de lansare, iar noi i-am oferit una, tocmai la început. L-am invitat să cânte la o Sesiune Națională de Etnografie și Folclor a Comisiei de Folclor a Academiei, la care am participat și noi, tocmai în aula acesteia, ticsită de personalități și savanți în materie de cultură populară. A avut o evoluție strălucită. Marea sală, cu o rezonanță aparte, a vibrat de vocea lui puternică, stârnind aprecieri elogioase din partea unor mari savanți, precum I.C. Chițimia, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, care conducea sesiunea, Romulus Vulcănescu, spre satisfacția interpretului și a noastră celor prezenți. Succesul recitalului a ajuns la urechile Sofiei Vicoveanca, care l-a și invitat într-o emisiune de a ei și în care l-a apreciat mult. Așa a

început drumul succeselor lui Grigore Leșe, care a urcat vertiginos cotele valorice ale cântecelor sale. Succesele s-au datorat și includerii în repertoriul său a horii cu noduri din Lăpuș, un spațiu în care aceasta a beneficiat de condiții prielnice unei bune conservări. A avut depline convingeri asupra valențelor ei artistice. Horile cu noduri reprezintă cea mai valoroasă parte a repertoriului său, cu care a cucerit și inimile mai reci ale străinilor. Pentru a învăța măiestria interpretării lor a mers la sursă, la interpreții țărani cei mai înzestrați.

Interesat de utilizarea unor forme și mijloace de propagare a cântecelor și jocurilor autentice, Grigore Leșe a desfășurat și o activitate folclorică. Colindând satele lăpușene, dar și din alte zone, precum Sălaj, Bistrița, sate din părțile Clujului, a adunat din gura țăranilor plâsmuiri anonime, pe care le-a valorificat în colecția sa de folclor, botezată simbolic „**La Obârșii**”. Florilegiul colecției cuprinde colinde, dar mai cu seamă cântece lirice, fie ele de nuntă, de dragoste și dor, de cătănie, păstorești, cărora le adaugă o suită de melodii instrumentale, toate piese de strictă autenticitate. Suntem bucuroși să constatăm că piesele pe care i le-am cântat sunt cuprinse în materialul colecției.

Prefața colecției este concludentă în privința concepțiilor sale folclorice. Nimic nu-l deranjează mai mult pe autor decât incompetența în valorificarea folclorului. „Din păcate folclorul este preluat de indivizi cu o slabă pregătire profesională. Nu este de ajuns să provii din mediul sătesc, să pretinzi că ești artist și că te pricepi. De ani de zile ne-am străduit să ne schilodim spiritul. Fenomenul continuă de parcă ar fi un blestem. Actele artistice fără valoare sunt la fel de păgubitoare, grave pentru societate, ca infracțiunile ce vor trebui pedepsite ca atare. Profesionalismul nu se măsoară în număr de casete și CD-uri editate sau în număr de apariții la televiziune.” Rezultă că Grigore Leșe este o personalitate de atitudine și refuză, ba este și pornit pe reputația de cartoane. Nu o dată, cu umor, reproducea versuri contrafăcute ale unor trâmbițași de așa-numită muzică populară. L-am văzut la festivaluri dojenind interpretările puerile și stângace ale unor preținși interpreți vocali și instrumentiști. Se exprima cu cuvintele „Vai și-amar!”

Colindând satele lăpușene, descoperind performeri înzestrați, rapsodul a preluat de la aceștia cântecele cele mai valoroase, reușind să acumuleze un repertoriu impresionant, peste 90 de hori, pe care le interpretează păstrând autenticitatea, atât a textelor, cât și a melodiilor, precum și stilul de interpretare. Pentru Grigore Leșe interpretarea cântecului înseamnă înțelegerea unui mesaj pe care îl transmite în formă sincretică. Este convins că „într-o lume a confuziilor, a incompetențelor de tot felul, trebuie să dăm o altă față culturii populare”, subliniază rap-

sodul în prefața cărții sale „La Obârșii”.

Grigore Leșe s-a făcut cunoscut și prin emisiunile sale, prin care a manifestat înțelegere în privința nevoii de valorificare a diverselor compartimente ale culturii populare: muzică, dansuri, artă populară, obiceiuri etc. Emisiunea așteptată de mulți cu interes a fost botezată simbolic „**La porțile cerului**”, trimțtere directă la bogata noastră cosmogonie populară. Pentru a realiza emisiuni interesante, Grigore Leșe a depus eforturi considerabile, colindând spațiul întregii țări, pentru a descoperi veritabili performeri, denumiți „oameni de bdizuală”, adică în care te poți încrede că reprezintă valori. Prin emisiunile sale, rapsodul s-a dovedit și un priceput comentator al creației populare. Ne lipsește Grigore Leșe, cel cu geanta pe umăr, cu clopul de Lăpuș și cămașă lungă de pe Didic, umblând pe ulițele capitalei, îndemnându-ne să-i vizionăm emisiunile recomandate ca leac de scăpare de o lume smintită. Am avut și noi bucuria să-i fim interlocutor în două emisiuni care s-au difuzat și redifuzat de nenumărate ori, stârnind unanime aprecieri în toată țara. Și i-a plăcut lui Grigore tare mult să facă astfel de emisiuni. Din păcate cărarea lor i-a fost frântă.

Mai recent, Grigore Leșe și-a lansat o nouă carte, nu de folclor ci de întâmplări și fapte, simbolic intitulată „**Acum știu cine sunt**”, o dovadă că truda sa pe terenul valorificării culturii populare l-a învățat să se autodescopere. Am aflat că este o carte palpitantă, în care Grigore Leșe cu sfătoșenia-i țărănească se dovedește și un povestitor, un condeier talentat.

Anii au trecut. În cartea vieții sale s-au adunat șase decenii și este o vârstă frumoasă. Și este un nimerit prilej să-i urăm **La mulți ani!**, un drum bun pe mai departe în nobila și sacra misiune la care s-a angajat și care este valorificarea acestei inestimabile avuții - folclorul în care ne descoperim identitatea noastră și mândria de a fi români.

Câteva gânduri despre literatura română de dragoste

(Cuvânt înainte la romanul *Floare de primăvară, iubirea*)

Grigorie M. CROITORU

„Să dărui tot, să sacrifici totul fără speranță de răsplată; asta înseamnă iubire” (Albert Camus)

Ca în orice domeniu de activitate, și în cel literar se alcătuiesc, periodic, clasamente, se stabilesc ierarhii, se întocmesc topuri. Desigur, neexistând unități de măsură standard, ca cele din sistemul fizic, din cel metric sau din cel tehnic, nici clasamentele nu sunt identice. Am putea spune că fiecare critic literar, scriitor sau simplu cititor are clasamentul lui, realizat după criterii care țin de cultura și experiența sa literară, de gustul artistic, de modalitățile de receptare a operei literare care nu sunt identice. Honoré de Balzac (1799 – 1850) scria: „Nu există balanță pentru cântărirea sentimentelor. Se spune că în dragoste, întotdeauna, dai mai mult decât primești sau, poate, e invers? Să iubești și să-i dăruiești persoanei iubite ce-și dorește, nu doar posibilitatea de a-și satisface plăcerile mondene, ci să-i jerfești chiar onoarea ta este, oare, o dovadă supremă de dragoste, sau de nesfârșită încredere, sau de copilărească naivitate, sau, pur și simplu, de nesăbuintă?”

Ne vom referi, pe scurt, la romanele românești de dragoste. Părerea cvasiunanimă este că literatura română nu excelează la acest capitol. Sau, cum spune eseistul Mircea Mihăieș, „nu stăm grozav cu amorul în literatura română”, scriitorii români abordând temele mari, serioase. Să nu considere scriitorii români dragostea o temă serioasă, o temă mare? Personal, nu cred, dar că nu sunt multe creații de excepție cu această temă este adevărat. Sunt scriitori care au preferat profilul amestecat în romanele lor sau au tratat tema în opere literare de mai mică întindere.

Un grup de tineri scriitori a întocmit topul celor zece romane

românești de dragoste. Acesta are următoarea configurație:

1. Camil Petrescu, *Patul lui Procust*;
2. Radu Petrescu, *Matei Iliescu*;
3. Mircea Eliade, *Maitreyi*;
4. Anton Holban, *Ioana*;
5. Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*;
6. Gellu Naum, *Zenobia*;
7. Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*;
8. Nicolae Breban, *Îngerul de ghips*;
9. Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*;
10. Nora Iuga, *Sexagenara și tânărul*.

Realizatorii acestui top au, cu siguranță, argumentele lor. În ceea ce ne privește, credem că absența din top a lui Mihail Sadoveanu, Gib Mihăescu și Garabet Ibrăileanu se susține cu mare greutate, ca și prezența pe locul al doilea în top a romanului *Matei Iliescu* de Radu Petrescu sau chiar *Zenobia* de Gellu Naum pe locul al șaselea și *Sexagenara și tânărul* de Nora Iuga, pe locul al zecelea.

Critici literari și scriitori contemporani care au făcut un top al celor mai frumoase povești de dragoste din literatura română, cu toții au fost de acord că perioada interbelică a fost cea mai productivă din acest punct de vedere, iar anul 1933 deține un adevărat record. Cei mai mulți consideră că cele mai frumoase povești de dragoste au fost scrise de Mircea Eliade, Camil Petrescu, Mihail Sadoveanu, Gib Mihăiescu și Garabet Ibrăileanu.

Sunt și critici și scriitori de mare prestigiu precum Nicolae Ma-

nollescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Mihăieș, Radu Paraschivescu, Daniel Cristea-Enache, Emil Brumaru, Nora Iuga, Simona Sora, Paul Cernat și Simona Popescu care adaugă – și pe bună dreptate – pe lângă volumele din 1933, și alte titluri din perioada interbelică: *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, de Camil Petrescu, *La Medeleni*, de Ionel Teodoreanu, *Femei*, de Mihail Sebastian, *Creanga de aur*, de Mihail Sadoveanu, *Ioana*, de Anton Holban, sau dintr-o perioadă anterioară – *Haia Sanis*, de Mihail Sadoveanu, apărut în anul 1909.

Fără a le fixa un loc anume într-un clasament, vom lua în discuție câteva romane de dragoste care merită să figureze pe locuri fruntașe:

Maitreyi (1933) este considerată capodopera ciclului indian și înfățișează „nu doar o poveste de dragoste, tristă și încântătoare, una dintre cele mai suave, mai pure din toată literatura lui Eliade și chiar din literatura română” (Dumitru Micu, *Scriitori români*, p.205). Este povestea de iubire a lui Allan, un

tânăr francez ajuns în India, țara care îl atrage prin frumusețe, cultură și mister. În curând va fi atras și de tânăra indiană Maitreyi, fiica gazdei lui, de care se îndrăgostește, deși, la început i s-a părut urâtă: „Îmi amintesc foarte vag că, văzând-o o dată în mașină, [...] am avut o ciudată tresărire urmată de un surprinzător dispreț. Mi se părea urâtă – cu ochii ei prea mari și prea negri, cu buzele cărnoase, răsfărante, cu sânii puternici, de fecioară bengaleză crescuți prea plin, ca un fruct trecut în copt. Când i-am fost prezentat și și-a adus palmele la frunte, să mă salute, i-am văzut deodată brațul întreg gol și m-a lovit culoarea pielii: mată, brună, de ceară” (*Maitreyi*, p.7). În ciuda acestei prime impresii nefavorabile, dragostea lor se înfiripă, se dezvoltă frumos, senzual și mistic, dar care se sfârșește tragic. Aceasta este substanța întregii cărți care are ca notă particulară misterul care se degajă permanent din gesturile eroinei. Prin sensibilitate și naturalețe, Maitreyi reprezintă eternul feminin, care iubește cu adevărat.

Romanul apare și în clasamentele întocmite de Nicolae Manolescu, Mircea Cărtărescu, Ioana Pârvolescu, Radu Paraschivescu ș.a.

Romanul *Rusoaica* (1933) al lui Gib I. Mihăescu se impune în topul celor mai bune romane de dragoste din literatura noastră, fiind un roman unic, o capodoperă a literaturii române, un roman care îl poartă pe cititor în lumea sublimă a idealului feminin; un roman care vorbește despre iubire, așa cum este ea: uneori interzisă, alteori obsesivă, uneori misterioasă, alteori delirantă. „O carte europeană, o contribuție care depășește hotarele literaturii noastre. Prin simbolismul ei implicit, ea îmbogățește nu numai literatura națională, de care e legată prin limbă, dar însăși literatura continentală, prin adevărul general omenesc” (Șerban Cioculescu). Personajul central al cărții, locotenentul Ragaic, își dezvoltă prin propriile mărturisiri și memorii, obsesia erotică, tânjirea carnală către Rusoica, femeia absolută, fantasmă, ideal, vis delirant. El

este real, dar această rusoaică misterioasă, ca și misterul din care s-a închegat, fără îndoială, nu va sosi niciodată.

Multă vreme, romanul *Adela* (1933), de Garabet Ibrăileanu a fost considerat un roman perfect și cel mai bun roman românesc de analiză. Unii îl mai consideră și astăzi. Este un roman, dacă nu de dragoste, despre dragoste sigur. Este vorba despre dragostea doctorului Emil Codrescu pentru tânăra Adela, femeie cu douăzeci de ani mai tânără, măritată și divorțată. Cu toate că Adela manifestă pentru Emil simpatie, acesta, delicat și fin, nu crede în posibilitatea unei uniuni. El înțelege dragostea ca pe o idee. Doctorul Emil Codrescu își ascunde sentimentele pentru fata devenită femeie, întrucât se crede prea bătrân pentru ea, incapabil să-i ofere o dragoste eternă. Cu toate că Adela încearcă a-l convinge că „îl place ca nici un altul, că ea știe că el o iubește”, Emil Codrescu nu crede că poate să aibă totul, el alege să nu aibă nimic, dar nici măcar încercând să aibă totul. Adela este o femeie misterioasă și asigură farmecul romanului. Nicăieri nu vei mai găsi o reprezentare mai veritabilă a misterului femeii care copleșește prin farmec scenele intime din alte romane. Privit din acest unghi, romanul lui Garabet Ibrăileanu este unic.

Pentru autorul acestor considerații, Mihail Sadoveanu a fost, este și va fi ... Mihail Sadoveanu: scriitor incomparabil, imperial, genial, oricât de mult și de greu ar crede unii că atârnă de gâtul lui *Mitrea Cocor și Aventură în Lunca Dunării*. Greutatea acestora echivalează cu cea a unei picături de apă în Oceanul Pacific!

În legătură cu problema luată în discuție, Mihail Sadoveanu nu poate lipsi dintr-un clasament al scriitorilor care au scris literatură de dragoste. Aceasta ar însemna să ne facem că nu am auzit, cel puțin, de *Haia Sanis* (1909) și *Creanga de aur*.

Câteva vorbe despre nuvela *Haia Sanis* – „un roman patetic, deși scurt”, cum îl caracterizează George Călinescu – care este tul-

burătoare, indiscutabil, drept o capodoperă a creației sadoveniene. Dragostea nebună, imposibil de ținut în frâu, cine știe unde te poate duce. S-o urmărim succint pe Haia Sanis. Haia, tânăra evreică îndrăgostită de neisprăvitul Ștefan Bucșan, e un personaj răscolitor, își urmează neabătut destinul, pătimaș, înșelând-o pe prietena ei, Tudorița, căreia i-l fură pe Ștefan, ademenindu-l și ținându-i calea, deși știe că iubitul a lăsat-o pe Tudorița cu un copil. Toate insistențele părinților sunt zadarnice, Haia întâlnindu-se până la sfârșitul toamnei, serile, pe toloacă, cu Ștefan. Și când spre iarnă rămâne însărcinată, ca să o scape de sarcină, moașa ghetoului îi administrează o poțiune care o ucide. În ghearele morții fiind, tot articulează, ca o halucinație: „Tot mi-i drag mie, tot mi-i drag”.

Dragostea este cel mai frumos sentiment, cel mai înălțător. „Dacă dragoste nu e, nimic nu e”. Aceste cuvinte ale apostolului Pavel din *Epistola către Corinteni* 13:4 le avem mai des pe buze și în gând de când au fost folosite de Marin Preda în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, căci dragostea este parte neruptă din ființa noastră. Omul a transformat dragostea într-un mijloc de tortură, ca în *Ioana* (1934), romanul lui Anton Holban, unde doi oameni care nu pot trăi unul fără celălalt se chinuiesc totuși, căci nu se pot despărți. A rămâne înseamnă prelungirea chinului, a pleca înseamnă recunoașterea eșecului, orgoliu înfrânt. Fiecare dintre personaje este temnicerul celuilalt, captivitatea fiind asumată ca o fatalitate. Sandu și Ioana, în lungile lor conversații, se torturează reciproc, simt o adevărată voluptate a torturii. Pentru mine, acest fapt ar constitui un argument de a nu plasa romanul atât de sus într-un top al celor mai frumoase romane românești de dragoste. În topul tinerilor scriitori este pe locul al patrulea, Simona Sora îl plasează chiar pe locul al doilea, iar Mircea Cărtărescu pe locul al cincilea. O astfel de dragoste nu este frumoasă.

Zenobia (1985), de Gellu Naum este un roman care te pune pe gân-

duri: există sau nu există? Zenobia este elementul central al cărții. Cu ea începe, și tot cu ea se termină textul, ciclic, asemenea unui cerc. Simona Sora îl consideră „un minunat roman de dragoste, una dintre cărțile ezoterice ale literaturii române.” În romanul lui Naum se întâlnesc o sumedenie de ființe care aparțin mai multor regnuri: viii, morții, favorabilii, nefavorabilii, vizitatorii, spiritele întrezărite „la lumina mâinilor”. Esențiali sunt cei doi: Gellu (Naum) și Lyggia (Zenobia), pe umerii cărora stă situația dragostei în lume, „dragoste dezesperantă a elementelor contrarii”.

Nu pot lipsi dintr-un clasament al celor mai bune romane de dragoste cele două romane ale lui Camil Petrescu: *Patul lui Procust* și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.

Patul lui Procust (1933), prezintă dramele iubirii și ale intelectualei: dragostea doamnei T pentru Fred Vasilescu și pe cea a lui George Ladima, poet și ziarist recunoscut, pentru Emilia Răchitaru pe care și-a imaginat-o drept femeia ideală și nu se gândea nicio clipă că aceasta se folosea de el pentru a reuși în carieră. Personajele au existențe paralele. Fred Vasilescu o iubește pe doamna T, dar nu își mărturisește iubirea. George Ladima o iubește pe Emilia Răchitaru, iar aceasta nu iubește pe nimeni. În cele din urmă, Ladima își dă seama ce se întâmplă, care sunt intențiile Emiliei și ce fel de femeie este. S-a sinucis, împușcându-se direct în inimă cu un revolver.

Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război (1930). Gelozia bat-o vina! Bogăția, anturajul și un anumit tip de morală strică o dragoste frumoasă. Ștefan Gheorghidiu se căsătorește cu Ela din dragoste, în timp ce era student la Filozofie, iar ea la Litere. Dragostea dintre ei aducea în viața lui de student sărac unica bogăție spirituală pe care o năzuia. Primind o moștenire neașteptată, lăsată lui de Tache Gheorghidiu, unchiul său foarte bogat, îi transformă viața. Cunoscând altă lume, Ela se adaptează la morala acesteia. Ela devine

tot mai interesată în lucruri pe care protagonistul le consideră frivole, spre neplăcerea acestuia. Existența lor devine din ce în ce mai tensionată. Se aruncă și el în brațele unei femei culese de pe stradă. Se despart, se împacă, pleacă pe front, este rănit, se întoarce acasă și se desparte de Ela, lăsându-i banii și posesiunile sale.

În încheierea acestor considerații, aducem în atenția cititorilor o nuvelă a unui mare scriitor contemporan, pe care un critic literar mofturos îl citește plictisit. Este vorba de nuvela *Mări sub pustiuri*, de Dumitru Radu Popescu. Poate că respectivul critic n-a citit-o sau n-a înțeles-o, și e totuna.

În timpul războiului, un elev trebuia să pună explozibil la un pod. În așteptarea orei, Beethoven – așa îi spunea fata, pentru că i se părea că are un auz muzical ieșit din comun – vine la oraș și se întâlnește cu Ioana, fata de care îl lega o dragoste pură și profundă. Având în vedere perspectiva morții care, poate, îl aștepta, ceasurile pe care le petrece cu Ioana dobândesc un preț nebănuț. Transcrierea monologurilor interioare ale celor doi adolescenți pune în lumină valori sufletești inestimabile.

Băiatul îi dăruiește fetei un ierbar, la care ținea nespuse de mult. Lăsându-i ierbarul și rugând-o să-l completeze, el îi lasă o moștenire scumpă și vorbele pe care le rostește capătă valoare de testament. Sosește însă momentul despărțirii. Ce gesturi simple, dar încărcate de semnificații, dovezi ale dragostei curate și puternice din sufletul său tânăr: „El îi luă mâna, pentru prima dată de când se cunoșteau, și rămase uimit: mâna ei era foarte ușoară. Și foarte mică. Îi privi palma: parcă era de copil, fără să fie brăzdată adânc. Numai cele trei linii se vedeau, clare. Vru să-și atingă fața de ele, dar îi fu rușine. [...]”

Și-i sărută palma, adânc. Îi sărută palma, cu cele trei linii, și parcă îi sărută toată viața. Cele trei linii erau liniile vieții, destinul, cum ziceau țigăncile. Palma era foarte caldă și el o simți toată vivrând. Și ieși”. Peste puțin timp va muri într-un mod stupid, sperietoarea de

ciori în care s-a ascuns după misiune fiind ciuruită de gloanțele trase de niște nemți beți.

Cartea care urmează are ca temă dragostea, o dragoste frumoasă, care nu se aseamănă cu niciuna dintre iubirile prezente în cărțile luate în discuție. De ce? Pentru că protagoniștii nu suferă decât de boala dragostei, survenită în mod natural. Eros a țintit cu săgeata lui drept în inimă pe niște tineri la o vârstă foarte fragedă, în adolescență. Aceștia se întâlnesc, se cunosc, se îndrăgesc, iubirea lor înflorește, se dezvoltă frumos și se împlinește total, adică se ajunge la sex. La întrebarea dacă poți găsi pe cineva fericit fără să faci sex, nu poți găsi decât un singur răspuns: NU. În dragoste, se înțelege. Personajele cărții sunt conștiente de acest adevăr și dau frâu liber simțurilor care îi copleșesc la un moment dat. Fie că recunoașteți, fie că nu recunoașteți, atunci când îmbrățișezi o fată, chiar și pentru prima dată, și-o săruți, îi simți nu doar dulceața buzelor, ci și căldura și vibrațiile trupului și vrei mai mult. Îi vrei sânii, dorești s-o vezi goală și apoi să faci amor cu ea.

În cartea noastră este vorba despre trei iubiri. În momente diferite ale vieții, în locuri diferite, trei fete neasemuit de frumoase – cine se dă în vânt după fete urâte! – se îndrăgostesc de același băiat, acesta căutându-și iubirea vieții, o himeră. Iubirile sunt împărțite și se ajunge la amor, necondiționat. La un moment dat, fiecare se sfârșește brusc, dar fără scene dramatice, fără urmări tragice, am spune chiar dimpotrivă. Fiecare își urmează drumul propriului destin, se realizează sub toate aspectele. Viața însă le rezervă și surprize. Plăcute.

Povestirile despre cele trei iubiri pot să placă cititorului sau nu. Noi suntem optimiști, deoarece fiecare a avut în viață asemenea experiențe. Oricum, mulțumim sincer tuturor celor care vor citi cartea.

Cititorul care crede că va găsi în cartea noastră pornografie, de care sunt pline televiziunile, zia-

rele, filmele comerciale aduse cu toptanul din lumea civilizată cică, vipuri care se dezbracă în direct la televizor, sex animalic ca în filmele porno de pe calculator și nu mai știm ce fantezii erotice, s-o lase jos din mână și să mă înjure că nu sunt om al „vremurilor noi”. Nu sunt.

Terminasem cartea de scris și am găsit, într-un cotidian de mare tiraj, un articol despre *swing* – *Ce este swingul?*. Cunoșteam sensurile din dicționar ale cuvântului „lovitură la box”, „numele unui dans modern cu ritm și mișcări rapide”, nu știam însă că înseamnă „sex în grup”. O tânără acceptă propunerea iubitului de a merge într-un club specializat: „Așa că s-a decis să-i facă iubitului un cadou – o noapte în unicul club de swingeri din București. În prima seară a fost timidă, reținută și tăcută. Totul în jur o inhiba: cum se atingeau fetele cu bărbații lor lângă ele, cum se

sărutau toți patru în văzul lumii și apoi, după miezul nopții, cum se luau cu toții de mână, urcau scările dezbrăcați, se așezau în paturi sau pe scaune speciale, după draperii sau direct pe hol și, pur și simplu... făceam cu toții sex unii lângă alții, transpirați, parfumați, țipând, gemând, fără rețineri, fără rușine, oameni de 60 de ani lângă tineri de 25. După câteva nopți, ajunsese și Alexandra ca ei. Acum e profesionistă” (*Jurnalul național*, vineri 1 februarie 2013, p. 12).

Asta este dragoste? Iubire? Animalică, da. Or, omul este animal, dar rațional.

La animale, se cheamă *rut* și se face fără rețineri, fără rușine, nechezând, mugind, lătrând etc. în văzul tuturor.

Oare toți marii scriitori și gânditori ai lumii care ne-au lăsat numeroase aforisme despre dragoste or fi fost proști? Redăm doar câte-

va:

„Dragostea este singurul joc de doi în care amândoi pot să câștige” (Marcel Proust);

„Dragostea este spațiul și timpul măsurate cu inima” (Marcel Proust);

„Iubirea mișcă soarele și celelalte stele” (Dante);

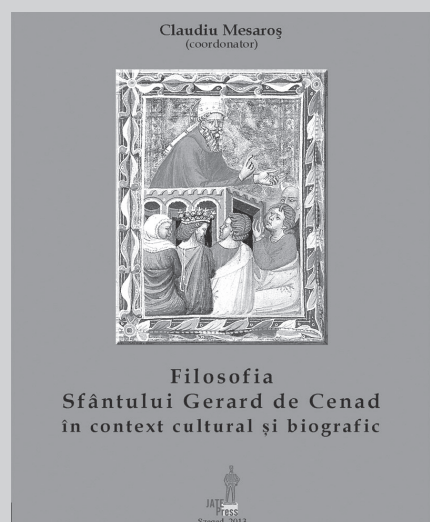
„Nu iubești o femeie că e frumoasă, ea este frumoasă pentru că o iubești” (Liviu Rebreanu);

„Ce e dragostea? Nevoia de a ieși din tine însuși?” (Charles Baudelaire).

Încheiem cu *Cântarea Cântărilor*, cunoscută și sub denumirea de *Cântarea lui Solomon*, iar în latină *Canticum Canticorum*; interpretată literal, *Cântarea Cântărilor* este un poem de dragoste între Solomon și Sulamita, fiind cântate iubirea fizică dintre cei doi, frumusețea creației divine și bucuria de a trăi. În doi, nu în turmă.

■ **Filosofia Sfântului Gerard de Cenad în context cultural și biografic**, JATE Press, Szeged, 2013. Un volum colectiv, coordonat de Claudiu Mesaroș, care cuprinde contribuțiile a 15 cercetători despre viața și opera unui sfânt catolic mai puțin cunoscut, Gerard de Cenad. Autorii au participat anul trecut, pe data de 23 mai, la Simpozionul „Opera Sfântului Gerard de Cenad în context cultural și biografic”, organizat de Centrul de Cercetare în Istoriografia Filosofică și Filosofia Imaginarului a Universității de Vest din Timișoara, eveniment sprijinit de Episcopia Romano-Catolică din Timișoara, respectiv de Excelența Sa Martin Roos, Episcop diecezan, gazda simpozionului, despre care aflăm, din Introducerea coordonatorului volumului, că „este succesorul direct, la scaunul diecezan din Timișoara, al Sfântului Gerard”. Tot în Introducere, Claudiu Mesaroș scrie despre importanța studierii operei Sfântului Gerard: „Opera Sfântului Gerard de Cenad reprezintă fără îndoială un obiect de cercetare prioritar și valoros pentru cultura românească. În

calitate de prim episcop creștin de rit latin al Banatului, Gerard a fost un cărturar de primă importanță în istoria culturală Central-Europeană. (...) a contribuit decisiv la încreștinarea locuitorilor Banatului prin asumarea unei activități misionare extrem de dificile; a înființat la cenad o școală, prima atestată de pe teritoriul actual al României, probabil dotată cu o bibliotecă, cum era practica benedictină; a scris, în jurul anilor 1030-1040, primul text cunoscut pe teritoriul actualei României, tratatul teologico-filosofic *Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad Isingrimum Liberalem*, păstrat actualmente la München (...). Volumul cuprinde trei secțiuni: I – *Izvoare bio-bibliografice*; II – *Filosofia Sfântului Gerard de Cenad*; III – *Gerard de Cenad în istoria veche și recentă*. Iată câteva titluri ale contribuțiilor din acest volum: „Izvoare istorice cu privire la Vita Gerardi” – Martin Roos; „Viața Sfântului Gerard, de la legendă la adevăr” – Ștefan Grosu; „*Deliberatio supra hymnum trium puerorum*, un text filosofic” – Claudiu Mesaroș; „Aspecte al teologiei spiritu-

ale în concepția Sfântului Gerard de Cenad” – Adriana Mihaela Macsut; „*Legenda Sancti Gerhardi episcopi și Deliberatio supra hymnum trium puerorum*: două izvoare fundamentale pentru istoria banatului în prima jumătate a secolului al XI-lea”... Volumul *Filosofia Sfântului Gerard de Cenad în context cultural și biografic* a apărut cu sprijinul financiar al Episcopiei Romano-Catolice din Timișoara, al Sindicatului Universitas Timisensis și al Fundației Universitatea de Vest.

(D.H.)

Parfum de Broadway la Teatrul Mignon

Edith NEGULICI

Dedicat Florentinei Ciocănea și echipei spectacolului „Noi doi...cu Leon!”

Povestea de dragoste a celebrilor artiști Carole Bayer Sager și Marvin Hamlisch a făcut înconjurul lumii. Restul a depins doar de Neil Simon (dramaturg și scenarist american, laureat al Premiilor Tony, Emmy, Pulitzer, Golden Globe) și de bunăvoința Florentinei Ciocănea, directoarea Teatrul Mignon, căreia îi mulțumesc pentru că a oferit o șansă actorilor (Letiția Vlădescu, Marius Călugărița) și muzicianului Mihai Prejban (sound design) în spectacolul „Noi doi...cu Leon” regizat de Laura Maria Vlădoiu. Dacă adăugăm și creația Wilhelminei Arz, așteptările publicului dornic de senzațional cresc.

La Teatrul Mignon într-un spațiu intim, elegant, care promite întâlnirea teatrului cu spectatorul, artiștii nu numai că n-au dezamăgit așteptările, ci s-au întrecut pe sine evoluând în această spumoasă comedie contemporană creată din situații imprevizibile, care punctează un subiect universal - dragostea, folosind, totodată, un limbaj universal - muzica.

Pe parcursul derulării evenimentelor, povestea ajunge să fie comprimată în versurile melodiilor, care crează scene și recitaluri actoricești admirabile.

Mizanscena spectacolului se concentrează pe dezvoltarea și aprofundarea relației conflictuale a celor doi artiști (el compozitor, ea textieră) aflați pe punctul lansării unui album și ale căror voci interioare se vor armoniza într-un happy end!

Datorită faptului că spectacolul este 90% teatru și 10% muzica, regia aduce în prim plan intimitatea procesului de creație și exploatează comicul de situații, produs de întâlnirea a doua personalități artistice diferite: Vernon Gersh (Marius Călugărița) un tip calm, cu capul pe umeri și excentrica, exploziva So-

nia Walsk (Letiția Vlădescu) care-i zdruncină lumea și îi oferă o inepuizabilă sursă de inspirație: relația lor comică, neconvențională care riscă să devină „un ménage à trois” din cauza intervențiilor lui Leon!

Farmecul prezenței scenice a actorilor, replicile pline de haz, nervul și interpretarea muzicală impecabilă a Letiției Vlădescu, costumele spectaculoase, adevărate opere de artă semnate Wilhelmina Arz, muzica live – creată de Mihai Prejban, care susține și amplifică emoția în momentele cheie, cresc pulsul atmosferei spectacolului de calitate și fac deliciul spectatorilor.

Vă invit la „Noi doi ...cu Leon” un spectacol ca o declarație de dragoste pentru teatru, făcută cu stil și talent de Letiția Vlădescu și Marius Călugărița pe scena teatrului Mignon <https://www.facebook.com/TeatrulMignon>.

NOI DOI... CU LEON

De Neil Simon; Traducerea și adaptarea: Edith Negulici

PREMIERĂ

Regia: LAURA-MARIA VLĂDOIU

Cu: LETIȚIA VLĂDESCU, MARIUS CĂLUGĂRIȚA

MIHAI PREJBAN

Scenografia: Ruxandra Manolovici; Muzica și sound design: Mihai Prejban

Light Design: Alin Lobodă

Costume: Wilhelmina Arz

Monografia satului Meseșenii de Sus

Artemiu VANCA

Mă leagă de Meseșenii de Sus o amintire veche. În 1949, eram elev la școala elementară din Zalău și am fost în vizită la fiul preotului din acest sat, coleg cu mine. Pe atunci, satul se numea Cățălul Românesc. Am și o amintire mai recentă: în 2008, am vizitat Muzeul Satului din localitate și am cunoscut-o pe doamna Floare Țurcaș. În acel an, în Bănișor, satul meu natal, exista, înființată cu cinci ani în urmă, Asociația Fiii Satului Bănișor și eram preocupați de înființarea și a unui muzeu sătesc, după modelul celui din Meseșenii de Sus. Am discutat cu doamna Țurcaș despre muzeu și despre asociație. Urmarea: în 2009, a luat naștere Asociația Fiii Satului Meseșenii de Sus. Din păcate, în Bănișor, nu s-a înființat un muzeu al satului nici până în ziua de azi.

Sub auspiciile „Asociației Fii Satului Meseșenii de Sus”, a apărut, în 2013, monografia „Cățălul Românesc. Vatră străbună la poale de Meseș - 1213-2013”, cu prilejul aniversării a 800 de ani de atestare documentară a satului. Autoarele monografiei sunt doamnele: Floare Țurcaș, profesoară și fostă directoare a școlii din sat; Maria Moraru, profesor doctor la Universitatea din Iași; Minerva Ilieș – economistă. E numai un exemplu de cât de benefice pot fi aceste asociații pentru satele lor.

Am fost impresionat de grosimea cărții (575 de pagini, în format academic) și de conținutul ei! Așa cum a fost gândită și realizată, monografia este, în cea mai mare măsură, un document pentru satul Meseșenii de Sus, iar, într-o măsură mai mică, un docu-

ment pentru oricare alt sat sălăjean. Asta pentru că evenimentele istorice locale au fost prezentate în contextul evenimentelor la scară națională și regională, iar tradițiile și obiceiurile din sat și graiul popular local sunt aproape aceleași și în celelalte sate sălăjene, mai ales în cele de la poalele Meseșului.

Documentul în care apare pentru prima oară menționat numele satului este Registrul de la Oradea. La Capitlul Episcopiei Romano Catolice din Oradea, a avut loc, în anul 1213, un proces între Zoloc din satul Cățălul și trei cetățeni din satul Bădăcin. Procesul a fost menționat în registrul amintit. Pentru mine, este interesant și faptul că pristav (crainic, portărel) în acest proces a fost un oarecare Golosa din satul Ban (Ban, Bănișor; între aceste două localități nu se făcea distincție la vremea aceea). Prin urmare, acest document este al doilea, din anul 1213, în care este menționat satul meu natal, după cel pe baza căruia și-a aniversat și Bănișorul, în 2013, 800 de ani de atestare documentară.

Denumirea de Cățăl nu vine de la puilul de câine, ne atrage atenția doamna Maria Moraru, ci de la cuvântul de origine gepidică „kessel”, care înseamnă „cazan”, „căldare”, legat de așezarea satului într-o căldare naturală, la poalele Munților Meseș.

Așa cum se întâmplă cu majoritatea localităților, și Meseșenii de Sus este mult mai vechi decât atestă primul document în care apare citat. Pe teritoriul lui s-au găsit obiecte datând din neolitic, apoi din epocile bronzului și fierului. Abia începând cu Evul Mediu

apar și alte documente. Din ele rezultă că, la 1341, satul făcea parte din domeniul Cetății Valcău, după care a aparținut unui număr mare de proprietari - toți de etnie maghiară, deși satul era românesc -, printre care și lui Ștefan Bathory (1533), devenit, ulterior, principe al Transilvaniei și rege al Poloniei. Cu cât ne apropiem de Epoca Contemporană, documentele sunt tot mai numeroase, unele din ele fiind lăsate de locuitorii ai satului, mai ales de preoți. Există mărturii despre participarea locuitorilor satului la evenimente legate de: Memorandumul de la 1892, Primul Război Mondial, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, al Doilea Război Mondial. Nu lipsesc relațiile din timpul ocupației horțiste (1940-1944) și din timpul perioadei comuniste, de tristă sau mai puțin tristă amintire (1944-1989).

Meseșenii de Sus aparține, din punct de vedere administrativ, de Meseșenii de Jos, denumită în trecut Cățălul Unguresc sau Căță-

lușa.

Din conscripțiile și recensămintele efectuate de-a lungul timpului, vedem cum populația satului a crescut, treptat, de la aproximativ 20 de locuitori în anul 1715, la 1475, în anul 1895. Ea scade în timpul celor două războaie, apoi crește din nou, atinând un maxim de 1824 locuitori, în anul 1934, urmată de o scădere dramatică în ultimii ani ai comunismului, dar mai ales după Revoluție, ajungând la 845 de locuitori, în anul 2011.

Un capitol mai rar întâlnit în monografiile satelor noastre este cel referitor la sistemul denominativ (onomastica) din sat, întocmit pe baza conscripției din anul 2004, completată, până în anul 1957, cu date din diferite surse. Concluziile acestui capitol sunt foarte interesante. Menționez doar una dintre ele: au dăinuit familiile din nucleul inițial al satului și au dispărut cele venite mai târziu.

Locuitorii satului s-au ocupat, de-a lungul timpului, cu cultura plantelor și creșterea animalelor. Principalele plante cultivate au fost: grâul, porumbul, cânepa, pomii fructiferi și vița de vie, iar animalele erau cornutele mari, porcinele, ovinele și albinele. La aceste îndeletniciri agricole s-au adăugat unele meșteșugărești: prelucrarea cânepii și a lânii, confecționarea de îmbrăcăminte, dulgheria și tâmplăria, croitoria, cocăria, cizmăria, fierăria.

În 1952, s-a înființat în sat Gospodăria Agricolă Colectivă. Deși n-a fost primită cu brațele deschise, deși a provocat și numeroase traume, comasarea terenurilor agricole, mecanizarea lucrărilor, introducerea metodelor științifice de lucrare a pământu-

lui, de cultivare a pomilor, a viței de vie și de creștere a animalelor, a făcut ca producția și productivitatea să crească foarte mult. După Revoluție, când proprietatea agricolă s-a fărâmițat din nou, numărul locuitorilor satului a scăzut, ponderea persoanelor în vârstă a crescut, iar majoritatea proprietărilor de pământ n-au mai avut la îndemână mijloace mecanice de lucru, atât producția cât și productivitatea s-au dus pe râpă.

În conscripția Clein, de la 1733, este menționată, pentru prima oară, biserica din sat și este precizat numele preotului Filip. Cu siguranță, în sat au existat biserici și preoți și înainte de această dată. Până la 1700, oamenii din sat și preoții lor au fost ortodocși, iar după această dată, până în 1948, uniți. În 1948, s-a revenit la ortodoxism. Între 1875-1974, preoții care s-au perindat în sat au întreținut un „Memorial”, un registru în care au consemnat evenimente legate de sat și biserică, un adevărat letopisete. Este un document extraordinar, foarte prețios, care le-a facilitat autoarelor monografiei scrierea istoriei acestei perioade, iar nouă ne dă posibilitatea să vedem cum a evoluat limba română și scrierea în limba română, din această parte de țară, în decurs de un secol.

Preotul care a început Memorialul a fost Simeon Bocșa (1875-1894), protopop și arhidiacon emerit, decorat de autoritățile austriece cu „Crucea cu Cunună de Aur”. Primul lui înscris începe astfel: *O, bune Lectore! Dacă vei citi și lectura paginile acestui Memorial, vei întâlni descrieri amănunțite referitoare la strădania preoților, a Consiliului Parohial, a oamenilor de rând, chiar a parohiilor învecinate pentru*

binele „Sfintei noastre Biserici, Sfintei Religiuni și dulceni națiuni.”

Lui Simeon Bocșa îi succede Grațian Flonta (1894-1936), protopop și „arhidiacon onorariu”, decorat, în 1930, de Statul Român cu „Ordinul Coroana României în grad de ofițer”. El a scris și o primă monografie a satului și a fost, timp de mai mulți ani, președintele Despărțământului Crasna al ASTRA.

Ceilalți preoți care au scris în Memorial, au fost: Iosif Bilațiu (1936-1942), Ștefan Șuta (1942-1957), Ion Gâlgău (!957-1958), Rusu Petru (1958-1966), Pamfil Vlaicu (1966-1970) și Ioan Ardelean (1971-1976).

În anul 2011, tot sub auspiciile „Asociației Fiii Satului Meseșenii de Sus”, s-a tipărit Memorialul cu titlul „Memorialul Bisericescu. Cățulul Românesc – 1875-1974”. Alături de textul tipărit, apar, scanate, textele olografe ale autorilor. Este un document cu totul și cu totul deosebit!

În depozitul de carte veche bisericească din Zalău, se păstrează 15 cărți care au aparținut bisericii din Meseșenii de Sus. Pe fiecare există însemnări de mână - mărturii din trecut - interesante și prețioase.

Nu se cunoaște data înființării primei școli din sat. E de presupus că și în Cățulul Românesc, ca și în alte sate din Sălaj, a existat, cu mult înainte de-a fi confirmată oficial, o formă de învățământ pe lângă biserica din sat, unde copiii învățau să scrie și să citească, iar dascăli erau diacul sau preotul din sat și că ea s-a dezvoltat mult în anii în care vicar greco-catolic la Șimleu a fost Alexandru Sterca Șuluțiu (1836-1850).

continuare în pagina 48

Vocea Transilvaniei®

adevărul

Ștefan Goanță și Sălajul

2. Gâlgău: 1962

Zalău: februarie 1963 – august 1964

Irina GOANȚĂ, Silvia SUMLAS

În 19 decembrie 1962, Ștefan Goanță consemnează fără niciun echivoc: *Formația de teatru a Căminului Cultural din Gâlgău a câștigat premiul I la cel de-al III-lea festival Caragiale – acordându-i-se titlul de laureată*. Pentru locuitorii din Gâlgău, participarea la etapa cea mai înaltă a acestui festival național a fost un eveniment uluitor, iar „Domnul Goanță” - zeul lor protector, înțeleghător, dar și aspru când era nevoie. Mult timp după aceea, ori de câte ori trecea prin Gâlgău, „artiștii” laureați erau bucuroși să-l întâlnească și să mai discute despre spectacolul „acela” și despre întâmplările iscate în jurul lui. „Domnul Goanță” îi asculta surâzător și era vădit mulțumit că a reușit să-i fericească pe niște țărani care atunci au călătorit pentru întâia oară cu trenul și au fost găzduiți la un hotel. De fapt, succesul obținut la Festivalul biennial de teatru „I.L. Caragiale” l-a impus pe Ștefan Goanță în ochii „mai-marilor” zilei, dar nu l-a captivat în așa măsură, încât să-l sustragă frământărilor ce-i stăpâneau de atâta vreme ființa. Nicio clipă nu l-a părăsit gândul reîntoarcerii în București, la cursurile pe care credea că le abandonase numai temporar. După nenumăratele încercări de a-i determina pe cei de la Universitate să revină asupra exmatriculării, primind de fiecare dată răspunsul că nu poate fi reînmatriculat, a renunțat și s-a obișnuit cu ideea că va rămâne toată viața pe meleagurile acestea, cum s-a și întâmplat.

Aici, la Gâlgău, a învățat să prețuiască binefacerile singurătății, în relațiile pașnice cu oamenii simpli din jur și într-o liniște propice preocupărilor lui spirituale. Era perceput ca o ființă excepțională, prin eleganță, forță intelectuală, seninătate, vorbele de duh, împletite cu recitări din Eminescu, Arghezi, Coșbuc, Esenin, Nichifor Crainic (știut încă din copilărie din revista „Gândirea” intrată în casa lor prin abonament) și mulți alții. Mi-a mărturisit peste ani că oamenii din Gâlgău l-au asimilat ca pe unul de-al lor. Au încercat să-l determine să nu plece din Gâlgău, să rămână pentru totdeauna acolo, fiind hotărâți să-i construiască o locuință. Vorbea cu mult haz despre „gazdele” lui: „Lelea Anică a bătrânului Druhora m-a întrebat într-o zi dacă nu vreau să mănânc pătură. Am privit-o încurcat și până s-o întreb cum să mănânc *pătura*, ea mi-a și explicat despre ce este

Foto 1. Scenă din „Omul care a văzut moartea” de V. Eftimiu. Ștefan Goanță, în prim plan

vorba – foaia de tăieței coaptă pe plită”. Altă familie, din vecini, a plecat pe șantier și l-a lăsat „gazdă de casă”. Reda mereu cuvintele stăpânei casei care purta tot numele Anica. „Domnișor, vinul e-n butoi, horinca în damigene, iar porcul - în pod”. Îi plăcea să stea ore în șir de vorbă cu bătrânii satului, din gura cărora auzea adevărate nestemate folclorice. În zilele lui bune, murmura melodiile unor doine și deseori spunea: „Ascultă, ce minunăție: *Fie jocu'n vârful de spin, / Fetele și-acolo vin, sau Du-te, dor, și vino, dor, / Fi-o-ai veșnic călător / De la soare la izvor, / Să te fac trimițător / De la izvoraș la nor, / Să-mi duci focu' tuturor. / Să-l lași la mândra-n ocol / Să ostenească de dor...*, sau *Maică, maică, de știa, / Șoim de codru mă făceai, sau Zi, țigane, numa' zi / Până ceter-a-nfrunzi*. Eheeei, și câte mai sunt?!...” Mergea deseori la Cheturi, admira stâncile în orice anotimp și chestiona localnicii mai vârstnici în legătură cu apariția acestor miracole ale naturii. Atunci a descoperit legenda „Fata Cătani”, pe care a auzit-o în mai multe variante de la Ioan Prodan (60 de ani), de la Anisia Ungurușan (59 de ani), de la Anastasia Pinte (55 de ani), după care a realizat scenariul inclus în volumul „Memoria Sălajului”, ediția a II-a.

Într-un timp foarte scurt, activitatea didactică a profesorului suplinitor Ștefan Goanță a stârnit interesul inspectoarei de specialitate, profesoara Viorica Oțelia, care a început să organizeze aici cercurile pedagogice la limba și literatura română. Puțini dascăli

am întâlnit din vremea aceea. *De-abia așteptam să mergem la Școala din Gâlgău să asistăm la lecțiile lui Goanță. Impunea și prin figura lui distinsă de intelectual, prin vocea profundă, teatrală. Când intra, imediat se făcea o tăcere deplină și toți aveam îndreptate privilegii spre el ca niște elevi cumiși și ascultători. Nici nu ne dădeam seama cum trecea timpul și parcă rămâneam în așteptare. Și acum îmi amintesc de lecturile-model pe care le făcea. Și cât îi plăcea doamnei Oțelia să facă analiza lecției!*, îmi relata parcă transportată profesoara suplinitoare de atunci, R. Sână. Spre deosebire de fuga contemporană după titularizări, atunci era mare fluctuația cadrelor în învățământ, prea puțini profesori și învățători erau titulari. Știu și eu că lecțiile de *Limba română* și de *Istoria României* au devenit punctul nostru de atracție, deoarece profesorul nostru ne preda cu multă dăruire, era înzestrat cu har de evocator. Îmi vine în minte lecția de istorie cu tema „Lupta lui Mircea cel Bătrân cu Baiazid”, în predarea căreia a îmbinat „povestea” cu versurile din *Scrisoarea III* a lui Eminescu. Vocea profesorului ne-a acaparat în totalitate, era când liniștită, când venea ca o furtună și deodată s-a stins. Într-o liniște deplină, parcă hipnotizat, un coleg s-a ridicat și, cu strigăte de incitare la luptă, a pornit prin clasă, provocând un moment de uimire, și ilar în același timp. O fostă elevă din anii aceia și interpretează în spectacolul premiat mărturisirea, la o întâlnire ocazională de sărbătoarea satului Gâlgău, că *orele cu domnul Goanță treceau foarte repede. Zilnic descopeream câte ceva nou, neexploatat, fiindcă dumnealui nu făcea cu noi numai subiectul și predicatul, ci ne purta prin literatură, teatru, muzică, pictură. După lecții, ne furișam printre tușișurile de pe malul Văii Almașului să-l vedem la pescuit și ne întreceam în a-i găsi momeala potrivită. Cu dumnealui am făcut școală adevărată, căci era un profesor adevărat.* (O. Șimișnean)

Cu toată împotrivirea, Ștefan Goanță a plecat din Gâlgău înainte de încheierea anului școlar 1962-1963. Solicitățile adresate Universității „C.I. Parhon” din București pentru a fi reînmatriculat la Facultatea de Filologie nu primesc niciun răspuns; tatăl rămâne departe de casă, familia risipită printre străini, în cele mai neînsemnate localități, iar casa bunicilor este naționalizată, primind destinația de sediu pentru G.A.C. Fiind în această situație, nu se poate opune hotărârii „mai-marilor” vremii și acceptă plecarea la Zalău, Silvia rămânând în Gâlgău până la sfârșitul anului școlar. *Fratele meu a fost apoi chemat la Zalău pentru a lucra acolo la Cultură - și s-a înhamat din nou la treabă, de acum să ducă în spate tot raionul. Muncea mult, alerga pe drumuri din sat în sat, din târg în târg,*

Foto 2. 1963 – Echipa de teatru a Casei Raionale de Cultură din Zalău, de la dreapta la stânga, jos, Ștefan Goanță, Viorica Oțelia

pentru a descoperi tot ce ar fi fost benefic pentru ridicarea Zalăului din punct de vedere cultural. Prețuia folclorul cu tot ceea ce-i aparținea, voia să dovedească faptul că fiecare ținut avea specificul său, deloc inferior altor zone. Avea o putere de muncă nemaipomenită. (Silvia Sumlas)

Devine, așadar, „metodist-instructor” la Casa Raională de Cultură din Zalău unde va rămâne până în toamna anului 1964. La Zalău, i se oferă ca spațiu de locuit o cabină de actori de la Casa de Cultură. Mai important pentru Ștefan Goanță este faptul că i se creează minimele condiții pentru desfășurarea activității teatrale, pasiunea lui de o viață. Înainte de toate îndatoririle ce-i reveneau în calitatea ce o avea de metodist, dorește să înnoade oarecum firul întrerupt în 1959, când a înființat o formație de teatru studențesc la Facultatea de Filologie din București hotărât să pună în scenă piesa lui Victor Eftimiu, *Omul care a văzut moartea*. La repetițiile de atunci, regizorul se amuza și el și ne încuraja: «Este foarte bine. Așa rămâne», mărturisește dramaturgul de astăzi, Doru Moțoc. Ștefi își rezervase sieși rolul *Vagabondului*. *Partitura era generoasă, dar dificilă, pentru că personajul trebuia să joace identități diferite, în funcție de schimbările de situație. Dar Ștefi îl ghicise și îl interpreta cu brio. Îl urmăream toți cu admirație, continuă dramaturgul. Probabil asistența actorului George Constantin la repetiția finală și felicitările acestuia pentru regie, însoțite de promisiunea că va veni la premieră (care n-a mai avut loc din pricina exmatriculării „regizorului” din facultate), l-au ambiționat, astfel că, ajuns la Zalău, reia ideea din studenție și regizează *Omul care a văzut moartea* de Victor Eftimiu, în care interpretează același rol, al *Vagabondului* (Foto 1). Repetițiile se țin lanț, seară de seară; reușește să realizeze și decorurile și, după premieră, echipa întreprinde un adevărat turneu în județ, în*

comunele mai mari și în orașe (Foto 2). Sunt zile și nopți minunate, după propria-i mărturisire, alături de prieteni fermecători: Viorica Oțelia, Eugeniu Bulgea, Gheorghe Decanovici, Andrei Babylon, Müller Rudolf, Constantin Cobârzan. *Și-a pus în aplicare o altă mai veche pasiune – teatrul. Pe lângă producțiile lui literare, a pus în scenă o piesă de teatru pe cât de ambițioasă, pe atât de pretențioasă, „Omul care a văzut moartea” de Victor Eftimiu. Cu ce actori?! N-avea actori, erau oameni îndrăgostiți de teatru (le-ar fi stat mai bine spectatori), iar eu jucam rolul... Doamne, ce mândră mai eram! Mergeam din Meseșeni de mai multe ori pe săptămână cu autobuzul la Zalău, pe orice fel de vreme, la repetiții. Cânta sufletul în mine când reușeam să plac și atunci fratele meu se uita cu ochii calzi și-mi zicea: „Binișor, știi tu ce trebuie să faci!” (S. S.)*

În această scurtă perioadă zălăuană, în fișa lui de lucru, se afla și cercetarea folclorului din perimetrul raionului. Umbla din sat în sat ca să descopere și să culegă cele mai valoroase piese pentru soliștii vocali ai ansamblului folcloric al Casei de Cultură (Foto 3). Chiar îi plăcea munca de culegere a folclorului, fiindcă învățase în facultate cu profesorul Mihai Pop, originar din Maramureș. Avea fișă pentru fiecare informator. Îl interesa promovarea talentelor în domeniul interpretării folclorului vocal, descoperirea rapsozilor și, cel puțin în aceeași măsură, transpunerea scenică a obiceiurilor populare, a unor momente esențiale din viața omului; nunta, bunăoară. Organizează, regizează și prezintă spectacolele folclorice ale Casei de Cultură.

Lui însuși îi plăcea să cânte, vocal sau instrumental. Începea deseori strunele unei viori sau mângâia coardele unei chitare, în timp ce vocea lui caldă, baritonală îngâna o melodie numai de el cunoscută, ale cărei cuvinte spuneau povestea lui Billy Boy, copilul african atras de mirajul artei: *„Billy Boy a fost un negru ce-a trăit / Billy Boy a fost, dar a murit... / De mic cutreiera pădurile / Se lua la-ntrecere cu umbrele / Iar noaptea când ședea sub stelele cerești / Papagalii îi spuneau povești... / Nu-s artist de cinema / Însă pentru o para / Am venit din satul african / De un an ...”*, dar vraja sentimentalismului era destrămată pe neașteptate prin adăugarea versurilor lui ironice: *Povestea lui Billy Boy / S-o dăm la gazeta de perete / Că-i negru și strălucitor / Ca o pereche de ghete*. Ștefan Goanță era și solistul corului dirijat de profesorul Ștefan Bodiș, un împătimit și el de muzică, vocală și instrumentală, nelipsit, serile, de la Casa de Cultură (Foto 4). Profesoara Viorica Oțelia parcă era vrăjită de replica actorului și de vocea solistului, ea însăși devenind interpretă în piesa *Omul care a văzut moartea*.

Foto 3 – Zalău, Casa de Cultură, Ștefan Goanță, al doilea din stânga

România parcurgea o perioadă foarte agitată, cruntă, perioada Dej, în care mulți oameni au murit în închisori, alții erau terorizați, deportați, mulți intelectuali întemnițați. Într-unul din „loturile” de la sfârșitul anului 1959 a fost luat cu forța și pe nedrept și Dumitru Goanță. N-a intrat în jocul celor care aveau misiunea să pregătească eliberarea deținuților politici prin angajamente de acceptare a condițiilor de colaborare. *Noi urmăream totul, mai ales eu, mi-a mărturisit Ștefan, am fost cu mama la o închipuire de proces, apoi n-am mai știut nimic. S-a dat decret de grațiere a politicilor, în 1960, dar n-a intrat printre cei eliberați, nefiind delator. În 1962, știam de grațierea lui Radu Gyr și a lui Nichifor Crainic. Am aflat apoi de alte decrete, în 1963 și în 1964 pentru cei care aveau ca motiv de condamnare „uneltirea contra ordinii sociale”. Tatăl meu a fost eliberat la sfârșitul anului 1964, printr-un decret de grațiere a ultimilor deținuți politici din România.* După revenirea acasă, Dumitru Goanță părea destul de schimbat, n-a relatat din anii de detenție decât faptul că a împărțit celula cu profesori universitari, a învățat limba franceză de la ei, fiind în stare să recite integral, în franceză, *Moartea lupului* de Alfred de Vigny (*La mort du loup*), o adevărată lecție despre acceptarea demnă a durerii și a morții. Chiar dacă procesul de colectivizare a bulversat întreaga societate românească, acum, după ce dispărea Gheorghe Gheorghiu-Dej, parcă lumea se trezește, dă semne de învioreare, se scutură de inerție, speranțele sunt mari, dar totul este o mare înșelăciune. În aceste momente de aparentă acalmie, și Ștefan Goanță înclină să creadă că societatea românească evoluează înspre vremuri mai bune, dar nu trece mult timp și i se cere să facă lucruri care îi repugnau: cursuri pentru instructori de formații artistice, activitate de teren în raion de pe poziții partinice, chiar înscrierea în partid. Toți au fost la spec-

tacolul cu piesa *Omul care a văzut moartea* și au auzit monologul ce precedă ieșirea din scenă a personajului când, la întrebarea celorlalți: *Cine ești, domnule?*, vine răspunsul: *Sunt omul care a văzut moartea. Și am cunoscut prețul vieții. Voi nu știți ce frumoasă e viața. O otrăviți cu prejudecăți. Cu ambiții neroade. Vă pârați unii pe alții și vă făuriți singuri chilii de temniță. Am vrut să vă aduc ceva din vântul depărtărilor: descătușarea! Nu m-ați înțeles. Lăsați-mă să plec. Mă cheamă viața, libertatea!*, dar n-au înțeles nimic. Diferendul apărut între el și „mai-marii” vremii a făcut imposibilă continuarea activității la Casa de Cultură și s-a soldat cu hotărârea lui Ștefan Goanță de a pleca din Zalău: *Plec în învățământ. Trimiteti-mă unde este mai greu.* De la Secția de Învățământ a raionului Zalău, i s-a dat „pașaport” – spunea ironic, pentru Cizer.

Foto 4. Corul Casei Raionale de Cultură – Zalău, dirijor, prof. Ștefan Bodiș, solist Ștefan Goanță

Monografia satului Meseșenii de Sus

urmare din pagina 44

Prima școală, din pământ, a fost construită în 1856. În 1883 s-a construit o alta, de piatră.

Învățământul primar de atunci era organizat în două trepte: copiii între 6 și 12 ani frecventau 6 clase, după care, timp de trei ani, până la 15 ani, urmau școala de repetiție, mergând la școală odată sau de două ori pe săptămână. După 1918, s-a trecut la învățământul de șapte ani. În 1953 se dă în folosință un local nou pentru școală în care va funcționa ciclul II (clasele V-VII), înființat atunci. El avea doar două săli de clasă și i se vor mai adăuga două, în 1964, an în care vechea școală devine cămin cultural. În 1976, se dă în folosință actualul local al școlii, cu două niveluri și opt săli de clasă. Încă din 1964 s-a trecut la învățământul cu opt clase.

În 1976, în sat s-a înființat Cenaclul poezilor țărani „Cuib de daci”, un eveniment fără precedent în satele sălăjene, iar, în 2009, așa cum am mai spus, „Asociația Fiii Satului Meseșenii de

Sus”, care, începând de la înființare și până azi, redactează, an de an, publicația „Cățulul Românesc 800”. Doamna profesoară Floare Țurcaș a fost cea care a avut inițiativa înființării Asociației, a fost prima ei președintă, calitate pe care o deține și azi. De numele dumneai sunt legate numeroase inițiative culturale din sat și tot dumneai este autoarea a nouă capitolele întregi și al unuia parțial, din monografie.

Tradițiile și obiceiurile din sat sunt prezentate pe larg în monografie. Sub titlul „Cununa anului”, doamna Minerva Ilieș trece în revistă obiceiurile de peste an ale cășalanilor, legate de posturi, sărbători religioase, habă (șezătoare), danț (horă), seceriș, naștere, nuntă, moarte și reproduce numeroase creații folclorice ale oamenilor din sat, sau dintre cele care circulau în județ, legate de aceste obiceiuri.

Pentru conservarea vechiului grai local, în monografie a fost inclus un „Index alfabetic al regionalismelor specifice graiului local din Cățulul Românesc”, cuprin-

zând aproximativ 500 de cuvinte.

Un capitol amplu din monografie conține 40 de biografii ale oamenilor de seamă ai satului, morți sau în viață.

Un alt capitol, pe care nu l-am mai întâlnit în alte monografii, se intitulează „Cartea neamurilor”. Sunt prezentați arborii genealogici, extrem de ramificați, a cinci familii din sat, însoțiți de numeroase explicații. Întocmirea lor a presupus o muncă extrem de laborioasă, la care s-a înhamat și-a dus-o la bun sfârșit doamna Floare Țurcaș.

Monografia se termină cu un capitol de anexe în care este inclusă și bibliografia generală, foarte bogată, consultată pentru întocmirea lucrării, care se adaugă bibliografiei menționată la sfârșitul fiecărui capitol.

În final, nu am decât cuvinte de apreciere pentru această lucrare și pentru autoarele ei. Ea poate servi celor interesați de localitatea Meseșenii de Sus, dar și de model și material bibliografic, tuturor sălăjenilor care vor dori să scrie o monografie.

Peripatetisme

Ioan F. POP

Răul și libertatea – două aparente antinomii fără care nici binele nu ar mai avea nici un sens. Binele e posibil doar dacă preferăm să îl alegem tocmai pe temeiul libertății de a putea alege oricând răul. De unde a învățat omul să fie rău? Conștiința de sine stă la originea răului. Faptul că omul știe că este, dar nu știe pentru ce este. Revolta lui împotriva acestei neputințe originare îmbracă toate formele de rău. Dacă omul nu are nici un sens, nici binele nu poate avea niciunul. Iar libertatea este doar iluzia de a căuta sensuri acolo unde nu există. Pentru a fi bun, liber, omul trebuie să devină *natura naturans*. Răul ne-a solicitat atât de mult, încât pentru Bine ne-au rămas întregi doar câteva suspine. (Se pare că, într-o primă încercare, Creatorul l-a cam *ratat* pe om).

Cum poate divinul să-și pretindă măreția de la micimea umană? Omul nu-și poate oferi măreție nici lui însuși – în afară de *măreția* decăderii. Prin om se face cea mai interesantă conexiune între nimic și neant. Prin el se unesc perfect două inexistențe. Este uimitor cât de ușor renunță omul la integralitatea ființei lui, lăsându-se reprezentat doar de unele specificități nesemnificative, de ordin profesional, politic, religios etc. Își reprezintă întregul doar prin intermediul unor părți.

Unii atei, în comparație cu falșii credincioși, au meritul de a fi sinceri cu Dumnezeu. În situații de impas, cei care se roagă cu cea mai mare ardoare sînt necredincioșii. Dacă mîntuirea s-ar putea cerși, lumea ar locui pe poduri. Religiile (cu diferența minim-necesară dintre religie și religiozitate) vor rezista doar atîta timp cît vor putea întreține un infantilism manifest, atîta vreme cît omul se va mai putea *copilări* cu divinitatea.

Moartea rămîne singurul *merit* pentru faptul că am existat. Ea singură mai anunță sfîrșitul eului ca lume. Viața este tot ceea ce putem gîndi despre ea. Orice trăire vine în urma gîndirii. *Dubito...* Gîndirea morții este maximul oricărei gîndiri. Ea gîndește chiar din neputința propriei limite, pe măsură ce se anulează. „Să mori de rîs și să rîzi de faptul că mori” (G. Bataille).

Profesia noastră ar trebui să fie doar aceea de administratori ai propriului destin. Sau de rentieri ai miracolului existenței. Oricît de mult sau de puțin am face în viață, noi facem întotdeauna doar ceea ce *trebuie*. Fiecare este maximul posibilului

său, chiar dacă pare că nu este nimic.

Pare incredibil faptul că o coordonată existențială a poporului nostru – fatalismul - a fost rostită premonitoriu de o oaie. Nu se putea găsi un animal mai potrivit pentru a ne citi destinul în stele. Mă întreb, cu oarecare emoție, ce se întîmpla dacă se pune pe astrologie măgarul? Oricum, în cazul *Mioriței* putem vorbi de imperativul vizionar-zootehnic în țarcul căruia ne mișcăm încă. (Evident, nu în sensul *chronos*-ului, ci mai mult în cel al *kairos*-ului, dacă, pe urmele lui L. Blaga, putem vorbi și de un timp mioritic, nu doar de un spațiu).

Faptul că descoperi locuri care există fără să fi știut de existența lor, că oamenii pot trăi la fel și fără prezența ta, că iarba poate crește, soarele răsări și fără privirea ta, că, deși ești *lume*, nici o lume nu are nevoie de tine – te aruncă în cea mai neagră melancolie.

Ajung deseori într-un impas în care, dezabuzat de tot și de toate, încep o carte, apoi o părăsesc nemulțumit. Apoi deschid alta, după care mă întorc alternativ la cealaltă. Vreau cu disperare ca lectura cărților să-mi ofere realitatea, ultima realitate. Rătăcesc printre cărți cu o privire tot mai străină. Sînt un fel de *meontolog* „de serviciu” al propriilor incertitudini. Caut o carte care să mă devoreze definitiv. Sînt autori care, după ce i-ai citit, nu-ți mai dau voie să-i citești pe alții. Îi fac pur și simplu inutili. O carte trebuie să anuleze nu doar cărțile dinainte, ci și lumea în care au fost scrise. Cărțile de popularizare a filosofiei nu fac decît să invite ideile la desfrîu.

Nu există îndeletnicire mai grea decît aceea de a face din oameni... oameni. Mulți par a fi doar răz bunarea neantului care nu a putut să profite de nici o metamorfoză. Unii abuzează cu nerușinare de șansa de a exista. Umplu lumea cu surplusul indigest al prezenței lor. Cuprind totul cu precizia unei molime.

Interferențe, omul și artistul Ioan Sima

Marcela BĂBANAȘ

Ca în fiecare an, în luna februarie, Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău aduce un omagiu memoriei maestrului Ioan Sima, părintele spiritual al secției de artă ce îi poartă numele. În data de 8 februarie se împlinesc 29 de ani de când marele pictor sălăjean s-a întors pentru totdeauna în satul în care a copilărit, Pericei.

Moștenirea artistului Ioan Sima *ne obligă* să păstrăm vie memoria celui care a fost primul mare pictor sălăjean, dar și un intelectual ilustru al comunității. Responsabilitatea lui față de răspândirea valorilor culturale ne-a rămas ca exemplu. Pictorul a donat Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău, lucrări de pictură și grafică, arhiva personală, precum și biblioteca de artă. La scurt timp, această colecție a fost întregită de nepoata pictorului Maria-Margareta Botezatu care a donat Muzeului cea mai mare parte din lucrările moștenite.

În anul 1981, dragostea de pământul natal, de care

Pia Badiu, Marica Botezatu, George Botezatu, Ioan Sima și cumnata maestrului

îl legau cele mai frumoase amintiri, l-a determinat pe pictorul Ioan Sima să înfăptuiască acest gest de mare generozitate, dăruind Sălajului o parte din lucrările sale de artă. Aceste amintiri și gânduri ce îl leagă de spațiul sălăjean au fost exprimate în cuvântarea maestrului, susținută la inaugurarea Galeriei de Artă Ioan Sima: „Sălajul și, în special, meleagurile Periceiului și ale Șimleului Silvaniei reprezintă pentru mine tărâmul fericit al copilăriei și adolescenței, țara primelor visuri, contactul cu un peisaj de o mare frumusețe și poezie care a revenit statornic în lucrările mele. M-am simțit legat întotdeauna de aceste locuri, de oamenii lor, m-am întors întotdeauna cu drag să discut cu ei, să-i pictez. Multe din lucrările mele zugrăvesc acești oameni pe care îi îndrăgesc.

Cadrul natal de pe meleagurile Sălajului constituie

La vernisaj cu ocazia deschiderii Galeriei din Zalău, 9 iulie 1981, Vasile Lucăcel, Ion Irimescu, Pia Badiu, Aurel Ciupe

originea și izvoarele picturii mele, care a crescut și s-a format în decursul anilor prin depuneri de straturi natural native, până la cristalizarea personalității artei mele (...). Am fost atras întotdeauna de latura însoțită a existenței, am căutat să dau artei un rost mai înalt, acela de a bucura pe oameni, de a le dezvălui frumusețile naturii, în peisaj și mai ales în flori. Pictura este însăși credința mea, este pentru mine un elixir dătător de viață. (...) Vreau să dăruiesc oamenilor bucurie, să-i fac să simtă ce am simțit eu în fața motivelor pe care le-am pictat, în fața priveliștilor încântătoare, calme și blânde, care m-au inspirat. Tocmai de aceea am dăruit o parte din lucrările mele pentru înființarea acestei colecții publice, restituind locurilor natale comorile pe care mi le-au dat, astfel ca ele să fie cunoscute și să constituie momente de bucurie pentru iubitorii de frumos”.

Despre pictorul Ioan Sima nu putem vorbi fără a face referire la patrimoniul de artă al muzeului, format din două colecții: cea de artă contemporană și colecția Sima. Aceasta din urmă este o colecție care are ca nucleu opera artistică a pictorului Ioan Sima, completată de numeroase alte obiecte personale, care ne zugrăvesc portretul unui om și artist în același timp.

Despre activitatea artistică și familia pictorului s-a mai vorbit cu ocazia expozițiilor realizate în memoria maestrului, de altfel aceste aspecte sunt cuprinse și în paginile albumului Ioan Sima lansat anul trecut.

Întreaga sa operă, esența și mesajul din spatele lucrărilor nu pot fi deslușite fără a face referire la acele elemente care întregesc colecția și vin în completarea operei, arhiva de documente personale ale artistului, oferindu-ne un portret complet al celui care a fost Ioan Sima.

Această colecție este precum zestrea unei fete din popor, pe care maestrul a lăsat-o moștenire sălăjenilor. În colecție regăsim pe lângă lucrările de artă și acele obiecte de mobilier donate de pictor, cum este

lada de zestre, parcă intenționat lăsată, ca un gest al simplității, al frumuseții și eleganței pe care le regăsim în fiecare obiect personal, în fiecare carte din biblioteca pictorului, precum și în fiecare tablou pictat.

Pășind între obiectele și documentele din arhiva maestrului, descoperim un om simplu, înconjurat de obiecte familiare oricărui dintre noi și care ne trimite cu gândul la un interior țărănesc sau la poezia lui George Coșbuc:

„A-nceput de ieri să cadă
Cîte-un fulg, acum a stat,
Norii s-au mai răzbunat
Spre apus, dar stau grămadă
Peste sat.”

Sunt piese care vor să ne vorbească despre copilăria fiului de preot din Pericei, despre inocența și vibranta sensibilitate a copilului Ioan Sima care, cu tot talentul, cu toată înclinația spre pictură va deveni avocat, după care își va desăvârși educația artistică în ateli-

Ioan Sima, Casă la țară

erul-școală al pictorului Ács Ferenc (1918), la școala profesorului Frohlich (1926) și ulterior la „Academie de la Grande Chaumiere” (1930).

Ca o adevărată școală i-a servit și cercetarea operelor din marile muzee ale Budapestei și Vienei, din Munchen, Veneția, Milano și Paris, iar între anii 1926-1967 va călători foarte mult în Franța, Ungaria, Cehoslovacia, Austria, Italia, Elveția, Franța, Germania și Iugoslavia.

A avut o bogată activitate artistică, expunând foarte mult în țară, la Sala Dalles în București, Cluj, Timișoara, la Muzeul Bruckental din Sibiu, bineînțeles și la Zalău, a participat la expozițiile regionale de artă plastică, la expozițiile organizate cu ocazia aniversării republicii, și nu numai. De altfel a avut o bogată activitate expozițională și în străinătate, participând la expoziții de grup, dar organizând și expoziții personale, dintre acestea menționăm:

- expoziția personală de la Paris organizată la galeria «Ror Volmar», în anul 1969;
- expoziția personală la Miskolc (Ungaria), 1973;
- din 1967 începe seria participărilor anua-

le la expozițiile organizate de «Société des artistes indépendentes», Paris ;

- între anii 1967-1975 va fi prezent la expozițiile „Salonului artiștilor independenți” organizate la Grand Palais;

- în anii 1967, 1969 și 1973, lucrările maestrului au putut fi admirate la expoziția de artă românească contemporană organizată la Tel-Aviv și împreună cu alți pictori clujeni va participa la expozițiile organizate la Titograd;

- în anul 1973 este prezent la expoziția Wako Koei din Osaka și la expoziția de grup din Philadelphia.

Întreaga sa activitate și valoarea operei create a fost recunoscută și apreciată încă din timpul vieții. Din anul 1954 a devenit membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Cluj. La împlinirea vârstei de 65 de ani și 4 decenii de activitate, în 1964, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă și Uniunea Artiștilor Plastici i-au organizat o retrospectivă în sălile Dalles din București, momentul fiind marcat prin acordarea titlului de „Artist Emerit”. Ulterior, în anul 1968, primește Ordinul «Meritul cultural», clasa a II-a, și un an mai târziu medalia «A XXV-a Aniversare a Eliberării Patriei».

În 1973, cu ocazia împlinirii vârstei de 75 de ani i se conferă Ordinul «Meritul cultural» clasa I iar, doi ani mai târziu, în 1975, la Paris, Societatea artiștilor independenți îi conferă calitatea de membru al societății, „*membre sociétaire*”. La împlinirea vârstei de 80 de ani îi este acordat Ordinul «23 August» clasa I și un an mai târziu, 1979, premiul I și titlul de Laureat al Festivalului național „Cântarea României”.

Bineînțeles că toate aceste evenimente din viața maestrului și-au lăsat într-o anumită măsură amprenta în dezvoltarea personalității sale, regăsind între obiectele personale și acele piese care ne transmit un aer burghez: setul de mobilier biedermeier (canapea, fotoliu, scaun, masă, vitrină), porțelan – Herendy și porțelan – nemțesc.

Cu toate acestea, Ioan Sima nu și-a pierdut identitatea, fapt ilustrat prin piesele componente ale colecției, de port popular (șterguri, icoane, căpătieri, țoluri, păretare, ceramică, linguri de lemn) care i-au împodobit pereții locuinței.

Ca un tot unitar, fiecare obiect din colecția Sima ilustrează eleganța și sensibilitatea artistului care s-a format și dezvoltat în atmosfera satului tradi-

Interior, galerie mobilier Biedermeier

țional, Pericei, zugrăvit cel mai bine prin cuvintele pictorului: „Casa părintească de la Pericei, cu atmosfera potolită și duioasă care nu era întreruptă decât de scârțâitul lanțului de la fântână, de dangătul clopotelor și discretul sunet de orgă ce venea de la biserica din apropiere, de zumzetul albinelor din grădina plină de flori – de verbine, crizanteme și mușcate - au contribuit mult la formarea sensibilității și chiar la dezvoltarea personalității mele ca artist”.

O altă parte a colecției este reprezentată de biblioteca maestrului, a cărei valoare nu o putem aprecia doar din punct de vedere material; de remarcat sunt numeroasele cărți scrijelite cu gândurile celor care l-au cunoscut pe Ioan Sima. La fel de interesantă și fascinantă este și corespondența și fondul de fotografie păstrate, în care sunt immortalizate cele mai frumoase și importante evenimente ale vieții celui care a fost Ioan Sima.

O importantă valoare documentară o au și însemnările de pe fotografii, care, de cele mai multe ori, cuprind numele celor fotografiați, data când au fost realizate, unele texte referitoare la ocazia sau motivul pentru care au fost dăruite. Aceste notițe, din spatele imaginii, dezvăluie legătura proprietarilor cu fotografiile respective, reprezentând de cele mai multe ori amintiri de mare valoare. Posesorii nu se despart ușor de ele, fiindcă reprezintă o parte din viața lor, motiv pentru care, cu fiecare ocazie, aducem mulțumiri familiei Botezatu din Șimleu, care în anul 1985 a donat galeriei, în calitate de moștenitori ai maestrului, cea mai mare parte din bunurile moștenite, pentru a completa colecția.

Credem că cele mai îndreptățite, relevante aprecieri asupra caracterului, a personalității omului și pictorului Ioan Sima sunt ale oamenilor care l-au cunoscut și ale căror păreri ni s-au păstrat prin intermediul scrisorilor. O astfel de scrisoare, care creionează prin cuvinte portretul unui om de o inegalabilă valoare, este cea a micuței pictorițe din clasa a șaptea, Cezara:

„Unul din oamenii la care țin foarte mult este pictorul Ioan Sima, sau unchiul Nacu cum îi spun eu. Deși a atins respectabila vârstă de 84 de ani, el continuă să picteze la fel de frumos și cu aceeași putere de muncă. Locuind în curte cu bunica, îl cunosc de când eram mică. Cu toate că e mai în vârstă și-a păstrat frumusețea și distincția. Privirea îi e blândă, iar chipul îi o lumină de bunătate și de sensibilitate, pentru tot ce e frumos și blând. Bun și blând, sensibil spiritual, iubește natura, acestea sunt trăsăturile dominante ale caracterului său. Odată spunea că natura i-a fost cel mai bun profesor.

Prin tablourile lui parcă ar vrea să dăruiască oamenilor bucuria, și de multe ori reușește pentru că acestea sunt nespuse de frumoase. De multe ori l-am văzut pictând. Este o adevărată incitare să-l vezi pe acest om, cum parcă și-ar pune câte o părticică din suflet în fiecare pată de culoare. Cel mai mult îi place să picteze oameni și flori, acest lucru dovedind gingășie, bucurie și sinceritate. În tablourile sale se oglindește caracterul lui.

Acum de curând și-a pierdut soția și acest lucru i-a pricinuit o mare tristete, însă prin tărie sufletească a reușit

Împreună cu Margareta la Paris

să și-o înfrângă și să se restabilească și să devină vechiul unchiu' Nacu așa cum l-am cunoscut. În casa lui, când intri, parcă din toate ungherele se ridică întocmai ca un parfum bunătatea, liniștea, frumusețea și acest lucru îți dă impresia că ai intrat într-o altă lume în care totul e frumos și bun. Este iubit de oameni și stimat pentru tot ceea ce face. Acest om trezește în sufletul meu sentimente de admirație, duioșie, respect pentru frumusețile pe care le-a creat. Îmbogățind viața cu tot ce e frumos și bun și făcând-o plăcută pentru el și pentru cei din jur”.

Răsfoind corespondența artistului, descoperi un om simplu cu suflet de copil, caracteristici ale unui maestru care s-a bucurat de înțelegere și apreciere din partea celor dragi. Dovadă stau scrisorile primite de Nacu, atunci când era plecat să picteze la Pericei sau Șimleu, care ne dezvăluie o legătură specială între artist și soția sa Margareta.

Margareta era o persoană care adora arta, îi plăcea anturajul de pictori al lui Nacu, dar desigur îi plăcea și Nacu. L-a iubit. Era distinsă și plăcută, s-a măritat cu Nacu Sima pentru că era îndrăgostită de tablourile sale, așa îi plăcea ei să spună, sub formă de glumă. Margareta Sima era medic la Clinica de Psihiatrie din Cluj și Căpitan în rezervă din Serviciul Militar, dar și o fire meticuloasă și atentă cu tot ce avea legătură cu omul și arta lui Nacu. O dovadă care susține această scurtă descriere a personalității soției, este bogata corespondență dintre ea și Nacu. O astfel de scrisoare este datată 23 aprilie 1961, duminică după masă, în care scria:

„Dragă Nacu, aici a înflorit pomușul japonez în grădina Domnului Costache. Am și adus ieri niște crenguțe dar aseară le-am dus Maestrului Aurel, poate le va picta el. Ce păcat că nu ești aici să le pictezi, ți-aș aduce jumătate din pom.

Eu nu cred că la Șimleu să fie așa ceva.

Când m-am întors de la autogară, după ce v-am condus pe voi, mi-am dat seama de primăvara de aici, de atâtea crenguțe de cais și pruni pe care le-ai fi putut picta. Și tu ai plecat. O rog pe Emilia să-ți pună crenguțe în ulcele și să pictezi – nu lăsa să treacă primăvara aceasta, a venit mai devreme fără să o simțim și așa de iute va trece – și ce mult aș vrea să rămână ceva pictat din acest sezon. – Nacu, primăvara e cel mai scurt anotimp, tu știai? Oare acolo în ce ulcele vei picta? Să nu le pui în cine știe ce vase de sticlă – Nacu, aș dori niște crenguțe diafane și mi-e dor de acuarelele cum e fereastra de la camera noastră și tu care – căreia îi zic eu în colorit flamand.

Și mi-e dor de tot ce s-ar putea crea. Si acuma sunt sub impresia panoramei văzută de la ferestrele casei maestrului Aurel – s-a așternut sub ochi tot Clujul cu valea Someșului. Și mi-am zis – dacă ar fi aici o scară rulantă, să urcăm amândoi repede și urcând până acolo, ce minunății ai picta – dar tu ai măgura în fața ta și mulți pruni în curte. Fă un peisaj frumos – așa să zic ca a lui Picasso sau Utrillo – dar pe urmă mi-am zis – ca tine – ceva ca malul Someșului cu pescarul...

Te rog însă nu picta de afară fiindcă e frig și vremea asta e periculoasă, și apoi ies mai frumoase din fereastră, - mie îmi plac mai mult din ferestre.

Să pictezi și capete de copii...și dacă nu te inspiră, un portret de țaran, ceva vânos și parcă gata să-și steargă nasul cu mânăca cămășii.

Te rog să-mi spui ce pictezi și dacă se poate să mi le descrii....

Emilia, dacă e așa de bună să-ți dea de pe acum zorele albastre și le pune bine în geamantan sau mai bine în buzunarul de la sacoașă verde – fiindcă în ultima zi se uită. Acum să le pui – fiindcă vreau să ai o terasă frumoasă la vară.

Și acum te las și te sărut cu toată dragostea”.

Portretele Margaretei, cele ale lui Zoe, Elisabetei, Lelea Nișcă, Copil cu vestă roșie, reflectă interacțiunea, contactul artistului cu oamenii, cu viața ce apar în numeroasele portrete realizate, în care pictorul fixează personalitatea și profilul sufletesc al modelului. Într-un interviu realizat de Ilie Călian cu Ioan Sima, publicat în Făclia, în 24 noiembrie 1978, maestrul mărturisea că:

„De portret s-a ocupat dintotdeauna. Important este să redai portretul psihicului, al caracterului omului. Lucrarea să nu fie mască, ci duh. Fotografia redă perfect imaginea de moment, masca, nu esența. Cine face portrete are a se lupta nu numai cu dificultatea de a surprinde această esență, dar și cu aceea de a nemulțumi «modelul» și familia lui.

Mi-amintesc, pictam un copil de cinci-șase ani, foarte mobil și căruia, pentru a se mișca mai puțin, i-am inventat o povestioară care l-a impresionat. Când l-am întrebat de ce i-au dat lacrimile, mi-a răspuns: «Nu plîng, mi-a ieșit povestea pe ochi». Mamei copilului nu i-a plăcut portretul. De altfel, rar se întâmplă ca femeilor să le placă propriile portrete”.

Ioan Sima este un maestru al portretului, surprinde într-o întruchipare de mare finețe psihologia modelelor sale. Cu o mare economie de mijloace și într-o

gamă restrânsă de culoare, prin linii discrete, reușește să contureze chipul uman și să sublinieze caracterul personajelor, viața lor lăuntrică degajând o accentuată linie lirică, specifică neoimpresioniștilor francezi.

Pictura sa trăiește printr-o contextură de tonuri și culori care reconstituie lumina și atmosfera, de aici și o preferință pentru lumea colorată a florilor, fiecare floare alături de un vas sau obiect sugerează un sentiment, o stare sufletească. Putem observa că Ioan Sima, în fața aceluiași motiv sau subiect pe care îl pictează, ajunge la soluții plastice variate, deoarece se rupe de orice percepere de moment a temei, și o transpune în alte împrejurări date de noi trăiri, de o altă lumină, de aici și varietatea imaginilor pictate. Este un pictor autentic, lucrările sale au unele trăsături pe care le găsim și în operele altor pictori, dar nu se poate afirma că imită, el își păstrează individualitatea. Admirând lucrările sale, suntem tentați să afirmăm ceea ce spune Mircea Țoca despre natura surprinsă de maestru: „aceasta nu este niciodată aceeași și chiar dacă lucrările pictorilor se aseamănă, se știe că mesajul operei de artă constă în fiorul interior pe care îl imprimă artistul”.

Referitor la activitatea, la personalitatea omului și artistului Ioan Sima, nu vom emite păreri și concluzii; credem că cele mai relevante sunt notițele din „Cartea de onoare” a Galeriei. Pe o filă din această carte, în 22 octombrie 1982, Adrian Păunescu nota:

„Într-un tablou se piaptănă-o femeie

Nici nu mai știm, de fapt cine a fost;

Mai are totuși lumea adăpost

Rămâne veșnic tânără-n muzeu.

Atâta tot: muzeele țin trează

O amintire fără de răgaz,

Trăim la ora altor veacuri azi;

Într-un tablou, un sat se-nnegurează.

Mai spală-ți mâinile de toată crima

Tu, om grăbit, strivit de ritmul tău

Tu, om care te joci mereu de-a clima,

De-a ce e bine și de-a ce e rău

Dar uneori să vezi Muzeul Sima,

Grădina luminată din Zalău”.

Bibliografie:

Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă, Zalău, în *Catalogul Galeriei de Artă Ioan Sima*, 10 aprilie 1981

Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă, Zalău, Colecția personală Ioan Sima, dos. *Documente personale*,

Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă, Zalău, Colecția personală Ioan Sima, dos. *Corespondență Ioan Sima*,

Eugenia Gavrea, în Făclia, „Culoarea este arta mea – pentru om, pentru noul chip al țării”, 4 iunie 1978;

Ilie Călian, în Făclia, ION SIMA: „Cînd pictez, uit tot ce am învățat; importantă este sensibilitatea și starea mea de spirit”, 22.IV.1973;

Idem., în Făclia, Ioan Sima, 24 noiembrie 1978;

Idem., în Făclia, „Ion Sima: „Puțin din sufletul meu se află în fiecare portret, în fiecare peisaj, în fiecare floare”, 22 iunie 1980;

Ion Nișcă, în Făclia, Culoarea care cîntă, 6 septembrie 1970;

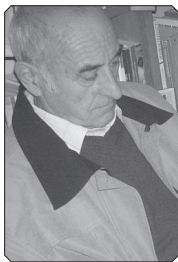
Mircea Breban, în Năzuința, Vreau să dăruiesc oamenilor bucurie, 4 octombrie 1980;

Mircea Țoca, în Făclia, Donația Ioan Sima, maestrul clujean a făcut-o Sălajului, 8 martie 1981;

Negoită Lăptoiu, prefață catalog «Sala Dalles», Expoziția retrospectivă Ioan Sima, noiembrie – decembrie, 1978, București;

Eugen Schileru, «Ion Sima», Editura Meridiane, 1968, București;

Zoe Iustina Martin, *Înfățișarea Afroditei, Amintiri despre Ioan Sima*, ed. Saeculum I.O., București 2004.

Cartea metaforelor

Gheorghe MOGA

Născută în vechea Grecie, în cadrul dezbaterilor politice și al pledoariilor judiciare, *retorica* este definită ca arta de a convinge printr-un discurs ales, îngrijit și plastic. De-a lungul timpului persuasiunea își adaugă expresivitatea și caracterul normativ, fapt ce va duce, mai întâi, la o solicitare intensă a *figurilor de stil* – obiectul de studiu al retoricii – și, mai apoi, la o nuanțată și excesivă clasificare a acestor figuri de stil (tropi).

Ne-am obișnuit să vorbim despre figuri de stil mai ales când facem referiri la limba și stilul unui scriitor. Numai că procedeele folosite pentru a face comunicarea orală / scrisă mai expresivă (cum sunt definite figurile de stil) se regăsesc și în vorbirea zilnică ori în scrierile non-artistice. Vorbitorul de rând (își) traduce asemănarea dintre două „obiecte” cu însușiri comune printr-o comparație: *are ochi albaștri ca viorelele* sau *are ochi negri ca murele*. Uneori și *ca* este de prisos: „*Ochișorii lui, Mura câmpului*” (Miorița). Când termenul de comparat (*ochi*, în exemplul nostru) nu mai apare, „ridică spre mine două *albăstrele*”, vorbitorul realizează o *metaforă*. Metafora (gr. *metaphora* „transport, strămutare, transfer”), cel mai adesea, chiar așa este definită: „o schimbare de sens care are la bază o comparație prescurtată”. Pentru Lucian Blaga „felul metaforic de a vorbi despre lucruri nu este un fenomen periferic al psihologiei omului, ci un corolar necesar din constituția și existența specific umană”. Această capacitate de a metaforiza devine semnul umanului. „«Omul este animalul metaforizant». Accentul ce-l dorim pus pe epitetul «metaforizant» este însă destinat aproape să suprimă animalitatea, ca termen de definiție. Ceea ce ar însemna că în geneza metaforei trebuie să vedem o izbucnire a specificului uman în toată amploarea sa”¹. Trecerea de la sensul propriu la unul figurat, alunecările de sens, devierile semantice îmbogățesc sfera înțeleșurilor unui cuvânt. Substantivul *ochi* are în DLR (Tomul VII, Partea a 2 - A), pe lângă sensul propriu, zeci de sensuri atât proprii cât și figurate. Polisemantismul termenului se regăsește și se îmbogățește în mulțimea de expresii în care intră acesta: *a lua la ochi* „a suspecta”, *a deschide ochi* „a se naște”, *a-și scoate ochii*, „a se certa” etc. Vecinătăți lexicale imposibile devin, totuși, posibile sub pană scriitorilor: „Smărăndița începe, din când în când, a mă fura cu ochiul” (Creangă). Deci prin expresii se ajunge tot la o substituție de sensuri, altfel spus la metaforă.

Am transcris, școlărește, enunțurile de mai sus pentru a înțelege de ce un dicționar de expresii poate fi intitulat „carte a metaforelor”. Este vorba despre *LE LIVRE DES METAPHORES* a lui Marc Fumaroli (de l' Académie française) apărută în colecția Bouquins a editurii Robert Laffont în 2012. Marc Fumaroli, pro-

fesor la Collège de France, este autor al multor studii de retorică, disciplina devenită grilă de interpretare și de apreciere a discursului. Două lucrări (*Le Poète et le Roi* – 1997 și *Quand l' Europe parlait français* – 2001) vor fi reeditate în colecția citată.

Lungul șir de citate anexate drept motto al lucrării (începând cu Aristotel și terminând cu Lautreamont) sugerează nu numai importanța metaforei, ci și varietatea unghiurilor sub care a fost cercetată în lexicologie, în psihologie, în stilistică, în filozofie.

Prefața cărții (*Les choses s'envolent, les mots demeurent*, titlu „construit” pe modelul cunoscutului proverb latin „*verba volant, scripta manent*”) lămurește nu numai asupra modului în care a fost cules și selectat materialul, ci și asupra atitudinii autorului față de cuvintele și expresiile, folosite zilnic și aproape mecanic, care creează imagine. Totodată, din prefață cititorul își dă seama de conținutul cărții; aceasta nu este „un dicționar poetic”, nu este un repertoriu de metafore cum ar lăsa să se înțeleagă titlul amăgitor. Numărul *cuvintelor* al căror sens metaforic este explicat și ilustrat prin citate (*buget, cremă, marotă, șarlatan etc.*) este mic în comparație cu cel al sutelor de *expresii*.

Intenția și ambiția de a alcătui acest lexicon i-au fost întreținute de dorința de a salva aceste expresii și locuțiuni cu tot ce aduc ele (culoare, emoție, parfum, savoare), într-un moment în care în lexicul limbii, zilnic, apar noi termeni abstracti și comunicarea dintre oameni devine tot mai sumară și seacă, supusă utilității imediate, o comunicare din care dispăre imaginația, sensibilitatea și bunul gust.

„Galicismele”, cum sunt numite expresiile și construcțiile proprii limbii franceze, au o expresivitate aparte, au „farmecul citatului poetic, au prin vocație capacitatea de a descoperi bucuria în lucrurile existente” (P. Claudel); dovada o constituie și atenția de care se bucură din partea scriitorilor care le introduc în propriile creații făcând astfel mărturia adecvării faptului de limbă la statutul personajului.

În prezentarea materialului autorul renunță la ordinea alfabetică „fără îndoială comodă, dar foarte abstractă, în contradicție cu natura concretă, vizuală, senzorială, imaginativă și ironică a acestor expresii verbale sau locuțiuni adverbiale” (p.12). De aceea este adoptată ordinea tematică; autorul regroupează în câmpuri semantice expresiile figurate aparținând aceleiași „familii”, adăugând domeniilor cunoscute din alte colecții (artă, război, vânătoare, sport) unele mai puțin „solicitate”, altele pe cale de dispariție (gospodăria și anexele ei, meserii și unelte, mode dispărute, exotismul). Expresiile în care intră termeni ce denuesc părți ale corpului uman alcătuiesc cel mai bogat capitol (*Le corp sémaphore, encyclopedie de signes*). Au-

torul se dovedește a fi întru totul pătruns de observațiile lui Montaigne, cel care vedea în mișcările corpului un limbaj inteligibil. Montaigne exemplifica astfel în **Bseuri** mulțimea sensurilor pe care le pot transmite diversele părți ale corpului uman: „*Cât despre mâini? Cu ele cerem, promitem, chemăm, alungăm, amenințăm, rugăm, ne rugăm, negăm, refuzăm, interogăm, admirăm, numărăm, socotim, ne confesăm, ne căim, ne temem, ne rușinăm, ne îndoim, instruim, comandăm, înaintăm, încurajăm, înjurăm, mărturisim, acuzăm, condamnăm, iertăm, disprețuim, flatăm, aplaudăm, binecuvântăm, umilim, ne batem joc, ne împăcăm, recomandăm, exaltăm, sărbătorim, ne bucurăm, compătimim, disperăm, ne mirăm, scriem, tăcem și ce nu facem cu mâinile?*” Zecile de expresii în care intră substantivul *mână* au origini diverse, făcând trimitere la domenii diferite (artă, artizanat, armată, justiție). Cele mai multe expresii sunt ilustrate cu citate din scrieri vechi sau contemporane, atât pentru sensul propriu cât și pentru cel figurat. Uneori explicarea unei expresii (trecerea de la sensul propriu la figurat) presupune cunoașterea unor fapte din istoria limbilor clasice. Un exemplu: *Faire époque* (a face epocă) „epocă” în limba greacă denumește punctul de oprire. În astronomie, acest cuvânt desemnează locul unei planete la un moment dat, în opoziție cu *perioada* care desemnează timpul scurs între cele două momente între care se repetă un fenomen astronomic. Prin extensie, aplicat la timpul istoric, *epoca* a desemnat începând din secolul al XVII-lea un eveniment marcant care se vrea drept reper cronologic. *A face epocă*, referitor la un eveniment sau personalitate, înseamnă a determina caracterul nou al unui lung capitol al istoriei”. Alteori, rândurile dedicate unei expresii conțin numeroase repere culturale sau constituie o incursiune în marile literaturi ale lumii. *Tiré par les cheveux* (tras de păr „forțat, exagerat, fals;) este comentată astfel: în sens propriu, este soarta rezervată în opera lui Homer eroilor învinși, precum Hector tras de păr în jurul zidurilor Troiei; imagine reluată de baronul Munchausen care iese din apă trăgându-se el însuși de păr. În sens figurat – deja întrebuintat de Jean Calvin „*Comentarii asupra cărții psalmilor*” Psalmul LXXII -, spunem aceasta mai ales despre un argument sau un raționament considerate drept sofisticate. Imaginea este cea a unei violențe făcută în urma unei judecăți logice, alegorizată sub trăsăturile unei femei căreia i se smulge părul și este bruscată. Când Theophile Gautier, îmbătrânind, fu numit cavalier al Legiunii de onoare, *Le Charivari* (jurnal din Paris începând cu 1840) titra: „O favoare *trasă de păr*”, aluzie la coama lui Théophile tânăr și revoluționar în faimoasa bătălie dintre clasici și romantici provocată de reprezentarea în 1830 a piesei *Hernani* a lui Victor Hugo.

Expresiile care provin din mitologie, din Vechiul și Noul Testament, din geografie și istorie (cele mai multe ilustrând procedeele antonomazei) sunt prezente în multe dicționare și deci sunt mai cunoscute. Spiritul francez cu tot ce înseamnă el (mentalități, practici, moravuri, gesturi) iese la iveală mai ales din expresiile idiomatice izvorâte din domenii de activitate „specifice” (*Le cheval et son monde, L'escrime, le duel, le tournoi et les sports anciens, Le jardin, le pota-*

ger et le verger, Les bords de mer, la mer et l'océan, La salle de bains et l'hygiène, Horizons lointains et exotisme, le temp des colonies, La danse et la musique). Iată un exemplu: *A contre – pied*. „În sens propriu, expresia provine din limbajul vânătorii cu gonaci. Aceștia vorbesc, cu noblețe, despre „picior” și nu despre „labă” făcând referință la urmele pe care le lasă animalele (cerb, căprioară, lup, vulpe) urmărite. Interpretarea acestor urme este o știință a vânătorilor. A descoperi animalul după picior înseamnă a deduce după urmele lăsate de acesta specia, vârsta, sexul și mărimea lui «*Prendre le contre – pied*», vorbind despre câinii care participă la vânătoare, înseamnă a greși și a urmări în sens invers urmele animalului pe care îl vânează. În sens figurat, această expresie înseamnă a face sau a spune contrariul a ceea ce spune interlocutorul tău; înseamnă de asemenea a gândi sau a acționa împotriva unui lucru, a unei opinii, a unui comportament. «Gândiți-vă că pentru a instrui un adult trebuie să faceți exact inversul a ceea ce ați făcut pentru a instrui un copil. Nu ezitați deloc să-i vorbiți despre aceste mistere periculoase pe care, copil fiind, i le-ați ascuns atâta timp și cu atâta grijă» (Jean-Jacques Rousseau, *Emile ou De l'éducation*, livre II, 1762). În sport, expresia marchează faptul că partenerul de tenis, de exemplu, era prins pe picior greșit, în imposibilitate de a returna mingea”.

Sunt înregistrate și expresii mai noi, cu precădere aparținând „științelor și tehnicilor de azi”, cele mai multe pătrunse și în limba română: *Changer de disque, Mettre en, sur orbite, Voir le bout du tunnel*.

Spre deosebire de expresiile de mai sus, ușor de tradus datorită prezenței termenilor tehnici, aceiași în toate limbile, expresiile vechi sunt cel mai adesea echivalate căci contextele extralingvistice (sociale, economice, culturale și geografice) din care au izvorât sunt diferite. Românul spune *a căra apă la fântână* (reg. *a căra apă în Mureș*), italianul *portar cavoli a Legnaia* „a duce varză la Legnaia” toponimul denumind o regiune legumicolă, spaniolul *llevar agua al mer*, rusul *a merge la Tula cu samovarul tău*, Tula fiind un cunoscut și vechi centru meșteșugăresc, fiecare din aceste expresii denumind „o muncă inutilă, un efort lipsit de noimă”.

Căutarea expresiilor are, pentru Marc Fumaroli, toate însușirile unei captivante „vânători”: „*La chasse aux expressions et locutions imagées... est désormais un sport indispensable à la santé, à la bonne humeur, à la fantaisie ...*” De aici șirul de metafore prin care sunt numite cuvintele și expresiile înregistrate: „*roi de lepidoptere poetice, în zbor de mai multe secole*”, „*mici picturi vii*”, „*flori de Tarbes*”, „*fosile minunate încrustate într-o limbă modernă*”, toate făcând trimitere la pasiunea colecționarilor.

Salvate de la uitare și oferite cititorului dornic să-și îmbogățească și să-și coloreze exprimarea, realitățile lingvistice alese alcătuiesc o „colecție” care în acest caz ia forma unui dicționar, a unei cărți, iar „vizitarea” ei înseamnă... lectură.

Notă

1- L. Blaga, *Opere*, vol. 9, *Trilogia culturii*, ediție îngrijită de Dorli Blaga, Buc., Minerva, 1985, p.357-358

Don Vellant

Alice Valeria MICU

Încurajăm cititul liber și alte excentricități. Acesta este sloganul unei edituri tinere, Vellant, editura care sfidează oarecum piața tradițională a cărții și-a pornit la drum cu *Oglinda lumii* a lui Julian Bell. Pasiunile mărturisite sunt arta străzii & arta comunitară, literatura contemporană și cartea ilustrată pentru copii. L-am regăsit cu o reală plăcere pe directorul ei executiv, Dan Pleșa, în urmă cu câțiva ani la București și alături de el am încercat să mai completez o filă a ceea ce s-a numit **Excelsior** și dinamica ulterioară a celor care și-au legat numele de această școală de literatură.

AVM: Dan Pleșa era în vara lui 1988 un elev la fel de zgârcit în informații despre sine precum este astăzi?

Dan Pleșa: Da, cred că eram și mai zgârcit. E drept că asta era modul meu de a camufla o mare timiditate și o nesiguranță adolescentină. Așa, privind retrospectiv probabil că eram genul de adolescent speriat de bombe. Dar, față de cei care îmi deveneau prieteni îmi venea ușor să fiu relaxat.

AVM: Astăzi ai mulți prieteni sau puțini dar buni? Cât sunt de importante socializarea și relațiile apropiate într-o eră tehnologizată?

Dan Pleșa: Am destui. Cred că în ziua de azi dacă ai mai mult de un prieten bun deja ești un norocos. Mă pot lăuda cu un cerc de prieteni destul de sudat care ne petrecem în varii combinații de peste 20 de ani. Pe de altă parte am o grămadă de cunoștințe, legături sociale mai strânse sau mai firave, dar cu care singurul motiv pentru care nu suntem foarte buni prieteni nu este lipsa unei empatii sau inexistența unor interese comune, cât lipsa cronică de timp a zilelor noastre. Nu cred că este numai cazul meu, cred că multora li se întâmplă asta astăzi: un program relaxat și complementar le-ar lărgi semnificativ cercul de prieteni. Indiferent de sumedenia de motive care stau la baza unei prietenii, o prietenie nu poate exista fără un anumit tip de comunicare și asonanță a ideilor. O armonie a principiilor și un anumit tip de acceptare a viziunilor diferite care nu pot fi în niciun caz fundamentale constituite pe valori antagoniste. Atunci când există acest lucru, sincopile unei legături nu se simt. Dacă dispărește asta, poți să stai bot în bot cu un prieten și să constăți la un moment dat că ceva s-a modificat ireversibil. Chiar vara trecută am petrecut o săptămână de vacanță împreună cu o prietenă din tinerețe cu care mă mai văzusem accidental de vreo 2-3 ori în ultimii 20 de ani, ea fiind plecată de atunci din țară. Amândoi am fost plăcut surprinși să constatăm că cei 20 de ani în care nu ne-am văzut nu ne-au îndepărtat prietenia.

AVM: Pentru mine Dan Pleșa înseamnă poetul. Cea mai proaspătă apariție editorială sub semnătura ta este, dacă nu mă înșel, volumul colectiv *Marfă reîncărcată*, apărut în 2011 la Editura Brumar. Mai scrii, Dan Pleșa? Cu care dintre meseriile din nomenclator (sau din afară) te identifici acum?

Dan Pleșa: Fac parte dintre superstițioșii care nu vorbesc despre proiectele viitoare, așa că o să ocolesc răspunsul despre ceea ce lucrez. Da, ultima apariție editorială poetică este cea din marfă reîncărcată, un proiect care se datorează energiei lui Cipariu și stăruinței lui Bogdan O. Popescu. Am participat la această carte în primul și în primul rând din rușinea de a nu fi publicat și eu un volum singur, rămânând de căruță și gândindu-mă că, dacă nu vin cu poezii noi e ca și cum i-am făcut de răs pe colegii mei de generație: au băgat cu ei în carte un poet de-asta de adolescență care eșuează contabil sau executiv într-o multinațională. Încă scriu poezie, rar, și îmi țin în frâu destul de bine ambiția de a publica sau a apărea în public cu ele. De fapt e vorba undeva de lipsa unui climat propice al receptării poetice și gândul unei lansări cu 5 prieteni nu mă vrăjește. Și iarăși știu foarte bine care este piața de carte de la noi și gândul că voi sta pe raftul de jos a 3 librării nu face diferența dintre a ține versurile în computer sau într-o carte. Dar asta nu înseamnă că, atunci când voi avea mai mult timp sau voi găsi în mine energia de a-mi aduna textele într-o carte nu o să debutez întârziat. Zilnic muncesc într-o editură mică și dinamică, Editura Vellant, și, din păcate, astăzi nu există nicio editură în România care să nu se plângă și pe bună dreptate. Așa că aici, micile succese sunt umbrite de grijile viitorului care nu se anunță deloc vesel. Se tipărește mai puțin, tiraje din ce în ce mai mici, librării care se închid...

Mi-e neclar cu ce mă identific, știu însă că în ulti-

ma vreme, în afară de planurile pe care le am în cap și unde muncesc la perete, mă implic în tot felul de chestii complementare sau divergente. Am terminat ATF-ul la scenaristică și, din păcate, cu scenariul la care am ținut cel mai mult n-am reușit să conving niciun regizor/producător, dar asta nu înseamnă că nu am niște idei și proiecte în ciornă care țin de film. Unul dintre lucrurile cu care mă mândresc și pe care nu l-aș fi anticipat mai demult este că am curatat o expoziție a artistului George Roșu anul trecut, unde am realizat conceptul și chiar, atehnic cum sunt, am pus mâna și am făcut sistemul de expunere. Expoziție care după gustul meu și zâmbetele de pe chipul celor care au vizitat-o a ieșit foarte bine. Chiar dacă expoziția a fost meritul lui George, mă bucur că m-am implicat în ea.

În general sunt deschis la colaborări serioase și, dacă timpul îmi permite, cu cât e mai trăsniță chestiunea cu atât particip mai bucurat. Cum am făcut de exemplu la scrierea celui mai rapid roman, în decembrie, alături de alții 52 de condeieri. E drept că în urma acestei experiențe pot să mă laud indicând paginile scrise de altcineva.

AVM: Din povestea Excelsior există un moment cu care identifiți, de fapt, tot ceea ce se întâmplă acolo? Ce a fost, la urma urmelor Excelsior pentru tine?

Dan Pleșa: În primul rând trebuie să-ți spun că am participat la două tabere: în 88, la Suceava și 89 la Cluj. La 16 și 17 ani. E o vârstă la care și o întâmplare nesemnificativă te poate marca, darămite aceste întâlniri. Datorită trecerii timpului sunt multe amintiri difuze, fac și confuzii între cele două tabere care uneori se contopesc într-un singur eveniment. Sunt prieteni sau cunoștințe pe care nu știu clar în care dintre ele le-am cunoscut, la fel cum sunt și momente pe care mi le aduc aminte precis de parcă ar fi fost ieri întâmplante. Cam ca

bătrânii cu războaiele tinereți.

E greu de explicat cuiva care nu a prins vremurile despre ce importantă era apropierea de un scriitor important contemporan. Astăzi poți să fii prieten cu un scriitor pe facebook, un scriitor poate scrie când vrea și unde vrea, se poate face auzit și poate fi urmărit. În vremurile acelea toată cultura contemporană era samizdat și apropierea de scriitorii invitați în tabără era, pentru toți tinerii participanți, nu numai emoționantă ci și inspirațională. Mircea Nedelciu, Florin Iaru, Bogdan Ghiu, Traian T. Coșovei sau Mircea Cărtărescu scriitorii invitați care organizau ceea ce astăzi s-ar numi conferințe deschise și work-shop-uri, lecturi de laborator cu tinerii aspiranți. Faptul că acești monștrii sacri, cum îi vedeam noi atunci îți vorbeau, te ascultau și îți mai și zâmbeau era o experiență. La asta se adăuga atmosfera specifică a taberelor adolescente, cu nebuniile vârstei, glumele groase și erotismul zumzăitor. Bonus conștiința că unii dintre colegii tăi vor ajunge într-o bună zi persoane importante, scriitori celebri. Ceea ce s-a și întâmplat cu mulți.

Cel mai bine, pentru a înțelege cât de cât ce se întâmpla acolo aș recomanda celui interesat să citească volumul „O viață de aruncat” al lui Bogdan O. Popescu. Este un volum de proză scurtă și cea mai substanțială (cel puțin ca dimensiune, 100 de pagini, aproape un mic roman) este o proză în care acțiunea se petrece în una dintre aceste tabere. Chiar dacă e și multă ficțiune acolo, atmosfera care transpiră din paginile cărții este foarte apropiată de amintirile mele.

AVM: Îți mulțumesc pentru toate, Dan Pleșa. Dacă sorții vor fi îngăduitori, sper să ne revedem în contexte similare Excelsior-ului și la târgurile de carte. Până atunci zile fără plictiseală și prieteni aproape îți doresc!

Dan Pleșa

criza datoriilor

mi-ai împrumutat două zile
gingașe, pătimișe, portocalii în răsărituri
două frumoase, solare zile de dragoste
a trebuit să-ți dau trei înapoi, înstelate
neghiob, am luat dup-aia o săptămână înmiresmată
și-am plătit-o ușor, eram la început,

în jurul meu toți construiau ceva serios
trebuia să intru și eu în rândul lumii
așa c-am luat un an șagalnic
aveam sentimente stabile și puteam să dau înapoi
am început să împrumut și-apoi să cheltui
nesăbuit zile de dragoste, eram tânăr, aveam tot
timpul din lume să pun la loc

până când pe nesimțite am început din ce în ce
mai greu să restitui
la început mi-a fost ușor, mi-am adus aminte de
cele
trei zile de dragoste de la șaisprezece ani, m-am dus
la ea și le-am
cerut obraznic, apoi de vara nebună la mare, de do-
uăzeci
am folosit-o și pe asta, doar o picătură
într-o liniștită mlaștină de datorii
repede am epuizat trecutul, prietenii pe toți
i-am tapat știind că nicio șansă să le
restitui ceva
dar nici ei nu au de unde să-mi dea
e limpede pe chipul lor că nu o duc prea bine
și caut pe cineva care să aibă de dat puțin
măcar luna asta s-o trec

și caut printr-un oraș în care
sunt doar sclavi ai unui trecut pe care l-au uitat
și trebuie să-l dea înapoi

Castelul din Jibou (1)

BÍRÓ József

„Pe valea Someșului, înconjurat de întinsele peisaje de vis ale Ardealului, un castel mândru domnește asupra împrejurimilor. Fațada largă, conurile strălucitoare de pe acoperiș, bastioanele îndepărtate de pe colțuri, dealul pe care se întind părțile principale ale clădirii, îi conferă castelului o înfățișare dominantă și aristocratică...” - astfel descrie Kemény Zsigmond Jiboul, cu vădită exaltare, în „A két Wesselényi” (Cei doi Wesselényi Miklós), una dintre primele capodopere ale eseisticii maghiare. „Câtă frumusețe a naturii, câtă dragoste, câtă oroare, câtă amărăciune bărbătească și cât doliu istoric plutesc deasupra acestui castel și al întinsului parc care-l înconjoară!... Jiboul seamănă cu o carte doldora de întâmplări, care conține mai multe episoade atractive și incitante decât creațiile literare ale școlii românești, pornind de la cele mai blânde glăsuiri ale inimii până la tumultuoasele răbufniri sălbatice și visul preasfânt al iubirii de patrie” - astfel caracterizează marele romancier căminul celor doi Wesselényi Miklós, [două] figuri titanice ale istoriei moderne de la noi.

Într-adevăr, în Ardeal sunt foarte puține castele de care se leagă atâtea amintiri romantice, precum mărturiile referitoare la reședința Wesselényi; întâmplări de care romancierii, istoricii și poeții au profitat dintotdeauna. Contribuția politică, istorică, literară și teatrală a Jiboului sunt cunoscute în cercuri largi; memorialiștii ardeleni nici n-ar putea găsi niște subiecte mai viu-colorate și mai interesante decât viețile lui Wesselényi Miklós tatăl și fiul, precum o dovedesc și recent editatele, captivantele amintiri ale lui Ujfalvy Sándor. Însă, în ciuda belșugului de informații despre [viața din] Jibou aflate la dispoziția literaților și istoricilor, cercetătorii preocupați de istoria artelor se pot baza pe neașteptat de puține date utile în cercetarea trecutului acestui ansamblu imens și important din Ardeal. Kelemen Lajos, campionul scotocitorilor prin arhivele ardelenesti, a căutat zadarnic, vreme de câteva decenii, documente-sursă legate de acest subiect și nici noi n-am reușit să obținem un rezultat notabil pe tărâmul istoriei arhitecturii. Dar pietrele însele ne spun multe și, deși suntem conștienți de capcanele analizelor critice bazate pe stiluri, totuși vom îndrăzni să reconstruim celebrul edificiu folosindu-ne de observațiile noastre, câtă vreme suntem în imposibilitatea de a savura sașietatea oferită de existența unor documente de arhivă.

Târgul Jiboului, precum și părțile aparținătoare cetății Hododului i-au fost date lui Wesselényi Ferenc

de către Báthory István printr-un act de înzestrare eliberat în 6 martie 1584, în principal datorită meritelor dobândite de vistiernic în reprimarea răzmeriței conduse de Békési Gáspár. Vreme de secole, socotind din acest moment, Jiboul a făcut parte dintre domeniile familiei Wesselényi, însă fără a juca vreun rol în istorie până la începutul secolului al XVIII-lea. N-avem informații nici despre faptul că la Jibou s-ar fi găsit cândva o cetate de dimensiuni mai mari; însă cu certitudine a existat o fortificație pe parcursul secolului al XVII-lea, în locul sau în preajma actualului castel, care proteja conacul ridicat acolo. Mai degrabă, trebuie să ne gândim la șanțuri și palisade, decât la un sistem defensiv din ziduri de piatră. Ele sunt sugerate de urmele de șanțuri dispuse în semicerc, la Nord-Est de marele castel; însă ele ar fi putut să fie săpate și de oștenii principelui Rákóczi Ferenc al II-lea pe vremea bătăliei din Jibou, ca să transforme vechiul conac într-un punct de sprijin. Prin urmare, originea acestor fortificații vechi este la fel de problematică precum data și împrejurările construirii conacului care a existat înainte de edificarea marelui castel.

La circa 50 m Nord-Est de castel, în perimetrul șanțurilor amintite, există o clădire fără decorații, cu parter și pivniță la subsol, de o lungime și o lățime de 20,50 m; astăzi cuprinde 13 încăperi; stă părăsită și i se spune „bucătăria veche”. Am văzut aici, încastrate în zid, două plăci memoriale cu inscripții și blazoane. Conform plăcii cu ornamentație barocă de deasupra intrării de la Vest, această construcție a fost refăcută din temelii în 1702 de baronul Wesselényi István, prefectul comitatului Solnocul-de-Mijloc - președintele Dietei în 1716 - și de contesa Bánffy Kata, fata guvernatorului Bánffy György. Cele cuprinse în inscripție sunt confirmate de datele referitoare la bunurile din Jibou, consemnate cu prilejul recensământului din 1704; acest conac s-a prăpădit încă pe vremea bunicului lui Wesselényi István, István (†1656) prefectul comitatului Solnocul-de-Mijloc și a rămas nelocuit de atunci. Deci, primul conac a fost clădit încă în prima jumătate a secolului al XVII-lea și a fost refăcut degeaba de Wesselényi István în 1702, în epoca furtunoasă de pe vremea lui Rákóczi, căci deja în 1704 „oștile au distrus-o în întregime, ba au smuls și pietrele de la ferestre”. Pare verosimil ca și bătălia jibouană din 1705 să-și fi lăsat urmele pe clădire, care - conform unei plăci memoriale bogat ornamentată, aflată pe partea răsăriteană, deasupra ușii de intrare în pivniță - a fost restaurată în 1749 de [Wesselényi] István

[jr.] (†1758), fiul președintelui de dietă István [sr.] și Dániel Polixéna, soția sa. Într-adevăr, chipul clădirii acum pe cale de a se ruina reflectă această epocă; între timp, ea a fost renovată de mai multe ori. Probabil că, dată fiind ambianța barocă, acoperișul îi era mansardat. Kazinczy o descrie ca fiind „cu multe acoperișuri” în 1816. Nu putem stabili în prezent dacă această clădire era bogat decorată sau dacă prezenta un interes aparte din punct de vedere arhitectural, în schimb ne îndoiim că președintele de dietă Wesselényi ar fi ridicat în 1702 vreo construcție ieșită de comun. Diriguirile administrative și jurnalele (precum cel din 1704) lăsate nouă probează că era un om al cărui spirit de chivernisire friza avariția - [în plus], n-a pomenit niciodată de vreun castel, nici măcar atunci când și-a descris viața departe de casă.

Este cert că, ulterior, cu începere de la jumătatea secolului, [noile] construcții din Bonțida și din Cluj ale familiei Bánffy au acționat în mod stimulator asupra familiei Wesselényi. De altfel, era îndeaproape înrudită cu ramura guvernatorului; soția lui István sr. era fata lui Bánffy György, lucru amintit în mod separat pe placa memorială din 1702. Cu tot atâta mândrie, Wesselényi István - militarul - îl va aminti pe bunicul din partea mamei, guvernatorul, pe placa memorială din 1749 și, când a început restaurarea bătrânei clădiri, probabil că, de asemenea, a avut în fața ochilor exemplul familiei Bánffy; este timpul când încep lucrările la marile clădiri din Bonțida. Wesselényi István s-a străduit să copieze și grajdul din Bonțida, când a ridicat în vecinătatea conacului un edificiu asemănător, unde și-a adăpostit armăsarii din celebra herghelia înființată de bunicul său Pál în jurul anului 1660.

Marele grajd din Jibou se află aliniat cu manejul construit ulterior, pe direcția Nord-Sud, în imediata vecinătate a marelui castel. Este o clădire lată de 15,35 m, lungă de 32,90 m, cu trei axe spre Est și șase axe către Vest. Singurul și imensul spațiu interior este împărțit în compartimente, făcute să adăpostească 28 de cai și acoperite cu bolți semicirculare (*csehkupola*); secționarea exterioară este foarte modestă, ferestrele cu arcade semicirculare și chei de boltă sunt despărțite de benzile verticale ale unor lezene. Clădirea - deși mai modestă ca dimensiuni - este o copie a grajdului din Bonțida, cu aceleași tipuri de ferestre și profile ale cornișelor. Probabil că nu ne îndepărtăm prea tare de realitate dacă presupunem că, întocmai ca și la Bonțida, constructorul a fost arhitectul clujean Grimmer Péter. El a fost construit la numai câțiva ani după cel din Bonțida - o placă memorială fixată pe peretele estic indică 1755; elocvențele distihuri latine îl numesc cu o bună doză de îngâmfare: „*Ingens Moles*”. Placa memorială este încoronată de un căluț de piatră cioplit cu multă măiestrie, operă în care recunoaștem cu ușurință mâna unuia dintre cei mai aleși sculptori ai secolului și barocului ardelenesc: Nach-

tigall János; de altfel, el a împodobit cu sculpturile sale și grajdul din Bonțida.

Wesselényi István a construit și cavoul familial aflat în vârful dealului, o clădire simplă, cu frontonul triunghiular. Zidul exterior este decorat cu un întreg șir de plăci cu inscripții decorative, frumos lucrate în stilul înflorat al Renașterii sau cel al barocului, dintre care se remarcă epitaful baroc al lui Wesselényi István sr. (†1734) și al soției sale. Bătrânul Wesselényi Miklós i-a zidit intrarea atunci când și-a îngropat aici cel deal zecelea copil și a interzis deschiderea ei printr-un blestem crunt; lucru respectat cu sfințenie de către urmași.

Miklós sr., fiul lui István [jr.], i-a alăturat grajdului un maneaj, încă pe vremea fragedei sale tinereți. Prin aceasta, ca și tatăl său, a dorit să urmeze exemplul Bonțidei, [unde se găsea] școala de înaltă clasă a copiilor lui Bánffy Dénes; herghelia reprezenta una dintre pasiunile lui Wesselényi Miklós. Când aristocrații englezi sau francezi vizitau Ungaria, treceau și prin Jibou, atât de departe și de cunoscută ajunsese vestea despre îndemânarea uluitoare a lui Wesselényi de a dresa caii. Kazinczy a scris câteva pagini entuziasmate despre herghelia din Jibou, cităm: „*grajdul din Jibou ar merita o expunere mult mai cuprinzătoare decât cele despre bibliotecile din Târgu Mureș sau Alba Iulia, ori pinacoteca din Sibiu, deoarece Ardealul și neamul nostru se poate mândri cu el precum și cu acestea...*”

Manejul este o clădire cu o lungime de 36,60 m, alăturată în continuarea grajdului, de-a lungul lui, cu o fațadă estică de șase axe și alta sudică de trei axe; acoperișul i s-a prăbușit în decursul timpului și azi au rămas doar zidurile goale ațintite înspre cer. S-a păstrat însă pe latura de răsărit a perechii grajdului o placă memorială în latină, conform căreia Wesselényi Miklós [sr.], locotenent în regimentul de husari [comandat de] Bethlen, a ridicat clădirea în 1771. Deasupra plăcii, se zărește silueta unui căluț de piatră, foarte asemănătoare cu lucrarea lui Nachtigali, dar sculptura îi aparține fără pic de îndoială lui Schuchbauer Antal, celălalt sculptor baroc foarte cunoscut în Ardeal. Artistul a lucrat pentru familie și în alte amplasamente; ornamentația plastică a castelului Wesselényi din Hodod, construit între 1763-1776, este sculptată de el, [afirmație] probată de un act din 1776. Înăptuirile lui din Jibou adevăresc și subliniază opinia noastră că, în bună parte, sarcinile artistice de aici au fost încredințate spre realizare unor meșteri din Cluj.

(va urma)

traducere de GYÖRFI-DEÁK György

Ediția de bază:

Bíró József, *Erdély beszélő kövei* (Studii de istoria artei), Editura Kriterion, 2008.

Despre crize și alte naivități

Alice Valeria MICU

Deși deplângem uneori în mod public, alteori la colț de stradă și cu jumătate de gură soarta vieții culturale românești, disfuncțiunile din piața culturală, unde premiile sau cronicile elogioase nu se regăsesc în vânzări mai mari sau în contracte substanțiale, cu toate acestea nu am văzut în industria culturală românească sau mai bine spus, în artizanatul cultural românesc o inițiativă consistentă. Mă gândesc la ceea ce s-a întâmplat în lumea cărții din Italia, când, anul trecut, o inițiativă parlamentară ce viza o mult așteptată lege a cărții a fost susținută de toate librăriile și bibliotecile din peninsula. Într-o zi de duminică aceste instituții și-au deschis porțile, găzduind evenimente mai mult sau mai puțin convenționale legate de carte, lansări, lecturi publice, sesiuni de autografe, dialoguri libere cu cititorii, degustări de produse gastronomice tradiționale. Dar, așa numita lege Levi se referea doar la necesitatea de a crește cuantumul reducerilor de preț la vânzarea de carte de la 15% la 35% și era o reacție la politica de vânzări a Casei editoriale Newton Compton, care a lansat o colecție de super low cost, cum a denumit-o presa italiană, cărțile de 99 de eurocenți, cărora le-a adăugat, mai nou, oferta de e-book de 49 de eurocenți. Pe de altă parte, of-ul librăriilor independente s-a făcut auzit prin intermediul unei scrisori adresate președintelui Monti de către Paolo Deganutti, de la Librăria Luigi Einaudi din Trieste, membru al Comitetului de Conducere Națională al ALI, Asociația Librariilor Italiene. Acesta denunța legislația care, spre deosebire de cea franceză, spaniolă, austriacă sau cea germană, pe care și-o dorea președintele Monti, permite unei Case editoriale integrarea în aval și deschiderea unui lanț de librării. Este cazul Editurilor Mondadori, Rizzoli, LonganesiGEMS-Giunti ori Feltrinelli, care își permit politici de marketing specifice distribuției en-gros și care beneficiază de prețuri reduse cu până la 50 % la comenzile lor, față de librăriile independente, care primesc un tratament diferit, reducerea lor fiind de până la 25% din prețul de vânzare al caselor editoriale. E de la sine înțeles, spune Paolo Deganutti, că în acest fel, un tânăr bine pregătit din punct de vedere cultural (spre deosebire de angajații marilor lanțuri de li-

brării, care sunt doar simpli vânzători) nu va putea să-și deschidă și să supraviețuiască în acest mediu concurențial cu o mică librărie. Este bine cunoscut faptul că în Germania și Austria nu se practică nici un fel de reduceri la vânzarea de carte cu amănuntul în librării, dar prețul unei cărți este menținut la un nivel relativ scăzut, iar tinerii citesc. În Franța și în Spania nivelul de reducere de care vorbim este de maximum 5%. Propunerea economistului librar Paolo Deganutti era ca toți, editori, retaileri și librari să-și facă fiecare meseria fără a invada teritoriul celuilalt, pentru oportunități și condiții egale, fără reduceri de preț ocazionale, dar cu prețuri reduse pe tot parcursul anului, dacă nu pentru toate titlurile, cel puțin pentru noutățile ultimelor 9 luni. S-ar obține astfel o scădere a prețului pe titlu, o rețea capilară de librării și nu în ultimul rând o multiplicare a locurilor de muncă pentru tinerii pregătiți cultural, dar care sunt șomeri, precum era și domnia sa cu 40 de ani în urmă. Iar pe stat nu-l va costa nimic.

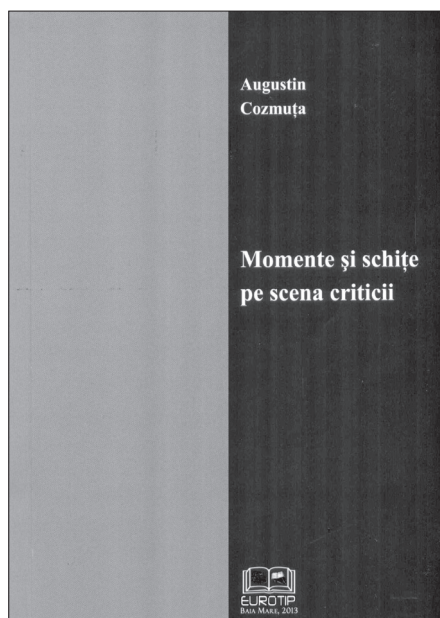
Franța numără aproximativ 2500 de librării independente, iar piața cărții este una în creștere, atât la formatul clasic, pe hârtie, cât și la formatul electronic. Bernard Fixot, proprietarul și editorul XO, o casa editorială mică spunea: *Sunt două lucruri pe care nu le arunci niciodată în Franța, pâinea și cărțile*. În timp ce pe piața anglofonă prețul cărții este liber, în Franța sunt prețuri fixe pentru cărțile în limba franceză încă din 1981, grație Legii Lang, promovată de Jack Lang, ministru al culturii din acea vreme. Mai mult, nici un librar nu poate practica reduceri mai mari de 5% față de prețul editurii, iar Legea Lang a fost extinsă și asupra e-book, prețul e fixat de editori și orice altă reducere este interzisă. Dar librăriile franceze au un suport puternic din partea statului materializat în garanții și împrumuturi cu dobândă zero.

În contextul actual al crizei economice prelungite e tot mai evident că, atunci când există o înțelegere deplină a fenomenului și o preocupare constantă pentru destinul intelectual și spiritual al omenirii se pot găsi soluții pentru această criză a cititorilor, a consumatorilor de produs cultural autentic, manifestată și acutizată în bătrâna Europă.

Malaxor de februarie

■ **Augustin Cozmuța, *Momente și schițe pe scena criticii***, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2013.

În opinia scriitorului Sălcuț Horvath, acest volum „se numără între cărțile importante pentru cei interesați de viața culturală băimăreană, cu referire la activitatea teatrului local”. Iar despre autor: „prezent în critica literară prin colaborările la numeroase reviste: *Tribuna*, *Steaua*, *Familia*, *Archeus*, *Nord Literar* etc. și prin cărțile publicate, între care amintim *Punct critic* (2004) și *Pagini de critică li-*

terară (2010), Augustin Cozmuța s-a remarcat ca un bun cunoscător al literaturii române, un analist exigent, apt să surprindă și să stabilească ierarhii valorice”.

■ **Pavel Rătundeanu-Ferghete, *O altfel de Cântare a cântărilor***, Ed. Contrafort, Craiova, 2013. Despre acest volum cităm din *Prefața* lui Lucian Gruia: „Pavel Rătundeanu-Ferghete, tradițional din fire și unul dintre poeții tot mai rari iubitori de patrie, ne surprinde prin abundența poemelor lirico-epice. Notații, așa cum s-au născut în minte, posedă uneori prospețimea peisajului înrouat

din zona natală pe care o îndrăgește atât de mult. Poemele sunt luxuriante, tema principală se ramifică în zeci de sugestii – rămurele care ascund uneori trunchiul. Când va avea răbdarea să-și revadă scrierile și să elimine uscăturile, va deveni un autor vizibil”.

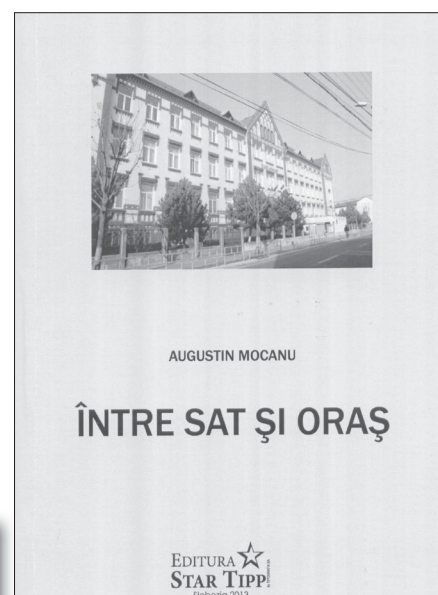
■ **Grigorie M. Croitoru, *Floare de primăvară, iubirea***, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2013. Scrie autorul: „Cartea aceasta are ca temă dragostea, o dragoste frumoasă, unică. De ce? Pentru că protagoniștii nu suferă decât de boala dra-

gostei, survenită în mod natural. Eros a țintit cu săgeata lui drept în inimă pe niște tineri la o vârstă fragedă, în adolescență. Aceștia se întâlnesc, se cunosc, se îndrăgesc, iubirea lor înflorește, se dezvoltă frumos și se împlinește total (...). Pe lângă cele (cel puțin) zece titluri pe teme etnologice, scrise în colaborare cu soția sa, dna Maria V. Croitoru, autorul a mai scris volume de proză scurtă, povestiri, teatru și roman, semnalate în paginile *Caietelor Silvane*.

(D.H.)

■ Dacă există o personalitate care duce pe umerii săi întreaga

povară etnologică a ținutului codrenesc, fără a se fi contaminat prea mult de ea, ce-i drept, cam flecară și mitomană, trebuie să ne gândim la *profesorul Augustin Mocanu*. El a întors pe toate fețele, în zeci de cărți, o zestre folclorică nu ieșită din comun, dar nici neînsemnată, făcând în planul conservării și prelucrării poeziei orale mai mult decât ar fi putut-o face oricare băștinaș. Domnia sa ne propune acum o nouă carte, *Între sat și oraș*, Editura *Star Tipp*, Slobozia –

2013, având subtitlul „Frânturi de memorie cu valoare antropologică”. Cartea se vrea una memorialistică, cu o primă parte așezată sub semnul școlii și cu un segment de jurnal, ce cuprinde însemnări calendaristice în intervalul 23 martie 2013 și 23 septembrie 2013. În prima parte, autorul adoptă o formulă epistolară, găsindu-și un receptor pasiv („Iubite Nelule”), căruia îi adresează un discurs într-un interval de șase luni, cât durează redactarea memoriilor. Anii școlărității sunt primul referent al unui text captivant, din care răzbate un vag model sadovenian, însă și Creangă e pe-aproape. Sunt și pagini în care apar episoade de mare pregnanță epică, mai ales unele despre anii liceului la Cluj.

Partea a doua, considerată „simpliment la discurs”, e abundent documentară, cuprinzând, pe lângă un jurnal cu relief stilistic evident, o autobiografie și o „povestea cărților mele”, în măsură să ne edifice asupra activității unui etnolog remarcabil. Memoriilor și textului diaristic nu le lipsesc un lirism mângâiat de duioșie ce conferă personalitate autorului.

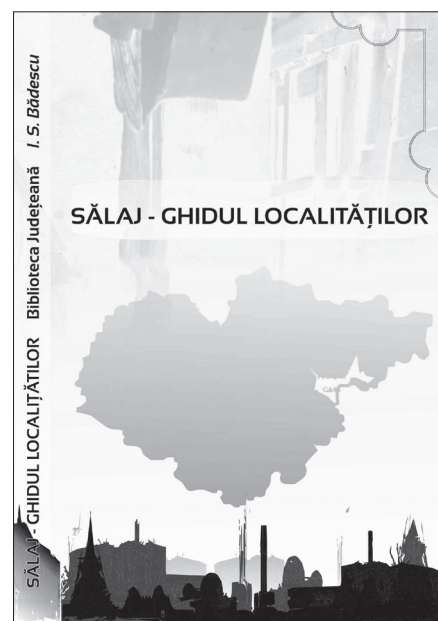
(V.M.)

■ **I.D.E.I.** Anul IX, Nr. 9/2013. Acest număr al revistei Bibliotecii

Județene „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj are moto-ul „Dați-mi o bibliotecă și voi schimba lumea!”. Pe interiorul copertei I – o informație îmbucurătoare: *FUTURE COMMUNITIES – biblionet* (antet) *Premiul „Idei pentru mâine @biblioteca ta”, Programe pentru sănătate, se acordă Bibliotecii Județene „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj pentru „Biblioteca pentru toți”. 30 octombrie 2013.* (semnează) *Paul-Andre Baran*. Din cuprins: Florica Pop, „2013 – Între împliniri și speranțe amânate”; Mihaela Turian, „Aspecte privind dezvoltarea colecțiilor în anul 2013”; Veronica Pop, „Biblioteca în contextul educației interculturale și multiculturale”; Alice Valeria Micu, „De la tradițional la contemporan”; „Să citește, să te îndrăgostești”; Viorel Mureșan, „O nouă abordare critică a romanelor H.P. Bengescu”; Acad. Octavian Lazăr Cosma, „Destine sălăjene în perimetrul muzicii”; Viorel Tăutan, „Întrebări la granița dintre ani”; Tiberiu Vanca, „Dublu jubileu la Bănișor”; Ion I. Pițoiu, „Principii ortodoxe...”; Maria Demble, „Un *click* fără vârstă”; Doina Maniura, „In memoriam Ioan Popițiu”; „Autori sălăjeni – cărți editate 2013 în colecțiile Bibliotecii Județene”; „Calendar cultural 2014”.

■ **Sălaj – Ghidul localităților**, Zalău 2013. Volum apărut cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sălaj. Coordonator – Florica Pop; culegere, prelucrare, redactare: Lucia Bălaș, Bódis Ottilia. „(...) Am adunat în acest volum nu doar informații esențiale despre localitățile județului nostru, aspectul inedit al lucrării fiind cuprinderea cărților ce s-au scris despre județ, în general, sau despre fiecare oraș, comună sau sat, în parte. Spre a fi cât mai simplu de regăsit aceste informații am considerat util să subliniem, în cadrul fiecărei localități, atât cărți sau documente aferente, cât și pe cei care au avut sau au un merit în promovarea respectivei localități (Oameni în memoria locului). La finalul lucrării sunt no-

tate, în ordine cronologică, scrieri despre Sălaj și localitățile acestuia, editate până la finele anului 2013 și despre care am reușit să avem informații. (...)” – precizează coordonatoarea cărții în „Argument”.

■ **Florica Pop, „Straița cu merinde – Amintiri sățioase din satul meu”** (Editura Ecou

Transilvan, Cluj-Napoca, 2013). „Fiecare om are, oricât de îndepărtate ar fi acestea, rădăcini înfipte adânc în glie, în satul amintirilor, pe care îl căutăm mereu, îl purtăm cu noi, alimentându-ne continuu dorul din straița cu merinde pre-

gătită cu atâta drag de mama, de tata sau bunica...". O carte cu date documentare despre satul natal al autoarei, Deleni (înainte vreme, Cioara), cu amintiri din anii copilăriei, dar mai ales cu multe și prețioase informații etnografice.

■ **Florica Pop, *Petale cu inscripții* (Editura Ecou Transil-**

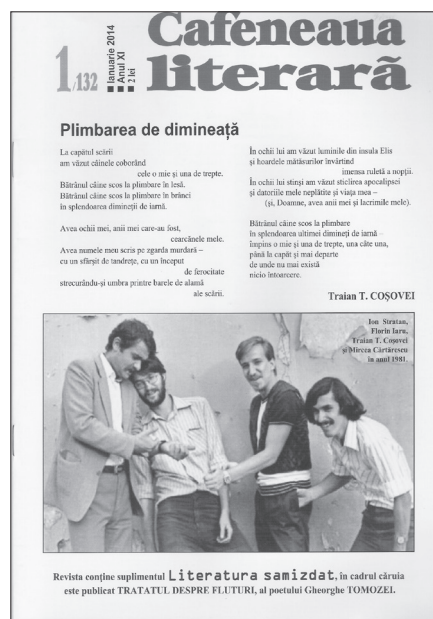
van, Cluj-Napoca, 2013) – o carte de suflet, un *altfel* de jurnal, un *jurnal-poem* (l-am perceput eu) în proză, în versuri, în dialog. În loc de date, autoarea folosește maxime și cugetări celebre latine, vreo 13, de la „Alea acta est”, la „Vae soli”, „Vae victis” și până la „Ora et labora!”. Motivul poetic este, desigur, petala. Petalele-lacrimi, petalele-clipe, petalele-gânduri, petalele-ncercă-nate; „petala aceea care face pustiul să prindă viață”; „petalele care plâng după florile ce așa ușor le-au lăsat să zboare”... O carte suavă, dominată de frământări, întrebări și, câteodată, și răspunsuri. O carte despre iubire, despre păcat, despre jocul cu suflete, despre „oamenii de bucurie”, despre regret și iertare („Nu uita de... lacrimă! Până nu seacă izvorul!”), despre greutatea de a alege, despre glorie și cenușă („care merg una în urma celorlalte”), despre trăire și rost („încearcă să sfredelești și-n piatră o ... doină”). O carte, care, cu toată frământarea și

tristețea ei, este hotărâtă „să scrie/Pe petale-n drum... zori de bucurie”.

Lansarea acestor cărți și al ultimului număr al revistei „I.D.E.I.” a avut loc, joi, 30 ianuarie a.c., la Sala „Porolissum” a Consiliului Județean Sălaj, într-o ambianță inedită: un dialog superb al artelor populare și culte – meșteșuguri și obiceiuri populare, muzică populară, romanță, expoziție de grafică, lectură artistică ș.a.

(I.P.)

■ Cu un poem (*Plimbarea de dimineață*) semnat de Traian T. Coșovei (plecat spre câmpiile elizee în prima zi a acestui an), pe coperta întâi este prezent numărul 1 (132) /2014 (an XI) al cunoscutei reviste de cultură ***Cafeneaua literară*** care apare la Pitești. Poemul este însoțit de fotografia unui moment de antract hazliu care ilustrează liantul amical, confratern dintre Ion Stratan, Florin Iaru, Traian T. Coșovei și Mircea Cărtărescu. Conținutul acestui număr pare a fi dominat de poezie, dacă luăm în calcul cele două pagini rezervate recent plecatului poet, pagina aniversară Lucian Vasiliu – 60, suplimentul ***Literatura samizdat*** cuprinzând „Tratatul despre fluturi” al lui Gheorghe Tomozei,

poemul „La Ierusalim” al lui Horia Bădescu, precum și cele trei pagini cu poeme semnate Denisa Popescu și Liviu Pendefunda. Semnăturile statornice ale maestrului Gheorghe Grigurcu, Virgil Diaconu (directorul revistei, care publică un amplu eseu intitulat „Eminescu – geniul fără cărți”), Adrian Dinu Rachieru, Mioara Bahna și Liliana Rus. Coperta a IV-a face cunoscut faptul că revista ***Cafeneaua literară*** a fost declarată, în cadrul Galelor APLER și ARPE (17 decembrie 2013), drept **Revista anului 2012**. Felicităm colectivul redacțional!

(V.T.)

Muzeul de Artă Populară al Ligiei Alexandra Bodea
Adresa: Satul Iaz, comuna Plopiș, Nr. 63, Județul Sălaj
Telefon: 0260-671.818; 0764-488.861; 0761-321.705
E-mail: ligia.bodea@yahoo.com

EDITAT CU SPRIJINUL CENTRULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ

La centru, prin nord-vest (VIII)

Daniel SĂUCA

■ Mircea Dinescu, în **Cațavencii** (nr. 1/9-15 ianuarie 2013): „(...) în România nu doar viața, ci și moartea poate fi un kitsch”. De acord. **Pompele funebre** oricum rămân una din câștigătoarele crizei. Și nici nu au nevoie de nicio operație estetică.

■ Întreaga înțelepciune a omenirii, într-o pilulă. Ai băut pilula, gata, ești înțelept! Dacă nu cumva există și reacții adverse. Vrei să fii și frumos? De ce nu ar exista și o pastilă a frumuseții? Aici reacțiile adverse ar fi oricum inutile. Putem întreba despre pastila-minune în fel și chip. Ne întoarcem la singurătatea absolută, la Adam. La bucuria singurătății absolute. Aproape absolute. Un nou Adam și, probabil, o nouă Evă. Nu ne-am mira: și imaginarul post-apocaliptic va fi corect politic, cum se întâmplă și astăzi de prea multe ori. Seducția nemuririi cu cățel, cu purcel, femeie, amantă și copii. O arcă a lui Noe condusă de americani, în care vor călători și puterea și opoziția, și majoritatea și minoritățile, unele dintre ele, desigur, discriminate pozitiv. Ne este greu să ne închipuim o nemurire colectivă, în ciuda evidenței colective/colectiviste a vieții. Și a morții.

Nemurirea la grămadă. Adam nu a reușit să se bucure de singurătatea creației divine. Spațiul sacru al singurătății absolute a fost invadat de colectivele de oameni ai muncii cu păcatele. Primii se târăsc și astăzi predicând înțelepciunea și frumusețea. Poate au fost mai mulți Adami. Și o singură Evă.

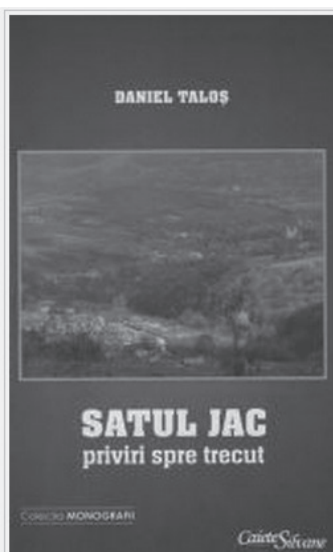
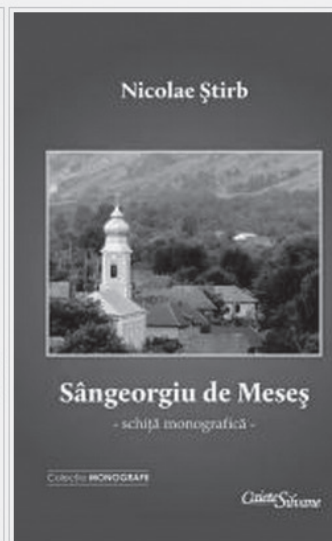
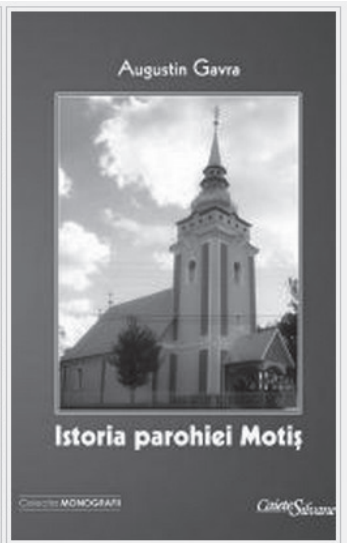
■ Scrisul disperat, apăsător, dezordonat. **Lucrurile** nu sunt clare, sunt prea amestecate, fără limpezimi. **Un jurnal pe sărite al disperării.** Întortocheat. Probabil, prea puțin credibil tocmai **din cauza** sincerității prea căutate. Să zicem că sistematizarea, aprofundarea, stilul nu dau întotdeauna socoteală despre sinceritate. Disperări inutile. Ce truism: în fața morții, toată existența e inutilă. De ce ar fi utilă viața dacă se sfârșește în moarte? Utilă pentru cine? Întrebări inutile. Disperări inutile. Sfaturi inutile pentru alții. Te poți rata fie și numai prin ipocrizie: să nu pui în practică sfaturile pe care le dai altora, chiar dacă, nu de puține ori, chiar nu ți se potrivesc ție. Disperări și sfaturi inutile. Vecinătatea cu celălalt, obositoare. Nu mai ai timp nici măcar pentru tine. **Pierderea în celălalt**, băgatul în seamă endemic. Vecinătatea războinică, conflictuală. Cea mai întâlnită. E pașnică mai ales atunci când vecinătatea cu celălalt se desfășoară într-un cadru, spațiu sacru. Nu de puține ori, și vecinătatea cu tine însuși e

scandaloasă. Nu poți să practici înțelepciunea numai pentru tine, chiar dacă înțelepciunea ta pentru alții poate trece ca ipocrizie. Să fie înțelepciunea umană universală (înțelegând prin asta spațiul mundan)? Poate doar prostia. Sunt mult mai multe dovezi ale „nemuririi” acesteia decât ale înțelepciunii. Regulile, ordinele, legile sunt dovezi ale înțelepciunii? Câteodată. La noi pare-se că sunt dovezi ale prostiei și hoției. Știm, s-a mai scris: legile umane sunt de inspirație divină. Au fost. Și chiar dacă ar mai fi, tot pe degeaba.

■ Frumusețea dansului popular. Frumusețea artei. Frumusețea patetică a lumii știute. Nu poate fi altfel unui fir de nisip din deșertul universal. Frumusețea incredibilă a cosmosului știut. Să ne imaginăm speranța în locuitori permanenți ai deplasărilor în toate cotloanele universului. **Condamnați la locul de muncă.** Condamnați la nemurire prin muncă (nu e nimic nou, știm, mitologia...). Să călătorești perpetuu. Ca un sol al divinității, ca un poștaş celest. Mereu să ai grijă de corespondența ce-rească. Divagări. Probabil inutile.

■ În timpul meciului România – Grecia, „barajul” pentru Mondialele de fotbal din Brazilia. 1-1 prin min. 70. Acest scor **datorită** unui autogol al grecilor. Până acum generație fără vlagă. „Norocul proverbial” al lui Pițurcă, aproape risipit. De ce suntem **prinși** în acest **joc**? Războaiele, competiția... Andrei Pleșu, „scriitor și blogger”, în Adevărul din 19 nov. 2013: „Privesc tandru spre omul viitorului: va fi erbivor, va evita orice formă de ebrietate și va gândi pozitiv”. Antologic: „Singura unanimitate savantă e că vitală e moderația și că, de fapt, marele vinovat pentru toate e stresul. Concluzia: trebuie să mâncăm puțin, fiert și vesel! Nu prea contează ce”. **Zi tristă pentru fotbalul românesc.** Probabil. În această zi posibil tristă, guvernul și-a asumat răspunderea pe „legea descentralizării”. Se descentralizează și „cultura”. Direcțiile de cultură, instituții deconcentrate ale Ministerului Culturii, vor trece la consiliile județene. Să vedem cum. Și dacă va merita. Cu siguranță, și angajatul din Cultură „va fi erbivor, va evita orice formă de ebrietate și va gândi pozitiv”. Între timp, legea descentralizării a fost declarată „neconstituțională” de CCR. Descentralizarea, așadar, se amână. Și rămâne un subiect stresant pentru guvernare. Veselă, după cum o știm. Și mare amatoare de fotbal politic. Fotbal politic prost, ca și rezultatele „naționalei”.

Cărți apărute la Editura *Caiete Silvane*

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj
Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, telefon/fax 0260-612870
www.culturasalaj.ro

Minerva Chira

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Dintr-o gutuie

Mesajul trimis de la Roma avea și titlu
Și cel din Amsterdam
Nu le-am putut rosti
Deșertul m-a inventat pe mine
nu eu pe el
(De cel din Lhasa
nu m-am știut despovăra
Arderea m-a convins că
Tibetul e depărtarea care apropie)
Două cuvinte ce se cuvin spuse în șoaptă
când capul va protesta în scoica mâinilor
Două cuvinte
când vei dărui cer cu stele în viscol
ducând în sulii nori destrăbălați
După ce vei fi tigru –
cruce ai fost până acuma
Să fiu regina încurcând lumile
Atunci ce curge din artere
se încheagă
Înfrângere după înfrângere:
Lacrimă pe marmură

(din vol. **Nimeni, altul, tu** - Ed. *Cartea Cărții
de Știință*, Cluj-Napoca, 2011)